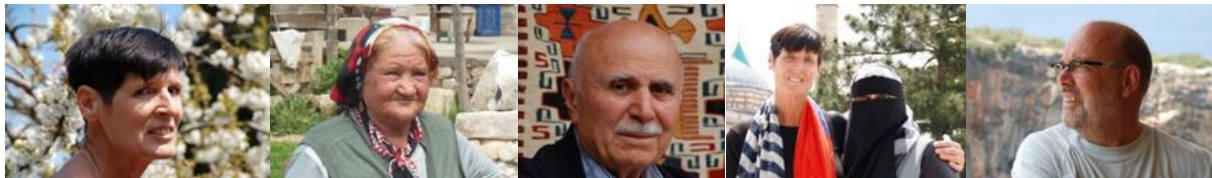

Voorjaar 2015

Verslag van een reis naar Georgië en Turkije

Lia & Holger

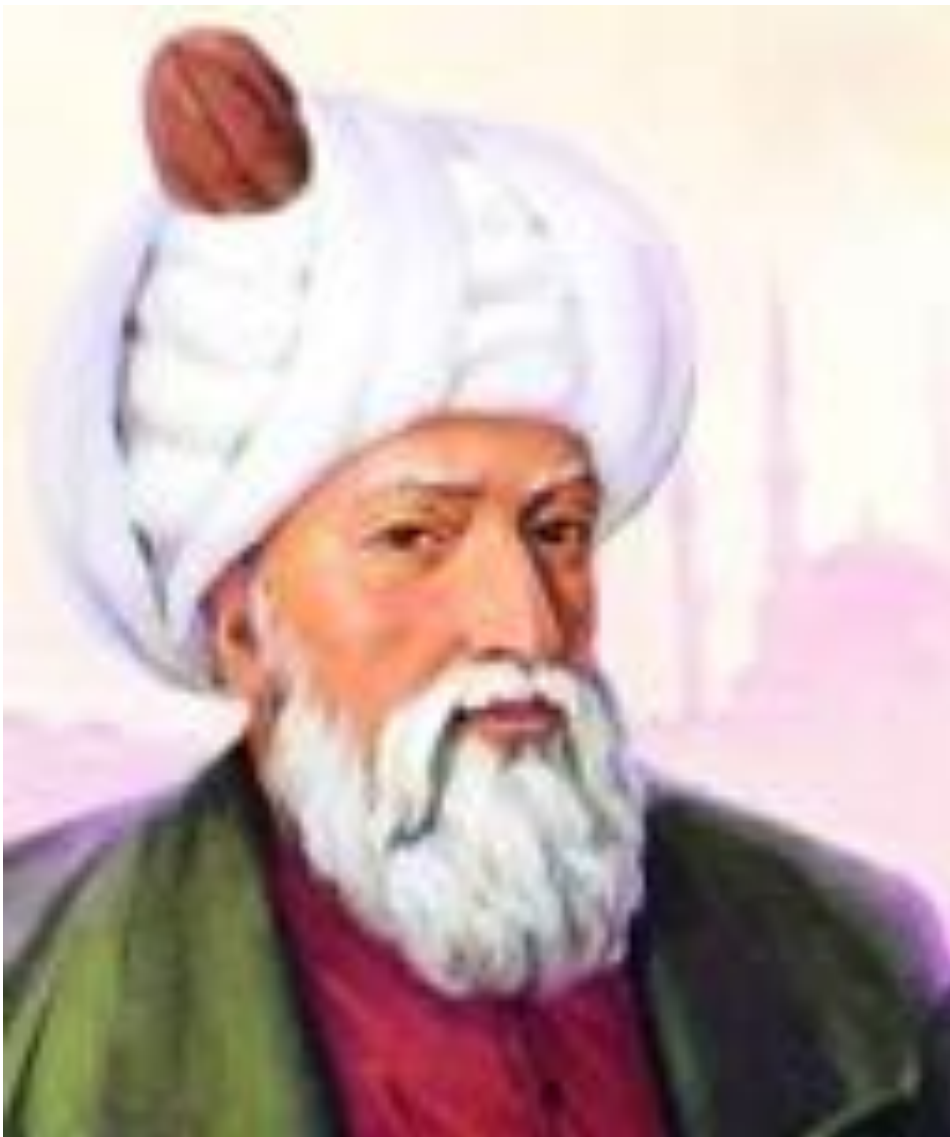

Mimar Sinan.

2 april 2015

Sinan wordt beschouwd als de grootste architect van het Ottomaanse rijk. Geboren in 1490 in Kayseri, wordt hij opgeleid tot timmerman. Dat was destijds een beroep dat ook veel met bouwontwerp van doen had. Als timmerman had hij veel illustere voorgangers, waaronder Noach en Jozef!

Op zijn 22ste gaat hij in dienst bij de Janitsaren en moet hij veel op reis veel voor zijn werk. Later zei hij daarover: "Ik zag de monumenten en de grote oude ruïnes. Van elke ruïne leerde ik, van elk gebouw nam ik iets in mij op".

Sinan wordt architect, in het Turks Mimar geheten. Al snel vallen zijn kwaliteiten op en wordt hij de officiële architect van het Ottomaanse rijk, benoemd door Sultan Süleyman I. Ook onder diens opvolger Selim II blijft Sinan deze rol vervullen en uiteindelijk diende hij in totaal onder 4 sultans. Sultan Selim II had een speciale band met Edirne, en verzocht Sinan dan ook daar een moskee te bouwen, de ook nu nog altijd wonderbaarlijke Selimiye Camii.

De Selimiye moskee in Edirne wordt, evenals de Süleymaniye Moskee in Istanbul, als een meesterwerk van Sinan beschouwd.

Hoge minaretten kondigen de stad Edirne, gelegen in een uitgestrekt landschap, al van verre aan en is zo ver te zien als ogen kunnen rijken. De moskee staat prominent op het hoogste punt van de stad en werd in die tijd een middelpunt van de vele andere gebouwen met koepels.

Maar ook van binnen is de moskee een lust voor het oog. Er is veel gewerkt met marmer, talloze spreuken uit de Koran zijn in het ontwerp meegenomen en ook de tegels en het houtsnijwerk zijn van hoge kwaliteit. Het werd in maart 1575 in gebruik genomen. Heel bijzonder is dat het gebouw en het interieur op werkelijk voortreffelijke wijze bewaard zijn gebleven en waar nodig gerestaureerd is. Geen verrassing dat de moskee in 2011 erkend werd als officieel erfgoed van de UNESCO.

Sinan heeft ons veel mooie gebouwen nagelaten. Aan hem worden meer dan 360 nog bestaande, monumentale panden toegeschreven, waaronder ruim 80 belangrijke moskeeën, 50 kleinere moskeeën (mescit), 50 religieuze scholen (medresse) en verder een aantal kostscholen, zorginstellingen, badhuizen, bazaars en paleizen. Zijn invloed op de Ottomaanse en Turkse architectuur is onuitwisbaar groot, niet alleen qua schoonheid maar zeker ook qua constructie. Bijna al zijn gebouwen hebben veel en vaak grote koepels en zijn door de eeuwen heen toch aardbevingsbestendig gebleken. Terecht dat in Edirne een standbeeld voor hem is opgericht. Op de foto zien we hem zitten voor één van zijn meesterwerken en hij ziet dat, bijna 450 jaar na de oplevering van de Selimiye moskee mensen nog steeds vol bewondering genieten van deze architectonische schoonheid.

Een ode aan de simit.

5 april 2015

De geschiedenis van de simit gaat terug tot aan het begin van het Ottomaanse rijk, zo'n 700 jaar geleden. Destijds waren deze zoete broodjes te vinden op het bordje van de Sultan maar net zo goed in de handen van de burgers. Het woord simit komt van simithane, wat opslagdepot voor meel betekent. Het is een licht zoetig broodje van wit deeg met aan de buitenkant goudbruine sesamzaadjes. In de tijd van de sultans was het gebruikelijk dat tijdens de vastenmaand, de Ramadan, simits aan de militairen werden verstrekt en dat verklaart nog altijd de mooie gewoonte om elkaar een simit cadeau te doen. De lekkernij wordt gemaakt van deeg, dat na het rijzen ringvormig wordt gekneed. Daarna wordt het kort in druivenstroop gedompeld en met sesamzaadjes bestrooid waarna het de oven ingaat. Des te verser des te lekkerder, het liefst nog warm!

De stijgende populariteit van de simit leidde tot een strijd tussen verschillende bakkers. Uiteindelijk schreef de Kadi (rechter) in 1761 voor dat de bakker een keus moest maken: óf brood, of simit bakken. Later hebben de simitbakkers zich verenigd in het gilde van banketbakkers. Omdat de simit echt overal verkrijgbaar is in Turkije is het een populair item geworden. Het smaakt goed, het stilt de honger en is bovendien geschikt als snel ontbijt op weg naar werk of school. Maar het smaakt natuurlijk nog beter met een kopje thee of een glas versgeperste sinaasappelsap erbij.

Vroeger kon je ze op straat kopen van mannen en jongens die een groot dienblad vol met deze lekkernij op het hoofd droegen.

Of die hun koopwaar op een lange stok geregen hadden.

Tegenwoordig moeten alle etenswaren, die je in Turkije op straat kunt kopen achter glas bewaard worden. Dit uit hygiënisch oogpunt. Daarom is de simit van nu nog uitsluitend vanuit een glazen huisje te koop.

Eind vorige eeuw werd het populaire tussendoortje nog gewilder doordat er gespecialiseerde broodjeszaken rond de simit ontstonden. Misschien is hiervan de Simit Sarayı heden ten dage wel de meest bekende. Ook Deventer heeft inmiddels een filiaal van deze internationale zoete-broodjes-bakker. Echter, de echte smaak en herinnering is toch een simit met een glas thee, buiten op straat. Dan proeven velen niet alleen de simit maar ook hun jeugdherinneringen. Die ene keer dat je je honger stilde tijdens het spelen, of toen je er eentje kocht op het schoolplein en 'm deelde met je vriendjes. Veel Turkse schrijvers en dichters brachten daarom hun ode aan de simit.

A hamsi a day keeps the doctor away.

---

11 april 2015

Sinds mensenheugenis is het in Trabzon goed vis eten. Het is een van de belangrijkste voedselbronnen in de regio, met name de ansjovis. De vissen zwemmen in grote scholen rond in de Zwarte Zee langs de ondiepe kustlijn. Hoe dat komt?

Dat zit zo. De Zwarte Zee wordt gevoed door vijf grote rivieren, de Donau, de Dnjepr, de Dnjestr, de Don en de Koeban. Verder zijn er vier rivieren die in Turkije ontspringen, te weten van west naar oost, de Sakarya, de Kızılırmak, de Yeşilirmak en de Çoruh. De laatste stroomt bij Batoemi in Georgië de Zwarte Zee in. Het kustgebied is in het westen en noorden vlak, maar in het oosten en zuiden en ook bij het schiereiland de Krim bergachtig.

Door de relatief nauwe verbinding tussen de Zwarte Zee en de Middellandse Zee lopen twee stromingen:

- * een oppervlakkige stroming met oppervlaktewater van de Zwarte Zee, dat een relatief laag zoutgehalte (ca. 18 ‰) heeft vanwege de overvloedige wateraanvoer door de grote rivieren;
- * een dieptestroming met veel zouter water (ca. 40 ‰) uit de Middellandse Zee.

Door het hogere soortelijk gewicht verspreidt het zoute dieptewater zich over de gehele bodem van de Zwarte Zee. Van menging met het oppervlaktewater is vrijwel geen sprake en dit heeft tot gevolg dat er nagenoeg geen zuurstof wordt toegevoerd aan de diepere lagen van de zee. Beneden de 150 meter diepte is de Zwarte Zee in wezen een dode zee, terwijl de oppervlaktewateren juist tamelijk visrijk zijn.

Hierdoor is de vis relatief makkelijk te vangen. Visventers vind je dan ook overal in de stad, zowel in het centrum als in de overdekte markthal, maar ook direct aan zee waar dagelijks de vis wordt aangeboden. Het laatste is ook het geval in de restaurants, maar dan als gerecht. Lekker, op je bord.

De ansjovis, in het Turks hamsi genaamd, is heel populair in Trabzon en vormt zelfs het symbool van de stad. Het is op elke hoek van de straat te koop als sleutelhanger of koelkastmagneet en ik denk dat elke Trabzonner wel ergens zo'n visje heeft liggen of hangen, zilverkleurig of zelfs in de clubkleuren van de lokale voetbalclub Trabzon Spor. In dat geval zijn ze lichtblauw met bordeauxrood.

Evliya Çelebi (1611-1682) was een reislustige Ottomaanse Turk die gedurende veertig jaar door het grondgebied van het Ottomaanse rijk trok. Zijn ervaringen en indrukken heeft hij opgetekend in een soort reisblog avant la lettre, Seyahatnâmesi genaamd.

In een van de tien delen van dit lijvig reisverslag wordt beschreven hoe in Trabzon de visverkopers hun waar aan de man proberen te brengen, zó veel indruk maakte dit kennelijk op deze Çelebi.

Ook vermeldt hij dat de ansjovis een remedie biedt tegen elk kwaaltje en wanneer men het huis reinigt met de koppen van dit zilverkleurig visje, maken slangen en ander ongedierte dat ze wegkomen. De bewoners wellicht ook. Verder raakte hij zeer geïmponeerd door de bewoners van Trabzon die de ansjovis op wel veertig manieren konden bereiden, zoals gebakken, gestoofd, gefrituurd, geserveerd in soepen en sauzen en gebruikt als vulling voor börek. Een heel groot voordeel van de ansjovis is dat het zo goed als geurloos is bij de bereiding ervan. Hoewel het niet zijn gewoonte was, beschrijft Çelebi zelfs een compleet ansjovisrecept in zijn werk. Het is zeker ook niet mijn gewoonte om dit te doen, maar vooruit, voor de liefhebbers.

“Men heeft een stenen, vuurvaste pot nodig. De ansjovissen worden schoongemaakt en per tien aan een spies gestoken. Meng peterselie, selderij, ui en prei, kruid dit met peper en kaneel en kook het in een pan. Vervolgens worden de gekookte groenten en de gespiedste ansjovis laag voor laag in de stenen pot gestapeld, te beginnen met een laag vis. Het geheel laat men dan gedurende een uur op een laag vuurtje pruttelen. ”

Çelebi beschouwde dit gerecht als een verwennerij op feestdagen.

Ook wij zullen de hamsi gaan proberen de komende dagen, zeker nu we weten dat het, al sinds de tijd van Evliya Çelebi, een remedie is tegen elke kwaal!

Op de thee in Rize.

12 april 2015

Zeg je Rize, dan zeg je thee. Rize is écht het centrum van de theeteelt in Turkije. Een gematigd klimaat, goede grond en vooral veel regen, dat is waar de theeplant veel van houdt. Vlak voor Rize, langs de Zwarte Zeekust, zie je dan ook de theestruiken groeien tegen de berghellingen aan. De plantages slingeren zich langs en om de woonhuizen heen en vormen zo dikwijls de voor- of achtertuin van de bewoners.

Thee wordt vaak met Turkije geassocieerd. De Turkse thee wordt hier de hele dag door gedronken, van ontbijt tot na het avondeten, in de zo karakteristieke tulpvormige theeglaasjes met schoteltjes. Het is haast hét symbool van de Turkse gastvrijheid geworden en je zou dan ook denken dat thee al eeuwenlang met Turkije is verbonden. Maar niets is minder waar. De eerste theestruiken werden rond 1890 in Bursa geplant maar door het klimaat in Zuid-Turkije kwam de theeteelt hier niet goed van de grond. Pas toen de regio Rize in beeld kwam begon het echt booming te worden. Inmiddels is Turkije de vijfde theeproducent van de wereld en beslaan de theeplantages meer dan 7.5 miljoen vierkante meter. Thee werd pas echt populair in Turkije na de Tweede Wereldoorlog, toen het importeren van koffie te duur werd.

Niemand minder dan Atatürk riep de mensen op meer thee te gaan drinken en het volk heeft aan die oproep, tot aan de dag van vandaag, duidelijk gehoor gegeven!

Thee viel een lange tijd onder het Turkse staatsmonopolie, van teelt tot verkoop. Er was een heus Ministerie van Thee, waar de afkorting Caykur vanaf stamt. De thee is inmiddels niet meer aan het staatsmonopolie onderworpen, maar is een zaak van de vrije markt. Caykur echter bestaat nog steeds en is een staatsbedrijf gebleven. In Rize is meer dan de helft van de beroepsbevolking werkzaam in de theeketen en het is dus voor deze stad en omgeving van immens economisch belang. Bij het binnenrijden van Rize stoppen we natuurlijk bij een theefabriek om wat foto's te maken. De fabriek is gesloten op zondag maar dat weerhoudt de terreinbewakers er niet van om ons in hun portiersloge uit te nodigen voor..... jawel, een kopje thee.

In Rize zelf worden we verrast op de grootste theepot ooit. Midden op het plein voor het gemeentehuis, staat de pot met kopje, bedekt met mozaïeksteentjes, symbool voor de theeteelt én de Turkse gastvrijheid. En dat is niet de enige verwijzing dat Rize de thee hoofdstad is.

Er zijn in thee gespecialiseerde winkels te over, evenals souvenirs, tot heuse thee- eau-de-cologne aan toe! Maar uiteindelijk gaat het natuurlijk om het aanbod van en diversiteit in thee.

Daarbij valt het op dat Caykur op dit moment al meer dan de helft van de productie weet te realiseren op ecologisch verantwoorde wijze, zonder bestrijdingsmiddelen, kunstmest en chemicaliën in de productie. Het streven is om dit binnen drie jaar volledig bereikt te hebben. Caykur subsidieert dit en de controle hierop is uitbesteed aan een Zwitserse organisatie. Hoe dan ook, de Turkse thee smaakt ons prima. Het is hier nu gepaste theetijd, maar dat is het zoals al gezegd altijd in Turkije!

Toosten en troosten bij het graf.

13 april 2015

Wat doen al die mensen toch op het kerkhof vandaag? We passeren een aantal kerkhoven op onze rit van Rize naar Kutaisi, in Georgië. Het is erg rustig op de weg, maar zo gauw we in de buurt van een begraafplaats komen, is er sprake van filevorming en lopen veel mensen langs de weg. Ze zijn beladen met bloemen en op hun paasbest gekleed. Pas in Kutaisi komen we er achter dat het gisteren en vandaag Orthodox Pasen is, een groot feest in Georgië. Het zijn officiële feestdagen. Iedereen is vrij en alles is dicht. Behalve de begraafplaatsen en de bloemenwinkels dus.

In de week voor Pasen gaan de Georgiërs naar de kerk en laten briefjes met namen van familieleden en vrienden zegenen. Op paaszondag wordt 's avonds uitbundig gedronken en gezongen en rond middernacht gaat ieder op weg naar de kerk. Met een brandende kaars in de hand maakt men driemaal een rondgang om de kerk, de priester voorop al biddend en zegenend. Een soort processie eigenlijk. Vervolgens zingen priesters en Georgische zangers de hele nacht meerstemmige middeleeuwse kerkliederen, in het licht van brandende kaarsen. Wat zou ik daar graag een keer getuige van zijn.

De volgende dag, en dat is dus vandaag, wordt massaal het kerkhof bezocht, waar familieleden en andere dierbaren begraven liggen. Er worden bloemen op het schoongemaakte graf gelegd en de windlichtjes worden met nieuwe kaarsen gevuld. Niet zo bijzonder zou je zeggen. Maar dat is niet alles. Bij het graf van de overledene wordt namelijk uitgebreid gegeten en gedronken, soms zelfs aan een feestelijk gedekte tafel. Vele keren wordt er getoost, terwijl er verhalen over de overledene aan elkaar verteld worden. Ook troost men elkaar, vanwege het verdriet en gemis. De begraafplaatsen worden met Pasen getransformeerd tot enorme openluchtrestaurants, vol etende en drinkende families tussen de graven voor een toast en troost. (We zijn geen kerkhof gaan bezoeken, dus de foto's zijn van Internet. Immers, geen praatje zonder plaatje.)

De ridder in het panterverl.

14 april 2015

Beatrijs, Karel ende Elegast, Van den Vos Reynaerde. Wat steken deze titels uit onze middeleeuwse literatuur flauw af tegen "De ridder in het Panterverl", een epos geschreven in de 12de eeuw door Shota Rustaveli. Rustaveli was een Georgische dichter die leefde van circa 1172-1216. Zijn werken behoren tot de klassiekers van de Georgische literatuur en De ridder in het Panterverl wordt zelfs beschouwd als hét nationale epos van Georgië.

Er is weinig bekend over de man. De meeste informatie is eigenlijk te vinden in zijn gedichten zelf. In Georgië wordt Rustaveli heden ten dagen nog altijd als een groot man gezien. In elke stad is wel een weg naar hem vernoemd en dan gaat het allerminst om armzalige achterafstraatjes.

Zijn naam is ook bewaard gebleven op een fresco in het voormalig Georgisch klooster van het Heilige Kruis in Jeruzalem. In deze stad is hij namelijk gestorven en ook daar heeft hij kennelijk zijn sporen nagelaten.

In De ridder in het Pantervel worden "Europese" idealen van die tijd verwerkt: ridderlijkheid, vriendschap, moed, trouw en de hoofse liefde. De helden in het werk zijn dapper, menslievend, aardig en ze zijn afkomstig uit diverse regio's, zoals China, India en Arabië.

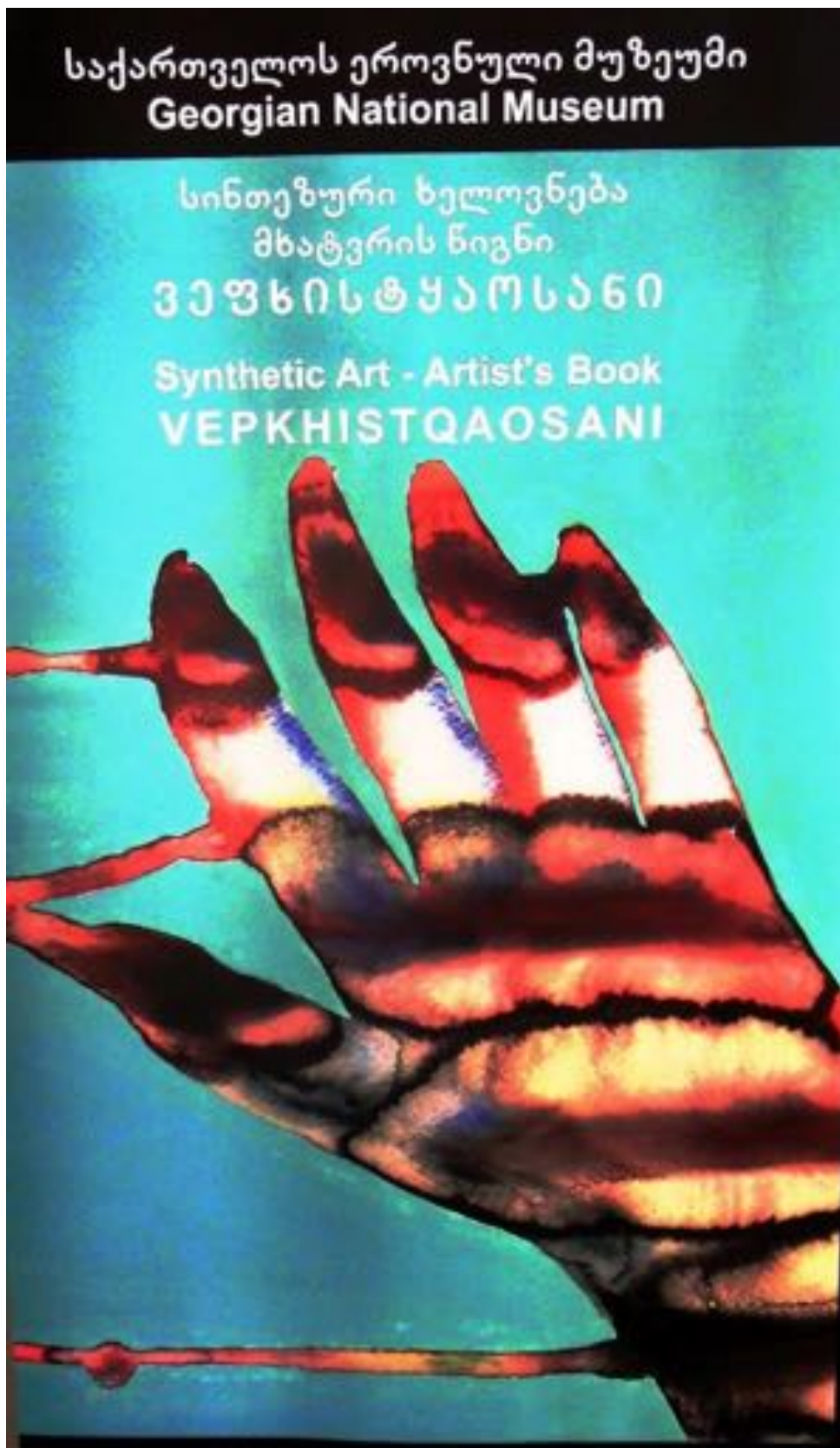

De ridder in het Pantervel (Vepchistkaosani is de oorspronkelijke titel) beschrijft de avonturen van Avtandil, een jonge Arabische edelman, en zijn vriend Tariel, een Indische prins. Avtandil wordt door zijn geliefde Tinatin, de zojuist gekroonde heerseres van Arabië, op een missie gestuurd om de mysterieuze ridder in een pantervel te vinden. Avtandil vindt de ridder die prins Tariel blijkt te zijn. Hij treurt om de verdwijning van de mooie Nestan-Darejan, dochter van de koning van India. Zij blijkt gevangen gehouden in een onneembaar fort door kwaadaardige geesten, de kajebi genaamd. Met behulp van Nuradin-Pridon bevrijden Tariel en Avtandil, inmiddels vrienden van elkaar, de prinses. Aan het eind van het gedicht vindt een dubbele bruiloft plaats. De koninklijke bruiloft van Tariel en Nestan-Darejan, en die van Avtandil en koningin Tinatin. Wat een feest! In het kader van het project "Gedichten op muren" is in 2010 in de stad Leiden een gedeelte van het gedicht op de zijmuur van de Witte Rozenstraat 1 aangebracht.

Vanmiddag waren wij in Tbilisi in het Georgisch Nationaal Museum, aan de Rustaveli Avenue. Momenteel is er een tentoonstelling gewijd aan Rustaveli's meesterepos, zoals op de banner te zien.

Twintig Georgische kunstenaars hebben zich door het gedicht laten inspireren en zo het verhaal in beeld gebracht. Het totaal bestond uit zo'n 100 werkjes, waarvan we enkele in ons blog hebben opgenomen.

Natuurlijk geven deze beelden slechts een indruk.
Wil je het hele verhaal? Ga dan naar het Georgisch Nationaal Museum of lees een vertaling van het originele werk.

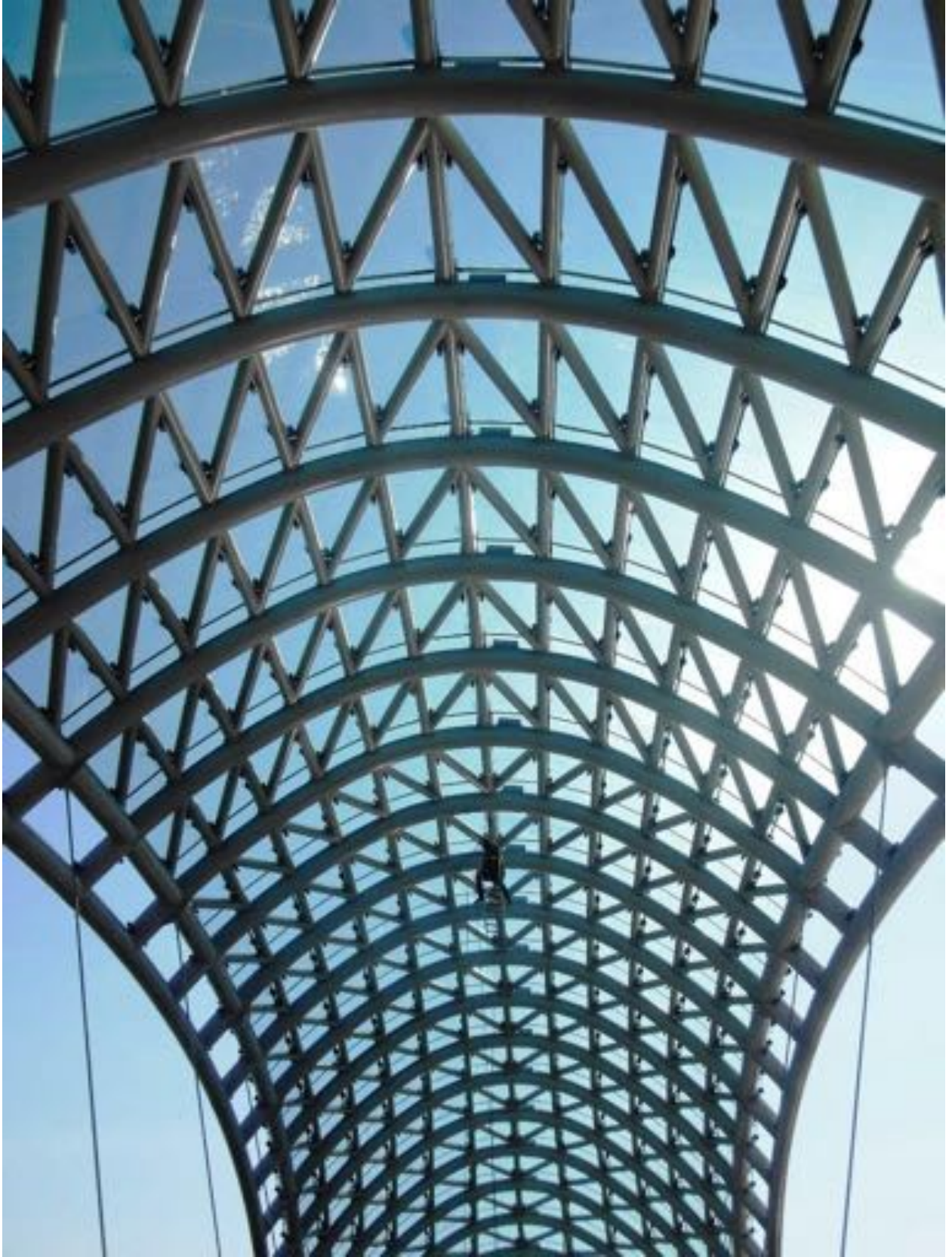
Te voet van oud naar nieuw Tbilisi.

15 april 2015

Dwars door Tbilisi stroomt de rivier de Mtkvari, die de stad verdeelt in het oude en het nieuwe deel. Natuurlijk zijn beide oevers al lange tijd met elkaar verbonden door diverse bruggen, maar sinds 2010 spant de Brug van de Vrede toch wel de kroon. Toen we vier jaar geleden in Tbilisi aankwamen was het al een blikvanger en dat is het nu nog steeds.

De Brug van de Vrede is een 150 meter lange, boogvormige voetgangersbrug, die in opdracht van het gemeentebestuur is gebouwd. Men wilde een eigentijds design en waar kun je dan beter zijn dan bij de Italianen. Zo kwam men terecht bij Michele De Lucchi voor het brugontwerp en voor de verlichting werd de Franse Philippe Martinaud verantwoordelijk gesteld. Het skelet voor de brug werd gebouwd in Italië en met 200 vrachtwagens naar de Georgische hoofdstad vervoerd. De verlichting werd ter plekke tijdens de bouw geïnstalleerd. De vorm van de brug doet denken aan een enorm zeedier. Hij heeft een golvende overkapping, gemaakt van staal en glas.

De verlichting is een waar spektakel. Van anderhalf uur voor zonsondergang tot anderhalf uur na zonsopgang draaien vier verschillende lichtprogramma's. Het ene moment bijvoorbeeld "beweegt" de brug zich golvend van de een naar de andere oever, en op het andere moment is de luifel omgetoverd tot een fonkelende sterrenhemel.

Binnen de loopbrug zijn LED-lampen aangebracht die door 240 bewegingssensoren worden getriggerd. Elke voetganger die 's avonds over de brug loopt, veroorzaakt een brandend lampje. Daarnaast wordt in morsecode het periodiek systeem der elementen weergegeven, als symbool voor het vieren van het leven en van vrede onder de mensen.

Zoals de vorige Georgische president zo mooi zei: "De Brug van de Vrede is een symbool voor de reis die Georgië aflegt van het verleden naar een betere, rooskleurigere toekomst."

Op de brug zelf heb je een prachtig zicht op oud Tbilisi, maar ook op Kartlis Deda, een monumentaal standbeeld. Het betekent Moeder van Kartli en staat symbool voor de stad. Het bevindt zich op de Solakiheuvel, aan de rand van de stad, is twintig meter hoog en gemaakt van aluminium. In 1958 is het onthuld ter ere van het 1500-jarig bestaan van de stad.

De maker van het beeld is de Georgische beeldhouwer Elguja Amasjukeli. Het stelt een vrouwfiguur voor in typisch Georgische klederdracht. In haar linkerhand houdt ze een glas wijn om vrienden een warm welkom te geven en in haar rechterhand houdt ze een zwaard om de vijanden mee af te schrikken. Ik heb haar verteld dat wij als vrienden naar Tbilisi zijn gekomen.

Grensoverschrijdend gedrag?

17 april 2015

Een bijzondere dag, want we gaan vandaag een land in waar we nog niet eerder zijn geweest, Azerbeidzjan. De weg naar de grens is erg afwisselend. Onze GPS heeft besloten om de hoofdwegen te vermijden en stuurt ons regelmatig een zandpad op. Maar, onze Toyota en Holger hebben dat graag en ze rijden moeiteloos over de modderpaden, dwars door weilanden waar de koeien ons verstoord aankijken. Dit zijn ze duidelijk niet gewend. Hopelijk geven ze nog melk vanavond.

Voor ons zien we geregeld de besneeuwde bergtoppen van de Kaukasus, een machtig en prachtig gezicht en door het mooie lenteweer van de afgelopen twee dagen, rijden we door een landschap van minstens 50 tinten groen. Een feest voor het oog.

Vlak voordat we de grens bereiken, zien we een groot bord boven de weg hangen. Good Luck wensen ze ons nog in Georgië. Ik vind het een wat vreemde groet, maar het komt vast en zeker uit een goed hart.

Het is erg rustig bij de grensovergang en ons visum hebben we al in Den Haag geregeld, dus erg lang kan het niet duren. Dat is prettig, want Shaki, onze eerste geplande overnachtingsplek, ligt nog wel wat kilometers verder. Bij het eerste loket aangekomen, moet ik met mijn paspoort aan de wandel en Holger blijft achter om daar alles te regelen. Na een flinke afstand afgelegd te hebben en een controle halverwege bij een loket, ben ik de poort door en zet voet op Azerbeidzjaanse bodem. Dat gaat snel! Nu nog even op Holger wachten en we kunnen verder.

Na een klein uurtje wachten bekruipt me een wat onbestendig gevoel. Ik zie auto's de grote poort doorrijden, die, zeker weten, na ons gearriveerd zijn. Ik vraag in mijn beste Turks, het Azerbeidzjaans is nauw verwant hieraan, of er soms problemen zijn. "Bekle ablam", krijg ik als antwoord, wat zo veel als "Wacht grote zus" betekent.

Na nog een tijdje krijg ik er genoeg van. Holger is té ver weg om contact met hem te kunnen maken, ik zie hem zelfs niet eens. De jongens bij de poort, met bontmuts op en strak in uniform, bemerken mijn lichte irritatie en geven mij toestemming om weer terug te lopen. Ik passeer opnieuw de paspoortcontrole en de desbetreffende beambte loopt het laatste stuk met me mee. Hij vindt het leuk dat ik wat Turks spreek, hij spreekt dezelfde hoeveelheid Engels en wil dat graag met me delen, dus we komen gezellig keuvelend bij loket 1 aan, waar Holger zich nog steeds bevindt. Er lijkt niet veel gebeurd te zijn in de anderhalf uur dat ik weggeweest ben, en dat klopt jammer genoeg. Wat blijkt? Onze Toyota, nog geen 30 lentes jong, wordt te oud bevonden door de Azeri. Ze komt niet voor op de lijst van goedgekeurde types auto en dan mag je er gewoon niet in. Nieuwe wet. Het zit de heren met grote platte petten duidelijk niet lekker, dus we krijgen twee alternatieven. Met een transitvisum, geldig voor één dag, het land in maar dan moeten we bij een andere grenspost morgen het land weer verlaten, óf een deposito van 7.000 dollar betalen, wat we niet los in de broekzak hebben. Een creditcard accepteren ze niet. Beide mogelijkheden vinden bij ons geen aftrek. De grensposten zijn dun bezaaid, dus dat betekent dat we alleen maar een dag door een stuk van het land kunnen rijden en geen tijd hebben ook maar iets te bekijken.

Holger's pleidooi, waarin hij uitlegt dat hij 4000 km heeft afgelegd om dit mooie land te kunnen zien en dat ons bij de ambassade in Den Haag niets is verteld over deze nieuwe wet, mag niet baten. Er worden nog wel wat telefoontjes gepleegd en meerdere mannen in mooie pakken bemoeien zich er ook mee, maar na vier uur gewacht te hebben is en blijft het antwoord nee. Ja, wij mogen er in, maar dan moet de Toyota in Georgië wachten. Ook dat is geen optie voor ons.

Helaas, helaas. We krijgen een uitreisstempel in onze paspoorten en we keren, om zo Georgië opnieuw binnen te rijden. Verbaasd pakt de grensbeambte onze paspoorten weer aan en vraagt waarom we zo snel terug zijn. Bij het horen van de 7.000 dollar borg, valt hij bijna van zijn kruk. Hij heet ons hartelijk "welkom terug", schenkt ons een gulle lach, zegt dat Georgië eigenlijk veel mooier is en wenst ons een fijn verblijf.

Het bord met de tekst Good Luck begrijpen we inmiddels een stuk beter.

Schering en inslag.

17 april 2015

Vandaag, weer terug in Tbilisi, zijn we een deel van de dag op jacht geweest naar een kelim-zadeltas, een khurdjin in het Georgisch. Deze tassen kennen we ook van Turkije, maar in Georgië zijn ze helderder van kleur, wat ons meer aanspreekt.

Bij de kelim-weeftechniek gaat het om een platte techniek, dus niet polig, met eenvoudige of ingewikkelde geometrische figuren. Het bijzondere ervan is dat de patronen aan beide zijden gelijk zijn en er in principe geen voor- of achterkant is. Het meest gebruikte materiaal voor de patronen is wol en voor de scheringdraden wordt katoen gebruikt. De traditionele kleuren zijn rood, roze, ivoor, blauw en groen.

De techniek wordt gebruikt voor tapijten, wandkleden, bidkleedjes en dus ook voor zadeltassen. Paarden, ezels en kamelen zijn de dieren, die met deze tassen over hun rug, dikwijls een zware last te dragen krijgen.

De oorsprong van de kelim is oosters en kelims zijn te vinden van de Balkan tot aan Pakistan toe. Het is waarschijnlijk de oudst bekende vorm van tapijtkunst. De vroegste aanwijzingen hiervan komen uit Anatolië, zo'n 7000 jaar BC.

In de omgeving van Konya, in centraal Anatolië, zijn bij opgravingen niet alleen resten stof, maar ook geschilderde afbeeldingen van kelims op muren van enkele huizen gevonden. In Konya is overigens een kelim-museum, dat we zeker gaan bezoeken!

Uiteindelijk hebben we een mooi exemplaar gevonden. Niet voor een paard, ezel of kameel, maar gewoon, voor over de bank, om de kranten en tijdschriften in te doen.

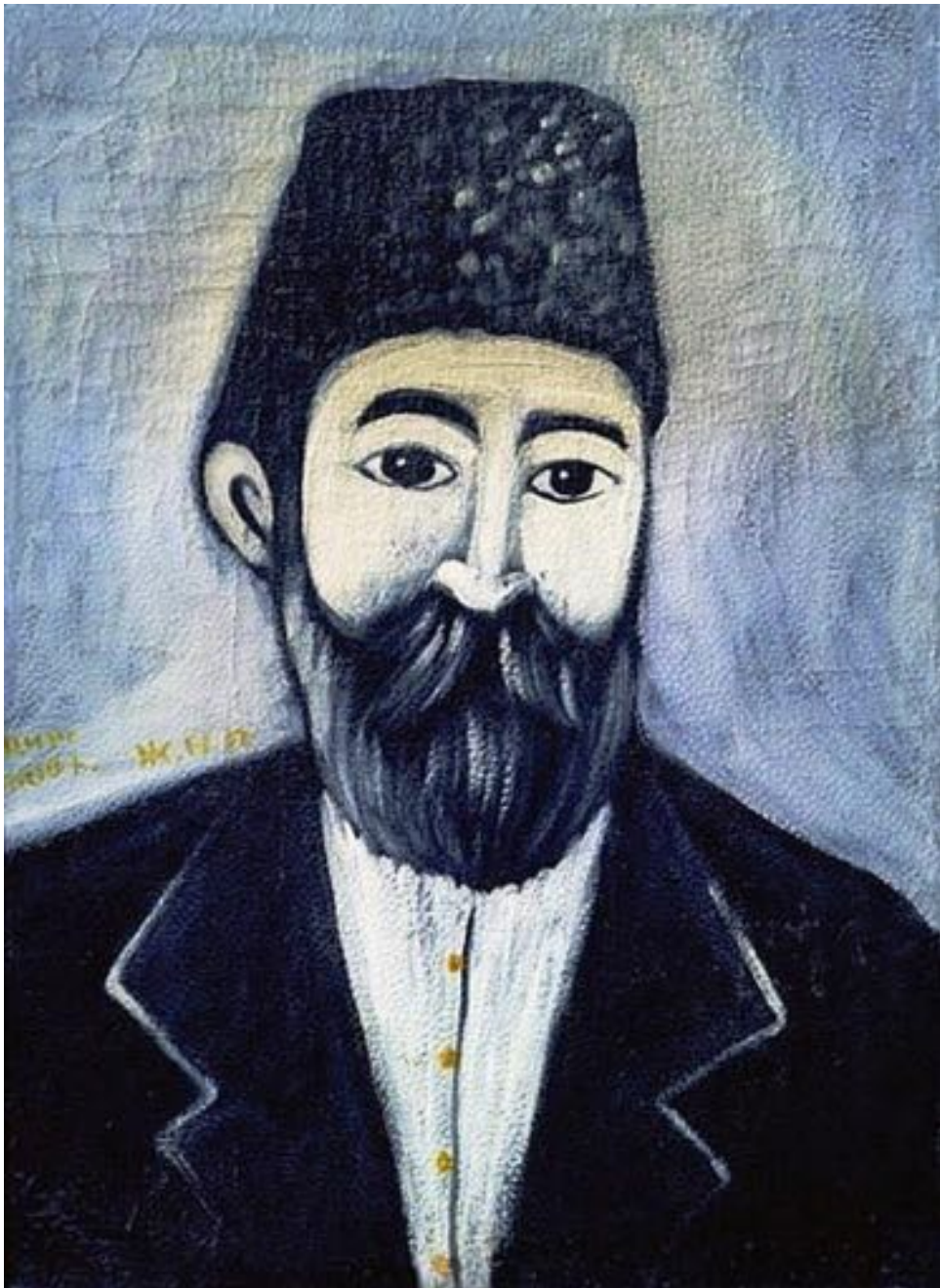

Op zoek naar Pirosmani.

18 april 2015

Op onze laatste dag in Georgië krijgt Niko Pirosmani een plekje in ons blog. Pirosmani (1862-1918) was een Georgische kunstschilder, geboren en getogen in een boerenfamilie in het dorp Mirzaani. Hij was een vertegenwoordiger van de naïeve kunst. Hoewel hij in zijn eigen tijd een arm leven leidde en niet veel erkenning kreeg, is hij later uitgegroeid tot een nationale beroemdheid. Enkele jaren na zijn dood werd Pirosmani in Parijs, maar ook daarbuiten, gezien als een van de belangrijkste naïeve schilders. Zijn werk werd vanaf dat moment over de hele wereld tentoongesteld. Tegenwoordig zijn de meeste doeken van hem te vinden in het museum The National Gallery, in Tbilisi.

Vier jaar geleden maakten wij voor het eerst kennis met het werk van Pirosmani. In Borjomi, een stad in zuidelijk-centraal Georgië, waar we ook vandaag verblijven, hing een kopie van een door hem geschilderd uithangbord aan de zijmuur van het Pesvebi restaurant. Op de een of andere manier ontroerde zijn werk ons. Een tafereel dat je bij het naar binnengaan van dit etablissement zo aan zou kunnen treffen, in een wat kinderlijk perspectief gezet.

En daar ligt denk ik zijn kracht. Hij haalde zijn inspiratie uit het dagelijks leven van Tbilisi en putte uit de herinneringen aan zijn jeugd. Hij vertelt als het ware verhalen uit het gewone leven. Hij schilderde vissers, ambachtslieden, winkeliers, vrouwen en kinderen, maar ook historische figuren en gebeurtenissen, allerhande festiviteiten en tafeltradities, en landschappen en dieren.

Zijn doeken zijn heel toegankelijk. Ze nemen je als kijker direct mee naar het leven in het 19de eeuwse Georgië.

Pirosmani schilderde ook vaak op bestelling, puur en alleen om geld te verdienen. Daardoor wordt er nog steeds onbekend werk van hem ontdekt, in particulier bezit, in Georgië of in het buitenland. In maart 2011 werd nog een schilderij ontdekt dat hij, na een stevig avondje tafelen, spontaan moet hebben achtergelaten op de deur van een wijnkelder in een dorp in Oost-Georgië.

In 2012, een jaar na ons eerste bezoek aan Georgië las ik in de krant over een expositie in het Dordrechts Museum genaamd "Op zoek naar Pirosmani". Je begrijpt dat Holger en ik die tentoonstelling destijds bezocht hebben en ja, we waanden ons weer even in Borjomi, Georgië.

Afgelopen dinsdag hebben we in Tbilisi een bezoek gebracht aan The National Gallery, waar enkele zalen gewijd zijn aan deze nationale grootheid. Met veel plezier hebben we het werk van Pirosmani nog eens bekeken. Vandaag wilden we nog één keer het uithangbord bij het restaurant Pesvebi zien. Helaas, het hing er niet meer. Misschien hadden we de verkeerde muur in gedachten? Maar ook een rondje om het gebouw, het voormalige treinstation, leverde niets op. Bij navraag bleek het tijdens restauratiewerkzaamheden weggehaald te zijn.

We waren vanmiddag tevergeefs "Op zoek naar Pirosmani".

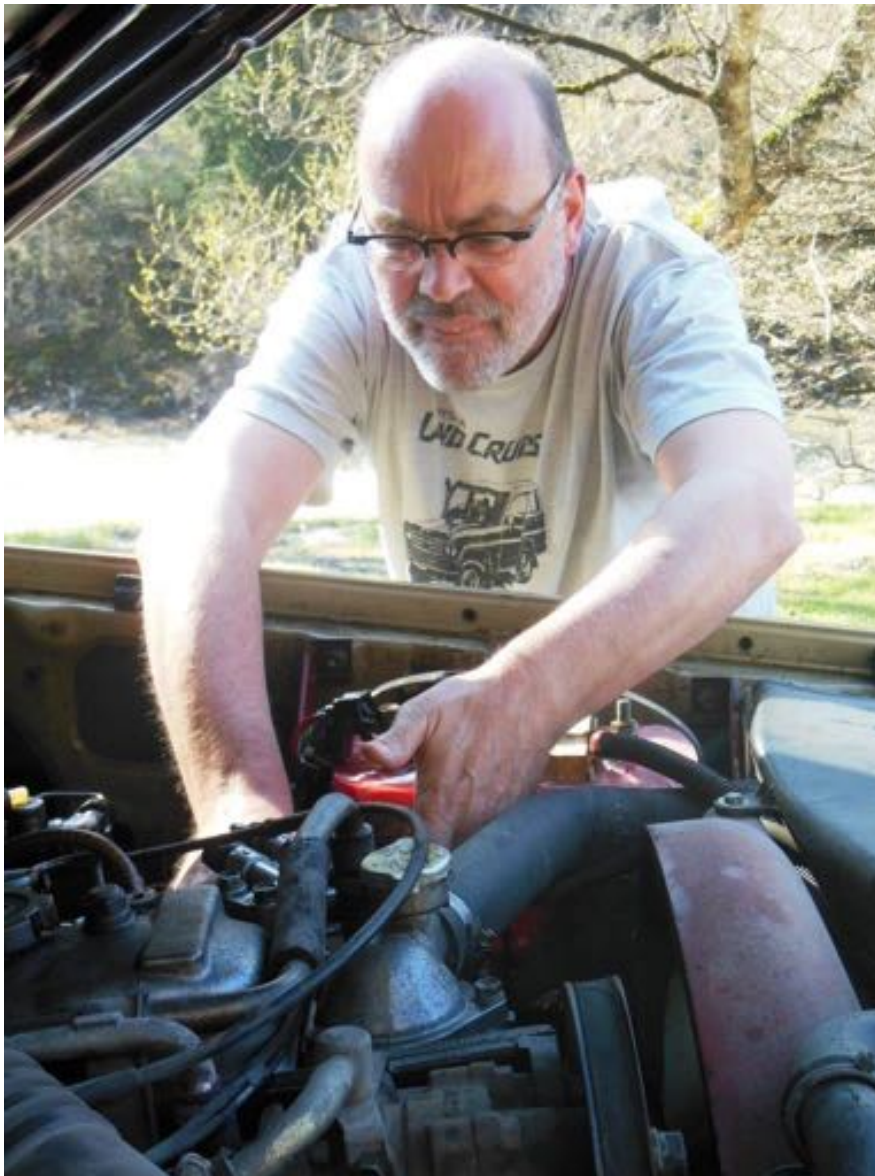

Bergen met ijsmutsen op.

19 april 2015

Ik ruik diesel. Tegelijkertijd denk ik dat ik het me verbeeld. We zijn vanmorgen vertrokken uit Borjomi en hebben de stad inmiddels een eindje achter ons liggen. Er ligt een prachtige route voor ons, de eerste besneeuwde bergtoppen zijn in de verte al te zien.

Ik ruik meer diesel. Holgers reukvermogen is sinds jaar en dag bijna nihil, dus hij moet het van mijn waarnemingen hebben en ik besluit om er toch maar melding van te maken. Stoppen, de motorkap omhoog. Holger: *"Ik zag meteen dat er een fontein van diesel was gaan sproeien. Voordeel dat de motor erg schoon geworden is, nadeel dat we de laatste vijf kilometer 1 op 1 hebben gereden. Oorzaak was duidelijk; de pakking van het dieselfilter lekte behoorlijk."* Maar Holger, voor geen kleintje vervaard, wist de boel snel te repareren en na een kwartiertje konden we onze weg vervolgen.

Vlak voor Posof, waar veel van onze Turkse Deventenaren vandaan komen, zijn we de grens Georgië-Turkije overgegaan en vlak na Posof begon de spectaculaire Ulgar-pas, een klim van 2550 meter hoog over een zo goed als lege weg. De zwarte bergen met ijsmutsen op kwamen langzaam steeds dichterbij, totdat we er uiteindelijk naast reden. Imposant! Bij het hoogste punt hebben we, ondanks de koude wind, toch even geposeerd voor een plaatje.

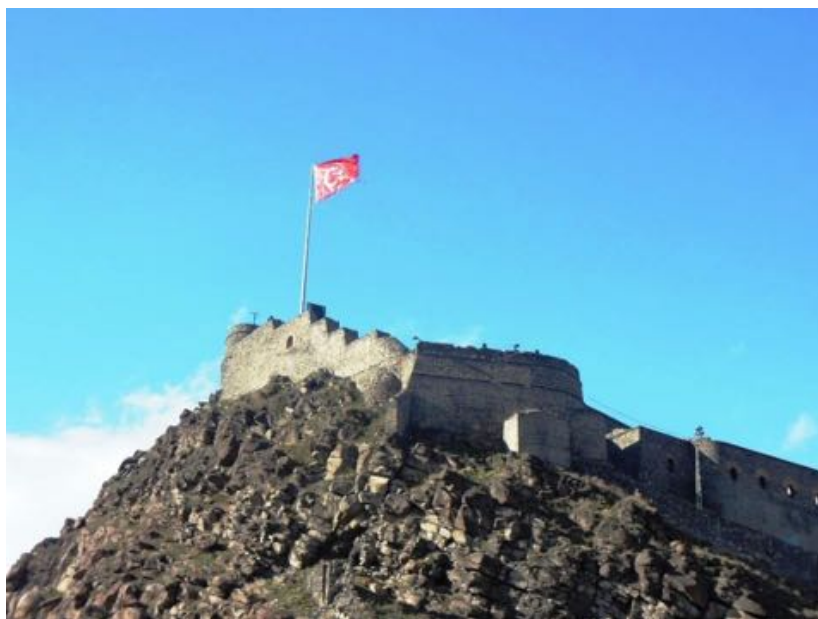
Wilde ook wel een ijsmuts op dat moment.

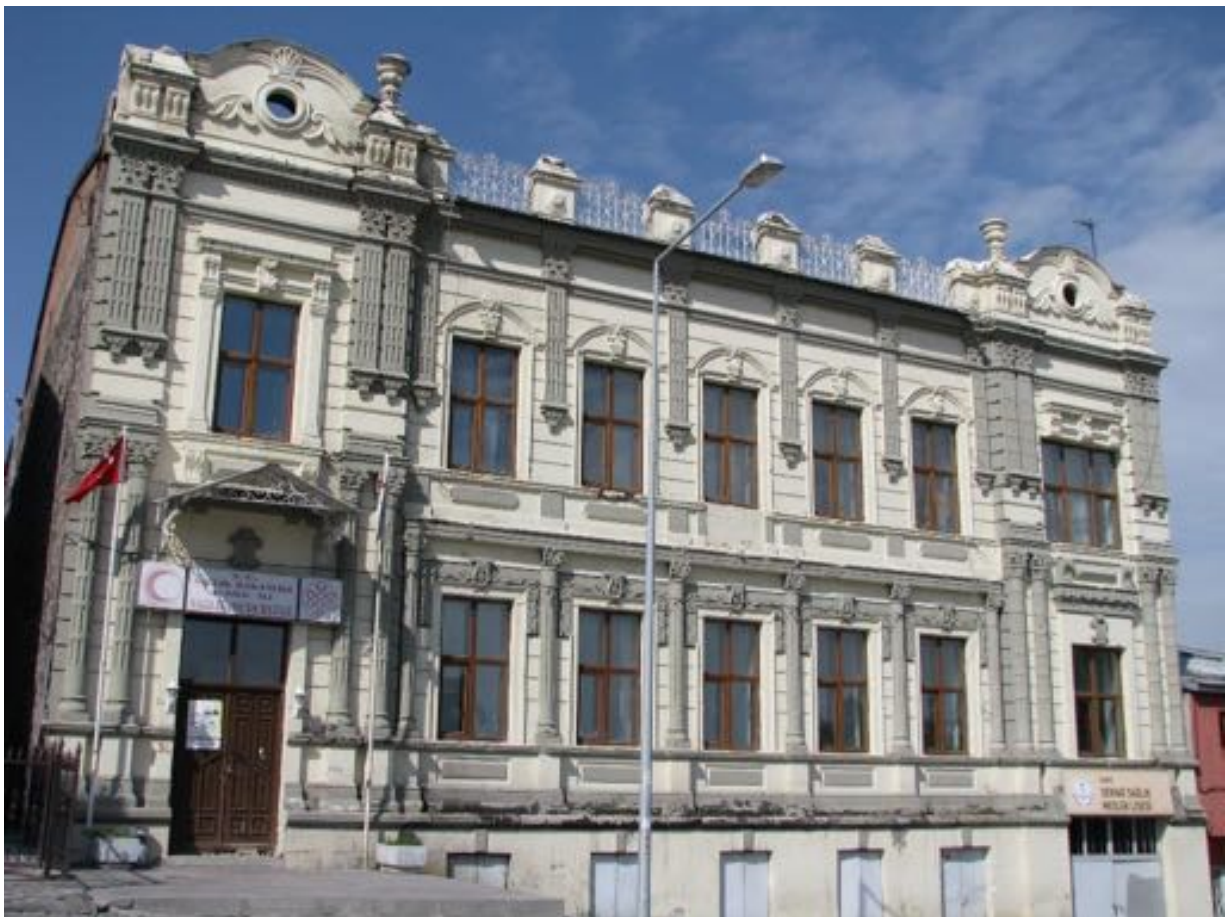
Daarna ging het snel bergafwaarts richting Kars, onze eindbestemming van vandaag. Kars ligt aan de oevers van de rivier Kars Çayı, op een hoogte van 1768 m. Het klimaat is er streng, de straten met kuilen herstellen nooit volledig van ijskoude winters en de snikhete zomers, waardoor we Kars stuiterend binnenreden.

De stad heeft een bewogen geschiedenis achter de rug. Het is gesticht door de Armeniërs en werd begin 10de eeuw de hoofdstad van hun Bagratiden-dynastie. In die periode werd de citadel, nog altijd dominant aanwezig boven de stad, aanzienlijk versterkt.

Later die eeuw werd de zetel van de Armeense regering verplaatst naar het nabij gelegen Ani en hierdoor werd Kars minder belangrijk. De Seldjoeken namen de stad halverwege de 11de eeuw in, maar de verwoestende Mongoolse aanvallen dwarsboomden de plannen die de nieuwe opperheren met Kars hadden. In 1205 confisqueerden de Georgiërs de stad, profiterend van de afnemende macht van zowel de Seldjoeken als van de Byzantijnen.

Kars was drie eeuwen lang in handen van de Georgiërs, totdat zij op hun beurt werden verjaagd door de Ottomanen. In de 19de eeuw probeerden de Russen herhaaldelijk om deze sleutel tot Anatolië in te nemen. Belegeringen in 1828 en 1855 waren succesvol, de laatste tijdens de Krimoorlog, toen een Brits en een Turks garnizoen na vijf maanden uithongering werden gedwongen de citadel te verlaten. Beide keren viel Kars door vredesonderhandelingen weer in handen van de Ottomanen. Tot 1878, toen na een bloederige oorlog van acht maanden Kars ten slotte aan de tsaar werd toegewezen. De stad bleef tot 1920 in Russische dan wel Armeense handen, een periode die zowel de rasterplattegrond van de stad als de belle époque-gebouwen naliet.

De lente moet hier nog beginnen. De wind is guur en de temperatuur nauwelijks boven de 10 graden. We gaan dus het Kars Müzesi bezoeken, wat werkelijk onze verwachtingen overtreft. De benedenverdieping is gewijd aan archeologische opgravingen in het gebied rond Kars, daterend vanaf 5000 BC en de tweede verdieping blinkt uit in voorwerpen, kleding en kelims uit de Ottomaanse tijd en kerkelijke kunstvoorwerpen van de vertrokken Russen en Armeniërs.

Vooral de kerkklok is de moeite waard. De inscriptie in de klok luidt: "Dit klockgelui is voor de liefde van God."

Er is kennelijk nooit goed door god naar het gelui geluisterd, want nog altijd zijn de Turken en de Armeniërs niet on speaking terms en blijft de grens tussen beide landen vooralsnog gesloten. God en Allah hebben hier nog wel een klus te klaren.

Duurzaam hergebruik.

20 april 2015

Rijdend langs wat dorpjes met schapen, paarden, koeien en ganzen is het in een oogopslag duidelijk waar men het bouw materiaal voor de vaak traditioneel gebouwde huisjes en scheidingsmuurtjes vandaan gehaald heeft. Immers, in Ani liggen de stenen in de zo kenmerkende kleuren voor deze omgeving voor het oprapen.

De kolossale stadsmuren met vele torens, zien we in de verte al voor ons opdoemen op onze weg naar Ani, een Armeense ruïnestad in Oost-Anatolië, zo'n 45 km ten zuidoosten van Kars. De stad ligt op een 1338 meter hoog plateau op de grens met Armenië. Ani wordt grotendeels omringd door een dieper liggende rivier, de Akhurian voor de Armeniërs, de Arpa Çayı voor de Turken. Deze vormt tevens een natuurlijk deel van de grens tussen beide landen.

Het is niet mogelijk over het totale grondgebied te wandelen en zo Armenië te betreden. Waarschuwingsborden met "Tot hier en niet verder" en de aanwezigheid van militairen zorgen er wel voor dat dit niet gebeurt.

Onder de Bagratiden was Ani de hoofdstad van Armenië. Nu is het een melancholieke, bijna lege uitgestrekte vlakte bezaaid met ruwe steenbrokken, waar ruïnes met prachtige voorbeelden van architectuur bewaard gebleven zijn. De Armeniërs zijn meesters in metselwerk en dat is te zien. Verfijnde composities van roze-bruin-oranje zandsteen en donkere, bijna zwart vulkanisch gesteente.

De stad werd voor het eerst bekend toen de Armeense Gamsarkan-clan zich hier vestigde. Het lag aan weerskanten van de zijderoute en beleefde drie generaties lang een bloeiende tijd, nadat het in 961 tot hoofdstad werd uitgeroepen, ten koste van Kars.

Ani werd helemaal opgeknapt en militair versterkt en had een bevolking van ruim 300.000 zielen. Daarmee stak het Bagdad en Constantinopel naar de kroon. Halverwege de 11de eeuw eisten opeenvolgende oorlogen hun tol. Het Byzantijnse Rijk annexeerde de stad in 1045, maar 20 jaar later was het al weer de beurt aan de Seldjoeken. Na de val van de Seldjoeken keerden de Armeniërs in minder dan een eeuw terug. In de twee daaropvolgende eeuwen bleef Ani in Armeense handen en kerken en kloosters bleven in aantal toenemen. Hierdoor werd Ani destijds "De stad der duizend kerken genoemd".

De Mongoolse invallen in de 13de eeuw, een vernietigende aardbeving in 1319 en nieuw ontstane handelsroutes vormden samen de nekslag voor Ani. De stad kreeg met een uittocht te kampen en raakte in de vergetelheid.

De Aslan Kapısı, die zijn naam ontleent aan de gebeeldhouwde Seldjoekse leeuw op de binnenste muur, is de enige van de vier oorspronkelijke poorten die nog overeind staat en vormt de toegang tot de stad. Bewegwijzerde paden, meestal restanten van de vroegere hoofdstraten van Ani, leiden je langs de belangrijkste ruïnes van deze eens zo welvarende stad.

Twee bouwwerken die op ons veel indruk maakten zijn de Kerk van de Heilige Apostelen en de Manuđer Camii.

In eerste instantie lijkt de Kerk van de Heilige Apostelen een bouwval, maar hij blijkt het bezichtigen meer dan waard. Overvloedige Armeense inscripties bevestigen dat het hier van oorsprong om een kerk gaat, die evenwel later is omgevormd tot een Kervansaray. Boven in het schip sieren bijzonder mooie vierzijdige ribgewelven met een tweekleurig mozaïekpatroon het plafond.

De minaret van de Manucehr Camii wekt op afstand de suggestie een fabrieksschoorsteen te zijn. Maar van dichtbij is het een imposant geheel. Hij staat bekend als de oudste Seldjoekse moskee in Anatolië, maar het ontbreken van een gebedsnis (mihrab), het rood-zwarte metselwerk en het plafond met ingelegd mozaïek doen vermoeden dat er ook andere invloeden meespeelden. Vooral het uitzicht vanaf de galerij over de grensrivier past meer bij een klein paleis.

Het is altijd weer bijzonder om te zien hoe een archeologisch waardevol complex gewoon in gebruik wordt genomen door de lokale bevolking. Een boer laat zijn koeien grazen tussen de ruïnes door, jonge geitjes gebruiken, onder het wakend oog van moedergeit, de muurtjes om op en af te springen en een kruidenvrouwtje loopt er rond, gewapend met een mes, op zoek naar ingrediënten voor haar çorba.

Gebruik en hergebruik dus van een eeuwenoude stad. Als dat niet duurzaam is....

Vanmiddag ben ik op zoek gegaan naar de stichting Cultuur en Kunsten in Kars, de Kars Kültür ve Sanat Derneği. In het hotel lag een uitgave van deze stichting met veel oude foto's uit Kars, die me aansprak. Ik vond echter op het adres uit het boek een vergroothandel. Toen ik daar vroeg waar de stichting naar toe verhuisd was, werd ik breed lachend ontvangen door Vedat Akçayöz, niet alleen de voorzitter van de stichting, maar ook de schrijver van het mooie boek over Kars!

Vedat is niet alleen schrijver en historicus, maar ook documentairemaker. Hij heeft een prijswinnende documentaire over de Molokan gemaakt. De Molokan waren een Russische minderheidsgroep, sterk pacifistisch, die in Kars gewoond heeft. Toen ik vanmiddag in Kars honing kocht, hoorde ik deze groep ook al noemen. Vedat vertelde nog dat in 1903 een aantal families naar Los Angeles is vertrokken. De bekendste nazaat van deze families, zo vertelde hij met trots, is Kim Kardashian.

Vedat is ook bezig met een boek over Ani, maar dan over de ondergrondse vertrekken die in de rotsen zijn uitgehouwen. Huizen, ontmoetingsruimten, kerken, soms tot 12 meter hoog. Vedat spant zich in om dit ondergronds complex toegankelijk te maken voor publiek, voor ons een reden om nog eens terug te keren naar Ani. Ik mocht na een uurtje babbelen niet vertrekken zonder zijn boek en documentaires op dvd. Een bijzondere ontmoeting in Kars, die nog eens onderstreept hoe vriendelijk en gastvrij de Karsenaren zijn!

Hier woonde İshak Paşa.

21 april 2015

Het stadje Doğubeyazıt ligt op een hoogvlakte aan de voet van de Ararat. Een majestueus gezicht, de hoge berg met de met sneeuw beklede top. Dat moeten de Urartische vorsten ooit ook zo gevoeld hebben, dus bouwden zij er een fort. Toen later de Seldjoeken en Ottomanen kwamen bouwden deze een kasteel. Maar ook dat was nog niet mooi genoeg in de ogen van de lokale hoofdman Çolak Abdi Paşa. Hij begon in 1684 met de bouw van een nog mooier complex, dat werd voltooid door zijn zoon İshak Paşa. Er stond er een paleis dat zo kon figureren in de verhalen uit 1001 nacht.

We rijden er vanuit Doğubeyazit naar toe en zien dat de ligging werkelijk fenomenaal is. De eerste doelstelling destijds, controle over het verkeer langs de zijderoute, is duidelijk bereikt. De wijde omgeving is goed te zien vanuit het paleis. De tweede doelstelling, een mooier dan mooi paleis is zeker ook behaald. Het paleis is vakkundig gerestaureerd, ondanks het intensieve gebruik door de eeuwen heen. Na de Paşa's nam het Turkse leger het complex in 1875 in gebruik, maar dan als kazerne. Tijdens de Russische overheersing stond het leeg en, zoals bekend, leegstand is funest voor gebouwen. Dat betekende in elk geval een definitief einde aan de inhoud van het paleis en nu resten nog slechts de stenen. Maar door de restauratie en de goede uitleg over de verschillende delen van het paleis, waan je je zo weer terug in de tijd van de Paşa's.

Bij binnenkomst door de hoofdpoot, zie je eerst een groot plein, waar zich de tweede toegangspoot voor bezoekers bevindt.

Dit is al indrukwekkend, maar als je toegang kreeg tot de Selamlik, het begroetingsplein, dan wordt het nóg indrukwekkender. Op de Selamlik staat ook de graf tombe van İshak Paşa en zijn favoriete vrouw. Mooie details van de Ottomaanse architectuur zijn nog altijd aanwezig.

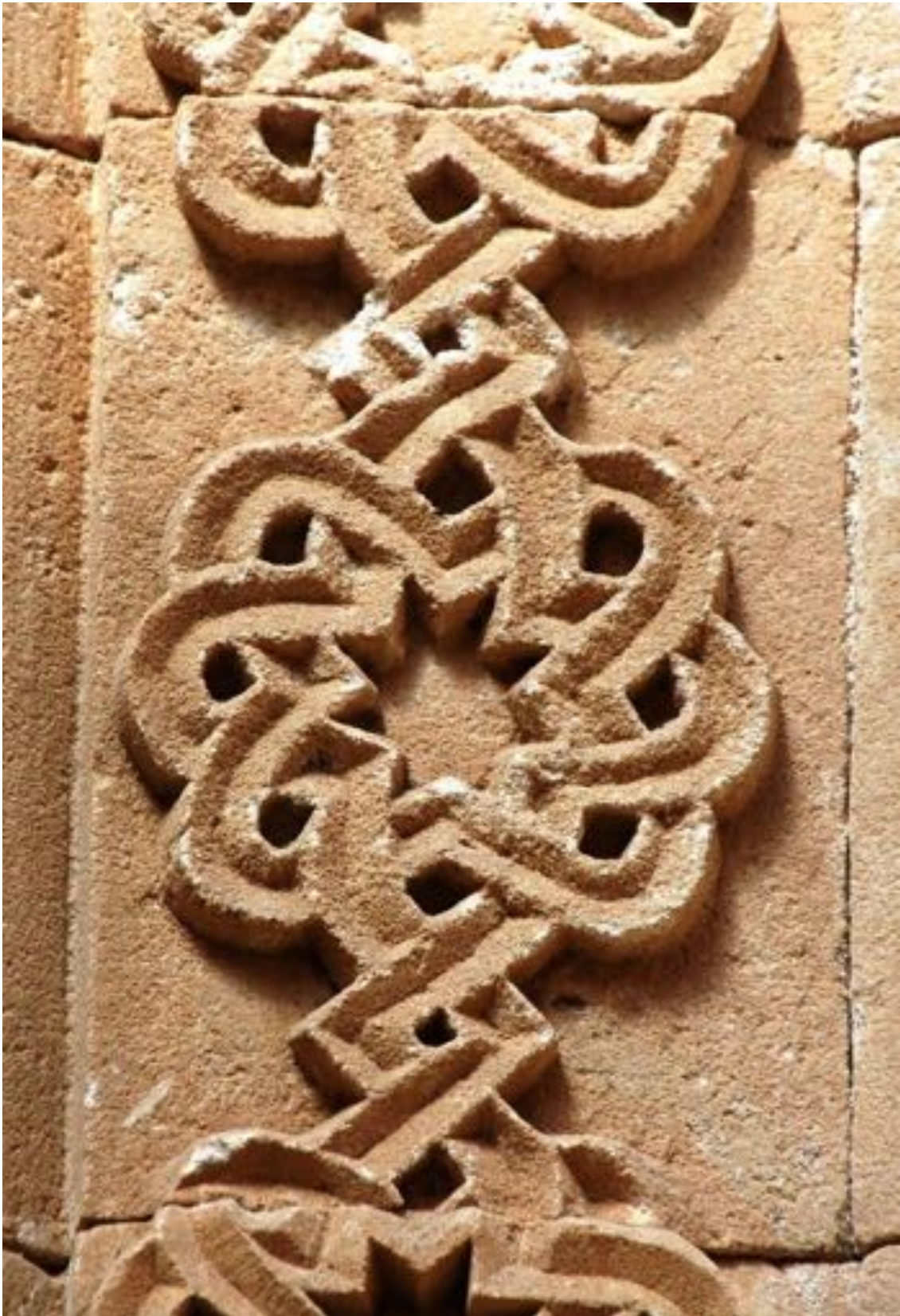

Was je tot hier doorgedrongen en bleek je een nóg voorname persoon te zijn, dan werd je uitgenodigd in de ontvangstzaal, waar de belangrijke zaken des levens werden besproken. Een fabuleuze ruimte waar het goed toeven moet zijn geweest.

In de ontvangstruimte zijn nog een vijftal spreuken aangebracht, die de tijdgeest goed weergeven. We kiezen voor ons blog de volgende uit.

“Zolang de zon schijnt, zal hij op de troon blijven zitten; want U geeft de genade, dat is het glorieuze van uw wezen; opdat u İshak vergeeft en hem in zijn eer verheft.”

Natuurlijk, het paleis bevat nog veel meer ruimtes; van keuken tot graanopslag, van centrale stookeenheid (een cv avant la lettre!) tot harem, van gevangenis tot moskee. Maar het mooiste is misschien toch wel het uitzicht vanuit de vele vensters die het paleis rijk is, over de hoogvlakte, over Doğubeyazit en op de Ararat. Vandaag is deze historische berg wat schimmig in nevelen gehuld maar morgen, met waarschijnlijk helder weer, hopelijk beter te zien.

Tu bi xêr hati Kürdistane.

22 april 2015

“Kijk, het is als het bouwen van mijn modelschepen”, zegt Kurban Bey, een bijzonder aardige man die een soort Winkel van Sinkel runt. Hij is gepensioneerd maar om de verveling voor te zijn, heeft hij deze nering opgezet. Er wordt van alles te koop aangeboden, van antiek tot nep-antiek. Daarnaast bouwt hij zeilschepen op schaal, dit om de verveling in zijn zaak evenmin een kans te geven.

Holger en ik zijn inmiddels in Kurdisch gebied beland en Doğubayazıt is het eerste stadje wat we in deze streek bezoeken. Kurban Bey is een Kurd en heeft ons uitgenodigd voor een kopje thee in zijn winkel, wat een mooie gelegenheid is om hem te vragen of onze indruk klopt v.w.b. de langzaam verbeterende situatie voor de Kurden. Hij beaamt dit met de woorden: “Tien jaar geleden kon ik niet zeggen dat ik Kurd was, dat is nu verleden tijd. Maar we moeten langzaam en voorzichtig te werk gaan.”

Vervolgens gebruikt hij zijn hobby als mooie metafoor. “Als ik mijn schip in één dag bouw, dan zullen de onderdelen nooit goed aan elkaar bevestigd zijn en zal het schip snel uit elkaar vallen. Om iets goed te bouwen heb je tijd en geduld nodig. Jonge Kurden willen al jaren te snel te grote veranderingen zien, maar ze realiseren zich niet dat overhaaste veranderingen zelden blijvend zijn.”

Dat het beter gaat, is ook voor ons duidelijk waarneembaar. Langs de straat staan tafeltjes waar speldjes en kettingen verkocht worden met daarop de afbeelding van de veroordeelde en voor lange tijd gevangene PKK-voorman, Abdullah Öcalan, met de PKK-kleuren als achtergrond. Gewoon, openbaar.

Ook uithangborden van openbare gelegenheden zijn zowel in de Turkse als in de Kurdische taal geschreven, zoals bijvoorbeeld die van een gemeentelijk park. Sinds januari 2009 verzorgt de Turkse Staatstelevisie (TRT) zelfs een Kurdisch kanaal, gestart als TRT6, maar begin 2015 omgedoopt tot TRT Kurdi en dus veel herkenbaarder als zodanig.

Een ander teken van verbetering zijn de vrolijk wapperende vlaggetjes en spandoeken in het centrum van steden en dorpjes waar we doorheen rijden. Zij promoten de HDP, een politieke partij die mee doet in de komende parlementsverkiezingen van juni dit jaar.

De Democratische Volkspartij (Halkların Demokrasi Partisi; HDP) is een linkse partij in Turkije, die nauw samenwerkt met de Kurdische Democratische Regio Partij. De HDP staat bekend als voorvechter van de rechten van minderheden. De helft van de kandidaten bestaat uit vrouwen en ook de LGBT doelgroep maakt voor tenminste 10% deel uit van de kandidatenlijst.

De HDP wordt kritisch gevolgd door het politieke establishment in Turkije en men beschuldigt de partij er dan ook regelmatig van, banden te onderhouden met de gewapende Kurdische organisaties PKK en KCK.

Wat ook een mooi voorbeeld van de vooruitgang is, is een straat-overspannende banner waarop de start wordt aangekondigd van een cursus Kurdisch, zowel voor beginners al gevorderden. Nog niet zo heel lang geleden was het verboden om in het openbaar Kurdisch te spreken, laat staan te zingen.....

Op onze weg naar Van vanochtend, passeren we een gemeentelijk project, genaamd "Ararat Carpets en Kelims". Natuurlijk kunnen we daar niet zo maar aan voorbij gaan. Bij binnenkomst worden we vriendelijk onthaald door Abdurrahman Zerener, de projectmanager, die ons een rondleiding geeft door de zijde-, kelim- en tapijtkamers. Het blijkt hier te gaan om een leer-werkproject voor Kurdische meiden, die hier het vak van kleden knopen, weven en borduren leren.

Tegenwoordig trouwen zij op steeds latere leeftijd en het is dus van belang voor de familie dat ook zij een inkomen verwerven. Het project bestaat inmiddels 17 jaar en op dit moment hebben zo'n 250 meiden de kans gekregen en gegrepen om een vak te leren en worden zo wellicht meer onafhankelijk.

Naast de door de meiden gemaakte producten worden ook oudere kelims, tapijten, kussen en heybeler (zadeltassen) gerestaureerd en verkocht. Opnieuw zwichten we voor een mooie heybe, mede omdat we hierdoor ook een mooi project steunen.

Natuurlijk is de situatie nog lang niet ideaal voor de Kurden. Doğubayazit bijvoorbeeld, is zeer gemilitariseerd met een enorme legerbasis amper buiten de stadsgrenzen gelegen. Ik heb hier geen foto van genomen want ik wil mijn camera graag blijven gebruiken op onze reis. Ook staan doorlopend, midden in het winkelcentrum, zwaar gepantserde politievoertuigen paraat, voorzien van waterkanonnen en een soort sneeuwschuivers om hiermee een eventuele ongewenste menigte uiteen te drijven. Als antwoord op dit zwaar intimiderend vertoon van de overheid hebben de inwoners in 2009 stoutmoedig een vrouwelijke DHP-burgemeester gekozen en de hoofdstraat van het arm ogende stadje naar de dissidente pro-Kurdische socioloog en wetenschapper İsmail Beşikçi vernoemd. Hij is degene die 17 jaar gevangen heeft gezeten omdat hij destijds, als enige niet-Kurd, opkwam voor de rechten van de Kurden.

“Welcome in Kurdistan”, wordt ons regelmatig toegeroepen als we door de İsmail Beşikçi Caddesi wandelen. Het klinkt als een warm onthaal en steekt erg af tegen de wijze waarop we 36 jaar geleden begroet werden bij betreden van Kurdische bodem. Men dacht toen zeker te weten dat wij spionnen voor de Turkse overheid waren en het gooien van stenen naar ons tekende de sfeer van destijds waarin we onthaald werden. De situatie voor ons is dus door de jaren heen ook sterk verbeterd gelukkig!

Een gevarieerd dagje Van-daag.

23 april 2015

Toen we in 1978 een Van-kitten meenamen uit Gülhane Parkı in Istanbul, werd ons daar verteld dat we een bijzondere kat hadden. Er waren nog maar weinig exemplaren over, het soort werd met uitsterven bedreigd. Pamuk noemden we haar, want het was net een pluizig katoenbolletje, niet groter dan een pakje filtersigaretten. Ze is uitgegroeid uit tot een schitterende poes en we hebben ruim 17 jaar veel plezier van elkaar gehad.

Nu zijn we in de stad Van en we horen dat er sinds 1992 een Van-Kedisi-Evi bestaat, een initiatief van de Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

We bellen 's morgens vroeg op en worden van harte uitgenodigd om het Van-Kattenhuis te komen bezoeken, wat we natuurlijk doen. Bij aankomst op het enorme universiteitsterrein blijkt het om een wetenschappelijk verantwoorde instelling te gaan, waar op uiterst diervriendelijke wijze wordt gewerkt.

Doel is om de Van-kat voor geleidelijke uitsterving te behoeden, maar ook om op verantwoorde wijze mee te fokken. Men wil ten alle tijden voorkomen dat er genetische afwijkingen ontstaan, wat immers zo dikwijls bij het fokken van rasdieren gebeurt. Momenteel zijn er 140 volwassen exemplaren en een 70-tal kittens. Helaas wordt een aantal kittens pas vanaf juni verkocht, zodat we niet in de verleiding kunnen komen om zo'n wollig beestje in onze auto mee te nemen naar Deventer.

Het kattencentrum is mooi ingericht en bijzonder schoon. Je merkt onmiddellijk aan de dieren dat ze uitsluitend met aardige mensen te maken hebben want van angst of schrik is geen sprake. Ze komen met de staart omhoog naar je toe en mauwen je vriendelijk goedendag. De poezen met jongen zijn apart gehuisvest, er zijn speciale kraamkamers voor de aanstaande moeders en voor de volwassen dieren is er de keus voor een binnen- of buitenverblijf. Elke kat heeft een eigen "huishokje" met een heerlijk kussen er in. De poezen en de katers leven in gescheiden gedeelten, zodat goed zicht gehouden kan worden op de fok, om zo inteelt te voorkomen.

De mooie witte vacht, lang- of kortharig, is al een bijzonder kenmerk van de Van-kat, maar het meest fascinerende is toch wel de verschillende kleur ogen.

Eén oog is helder lichtblauw en het andere goud-amberkleurig. Dit uiterlijk geeft deze soort wel een heel speciale blik.

Een ander leuk weetje is, dat ze gek zijn op zwemmen. Wat dat betreft boffen ze want de stad Van ligt aan het prachtig blauwe Van Gölü, een enorm meer van bijna 4000 vierkante km, omgeven door een smalle, vruchtbare vlakte met daarachter besneeuwde bergtoppen.

Door de snelle verdamping in dit woestijnachtige klimaat, is het water in het meer zeer alkalisch, waardoor het zeepachtig en slijmerig aanvoelt. Soms zie je lokale vrouwen aan de oevers hun was doen. Wasmiddelen zijn hier overbodig. De Armeniërs, die er ooit woonden waren zo gecharmeerd van de schoonheid en vruchtbaarheid van het Van Gölü, dat ze de uitdrukking hadden: "Van in dit leven, het paradijs in het volgende".

De citadel van Van, op bovenstaande foto, heeft een natuurlijke grote rots als fundament die in Van tot aan het meer rijkt. De eerste bouwers waren de Urartu, ruim 900 BC. Het is het grootste bekende bouwwerk van dit volk. Het biedt uitzicht op de ruïnes van Tushpa, de oude Urartuïaanse hoofdstad.

Later werd de citadel gebruikt door onder meer de Armenen, Romeinen, Medessen, Achaemeniden, Sassaniden, Perzen, Arabieren, Seldjoeken, Ottomanen, Russen en nu dus de Turken. Van is gezien haar ligging aan het meer en op de kruising van handelswegen, altijd een aantrekkelijke stad geweest.

De citadel is hoog gelegen en het was een forse klim om er te komen. Vanaf de oever van het Van meer 120 meter naar omhoog, betekende voor Lia en mij een aangepast klimtempo. Dit soort citadellen werd niet gebouwd om een stad te verdedigen, maar om controle op een regio te kunnen uitoefenen. De eerste lagen van de citadel bestonden uit basaltkeien, daarna werd er gemetseld met kleistenen.

Een mooi restant is een in drie talen in de rots gebeitelde spreuk. Koning Darius van de Urartu liet de rots afvlakken en zijn zoon Xerxes de Grote liet in 500 voor Christus deze spreuk beitelten, in het oud Perzisch, het Babylonisch en het Elamiet.

"Ik ben Xerxes, de grote koning, de koning der koningen, koning van heel veel soorten mensen van allerlei afkomst, koning van deze grote en wijde wereld, zoon van koning Darius, de Achaemeniet. Als koning Xerxes zeg ik dat koning Darius, mijn vader, bij de gratie van Ahuramazda zoveel goeds gebouwd heeft, en hij beval deze rots af te vlakken, maar omdat hij er niets op liet schrijven gaf ik bevel dit alsnog te doen. Moge Ahuramazda en de overige goden mij, mijn koninkrijk en mijn werken beschermen!"

Was er hier heden ten dage nog maar een "Koning van heel veel soorten mensen van allerlei afkomst", dan zouden de stoeve verhoudingen tussen de Armeniërs, Kurden en Turken wellicht snel verleden tijd zijn.

Een koude herdenking.

24 april 2015

Op 24 april 1915 worden meer dan tweehonderd Armeense politieke leiders, bankiers en intellectuelen in Istanbul opgepakt en weggevoerd. Later die dag worden nog eens vierhonderd Armeniërs opgepakt. Allemaal worden ze geëxecuteerd. De arrestaties van die dag zijn het resultaat van lange voorbereidingen van de zogenaamde 'Jonge Turken'. Al ruim voor deze dag waren er voorvallen van mishandeling en discriminatie en de Armeense soldaten in het Ottomaanse leger waren al eerder ontwapend. Toch is het pas op 24 april dat de intenties van de Turken duidelijk worden.

In 1909 was de militaire groepering 'Jonge Turken' na een staatsgreep aan de macht gekomen. In eerste instantie werkte deze groepering samen met Armeense politieke partijen. Toen de Armeense christenen in 1913 echter hervormingen wilden en daarvoor steun kregen van de buitenlandse mogendheden Rusland, Engeland en Frankrijk werd die inmenging door de 'Jonge Turken' als een bedreiging gezien en zij vreesden de afbrokkeling van het inmiddels "zieke" Ottomaanse Rijk. Het leidde in eerste instantie tot een vertrouwensbreuk en later tot de start van etnische zuiveringen, waar ook het Armeense volk slachtoffer van werd.

De moord op tussen de 800.000 en 1.5 miljoen Armeniërs vond plaats in de periode tussen 1915 en 1923, jaren die uiteindelijk het lot bezegelden van het eens zo grote multiculturele Ottomaanse Rijk.

Vandaag, 100 jaar later, vinden er wereldwijd herdenkingen plaats om stil te staan bij deze zwarte bladzijde in de geschiedenis. Zo ook in Van. Deze stad veranderde in april 1915 in een slagveld toen Armeense burgers, die ook hier door de Ottomanen als collaborateurs met de Russen werden beschouwd, zich barricadeerden in een wijk van de oude stad en verzet pleegden tegen de strijdkrachten van de Jonge Turken. De stad werd grotendeels verwoest toen het Turkse garnizoen vanaf de rots het verzet met zwaar geschut vermorzelde, waarbij rond de 6000 Armeniërs werden gedood.

De herdenking in Van vindt plaats op het eiland Akdamar, dat in het Van Meer ligt. Op dit eiland stond tot 1915 een Armeens-orthodox klooster, maar ook hier zijn in die periode alle monniken vermoord en de kloostergebouwen vernietigd. Nu rest nog slechts de Heilige Kruiskerk die enkele jaren terug, op kosten van de Turkse Staat, is gerestaureerd. Deze "goede bedoelingen" van de Turkse overheid staan overigens wel regelmatig ter discussie.

Wij verlaten Van vroeg in de ochtend. Het sneeuwt, het is koud, grauw en grijs. Het zicht is slecht en we hopen dat het weer na Bitlis omslaat, anders gaan we Diyarbakır, ons reisdoel van vandaag, niet halen.

Terwijl we ruim 120 km parallel aan het meer rijden zie ik Akdamar liggen, en denk aan al die mensen die zich daar later op de dag voor de herdenking zullen verzamelen. Het zal een koude plechtigheid worden.

De schreeuw in stilte.

In Diyarbakır staat een banner waarop de tentoonstelling wordt aangekondigd "De schreeuw in stilte", met als ondertitel "De sporen van de Armeense tragedie". Het handelt hier om zo'n vijftig foto's van Antoine Agoudjian, een Franse fotograaf van Armeense afkomst.

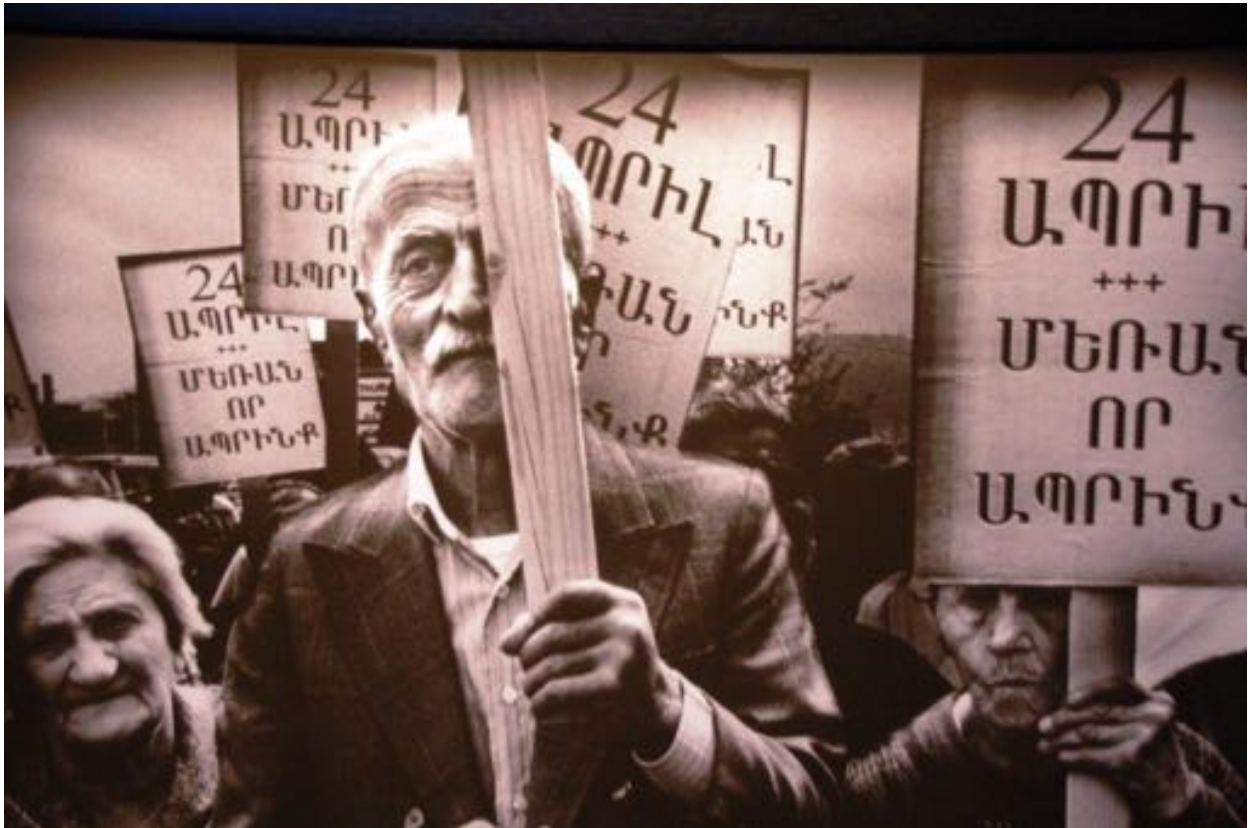

De tentoonstelling is in een binnenruimte van de beroemde muur van Diyarbakir, bij de Mardin poort. Deze binnenruimte is erg hoog en in verband met deze tentoonstelling nauwelijks verlicht, wat een bijzondere sfeer oproept.

Er hangen zo'n vijftig foto's die elk op hun eigen wijze refereren aan de Armeense tragedie van 100 jaar geleden. De foto's zijn voornamelijk in zwart-wit en door dit contrast worden de beelden versterkt. Het zijn foto's van vluchtende mensen, dreigende nationalisten, kinderen en nog meer onderwerpen die steeds het thema raken. Zo als bijvoorbeeld de onderstaande foto van een eerdere Armeense herdenkingsmars.

Zo zien we ook in Diyarbakır de herdenking niet ongemerkt voorbij gaan, en dat de moord op de Armeniërs in zo'n beladen politieke context ook op deze wijze op een voor ons indrukwekkende manier vorm gegeven kan worden.

Het oude, zwarte Diyarbakır.

25 april 2015

Verdwalen kun je niet binnen het oude, ommuurde centrum van Diyarbakır, wat één groot openlucht museum is. Het ligt prachtig op een steile oever boven een bocht in de Tigris en gaat schuil achter enorme middeleeuwse stadswallen van zwart basalt, welke een wirwar van keienstraatjes en steegjes omringen.

De stad heeft lange tijd geworsteld met een enorme stroom Kurdische vluchtelingen die, door de strijd van de staat tegen de PKK in de jaren negentig, op drift raakten. Nu het de meest openlijk Kurdische stad van Turkije is, heeft deze een "scherp kantje" gekregen. Af en toe breken er gewelddadige demonstraties uit, zakkenrollers en incidentele stenengooiers vormen een risico, dus de politie is doorlopend paraat. Dat ook de politievoertuigen niet worden ontzien door de stenengooiers, is duidelijk op de foto te zien.

De meerderheid van de bevolking is echter bijzonder trots op deze fascinerende stad en zeer gastvrij tegenover bezoekers. Vrouwen zijn soms gehuld in kleurige gewaden en de oude mannen dragen meestal de traditionele sjalwar, de bekende wijde broek met laaghangend kruis, ideaal om hurkend mee te zitten. Dikwijls wordt het V-teken gemaakt, een teken van overwinning, maar zeker ook van Kurdische zelfverzekerdheid.

We komen makkelijk met mensen in contact en leren zo wat Kurdische beleefdheidsuitingen en na een praatje is men bijna altijd bereid om voor een foto te poseren. Vrouwen, mannen, kinderen, het maakt geen verschil.

Zoals de twee oude heren op het bankje op het binnenplein van de Ulu Camii, Ali en Said. Vooral Said is erg spraakzaam en wil veel weten over Nederland. Zijn we moslims, hebben we moskeeën in Nederland, een eigen taal en hoe zijn we eigenlijk in Diyarbakır gekomen? Op de foto? Nou, graag!

Het is heerlijk om door de oude stad te dwalen. Op het plein vóór de Ulu Camii zit de oude generatie, op de bekende lage vierkante houten krukjes, drinkt thee, leest de krant en praat over wie weet wat.

Overal spelende kinderen en ook al zie je ze niet altijd, je hoort ze wel. Twee dagen terug was het 23 Nisan, een kinderfeest te vergelijken met 5 december in Nederland, en er is dus veel speelgoed om buiten uit te proberen op deze heerlijke, zonnige lentedag.

De huizen hebben vaak kleurrijke muren en deuren, er komt hier geen welstandscommissie aan te pas. Geel, rood, blauw, groen, alles door elkaar. Dit geeft een goed contrast met de vele historische gebouwen die Diyarbakir rijk is. Er is in de afgelopen jaren veel gerestaureerd, in de oorspronkelijke zwarte en witte steenlagen, een bouwstijl die kenmerkend is voor deze stad.

De vele moskeeën, kerken, de Kervansaray, de stadswallen met naar alle windstreken een toegangspoort, de "vierpotige" minaret en het voormalige huis van Hasan Paşa, nu opgedeeld in ontbijtrestaurants, waar grote families vanochtend uitgebreid gebruik van maken, terwijl wij vol bewondering rondlopen. Dit zijn maar een paar voorbeelden van wat Diyarbakır allemaal aan moois te bieden heeft.

Vandaag zijn we van noord naar zuid gewandeld en hebben met name het westelijk deel gezien. Gelukkig, we hebben morgen nog een hele dag om de rest te ontdekken in deze uiterst boeiende en levendige stad.

Eens een school, altijd een school.

26 april 2015

Het geluid is onmiskenbaar van voetballende jongetjes op een plein. We slenteren vandaag opnieuw door de nu nog indringender gekleurde steegjes van het oude Diyarbakır. Het is werkelijk een lust voor het oog en soms ontroert het me zelfs. De combinatie van ogenschijnlijk zeer armoedige woningen die tegelijkertijd zoveel vrolijkheid uitstralen.

Al snel zien we de sportieve knapen. Het voetbalveld blijkt het binnenplein van een oude medresse te zijn. Medresse, of madrassa, is het Arabische woord voor school, zowel in de seculiere als religieuze betekenis. In de westerse wereld wordt de term alleen gebruikt voor een Koranschool, waar de Islam wordt onderwezen, wat op twee niveaus kan gebeuren. Op het eenvoudige niveau moeten de leerlingen de Koran uit het hoofd leren en kunnen reciteren, de Hifz-variant. Het reciteren gebeurt in het klassiek Arabisch, waarvan de pupillen overigens geen jota begrijpen. In de Alim-variant kan men islam-geleerde worden. De studie duurt in dat geval 12 jaar en er wordt dan ook over een hogeschool gesproken. Zij die deze studie voltooid hebben, mogen de Koran ook interpreteren.

Terwijl we even staan te kijken naar de toekomstige Wesley's en Dirken, worden we door een man gevraagd het plein op te komen. Hij vertelt ons dat deze historische medresse, na restauratie, opnieuw de functie van een school heeft gekregen, maar nu als sociaal project voor kansarme kinderen, gesubsidieerd door de provincie.

Hij is erg enthousiast als hij ons rondleidt door een deel van het gebouw. Er is een lokaal met naaimachines, er wordt muzieklés gegeven, volksdansen, handwerken, maar ook een cursus gebarentaal aan vooral jonge meiden, die dit willen leren om zo doven en slechthorenden te kunnen helpen. Deze les is net bezig, als we het betreffende lokaal op verzoek van cursisten én docent, binnenlopen. Overigens gaat het bij deze cursus zichtbaar niet om kansarmen jongeren.

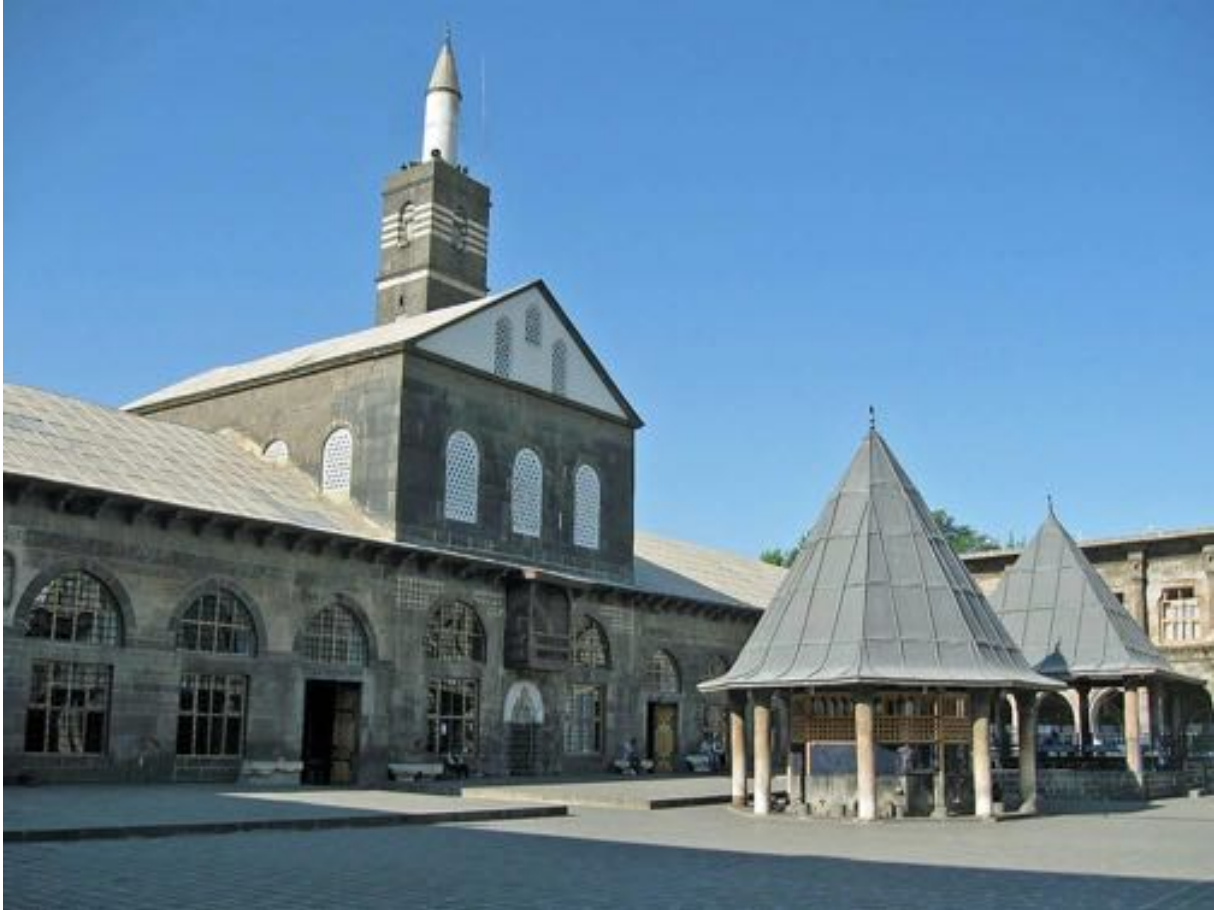

We krijgen nog wat folklore kostuums te zien en dan is het pauze voor de gebarentaal-cursisten. We gaan gezamenlijk terug naar het plein, waar we thee aangeboden krijgen. Twee meiden Yağmur (Regen) en Damla (Druppel), een eeneiige tweeling, willen graag Engels met me praten en kletsen/vragen me de oren van het hoofd. Gezonde, prettige nieuwsgierigheid.

We lopen verder. In het midden van de stad ligt de Ulu Camii; de grote moskee die wordt beschouwd als een van de oudste en belangrijkste moskeeën van het land. Overigens wordt deze ook gerekend tot de vijf moskeeën die samen de tempelmoskeeën genoemd worden. De Ulu Camii werd in 639 gebouwd op de resten van de voormalige Mar Toma kerk, en die weer op de resten van een tempel. De plek, midden in de stad, is duidelijk gewijde grond!

De Ulu Camii is ontworpen door dezelfde architect die de grote moskee in Damascus heeft gebouwd, en de gebouwen lijken dan ook veel op elkaar. Vierkant van structuur en erg groot. De moskee wordt in veel reisverslagen vermeld en is vele malen opgeknapt en ook uitgebreid. De beide medresses (de eerste islamitische universiteiten in Anatolië) zijn eigenlijk al weer aan een opknappbeurt toe. Op het binnenplein staat ook een van de eerste zonnewijzers van de geleerde El Cezire, tegenwoordig vaak genoemd als de vader van de cybernetica.

De moskee doet haar naam eer aan. Het is een groot gebouw waar 5000 gelovigen kunnen bidden. Het gebouw is, zoals elk oud gebouw in deze stad, grotendeels gemaakt van het zwarte basalt, dat zo kenmerkend is voor deze regio.

Natuurlijk hebben we de informatie over deze moskee niet alleen uit de folder die we ter plekke aangeboden kregen. Ook de meeste aanwezige mannen spreken ons aan en leggen uit waarom de Ulu Camii zo mooi is en we geven hen gelijk. Een gebouw met zoveel historie, de plek waar het zich bevindt en de architectonische schoonheid, dat alles maakt het inderdaad indrukwekkend mooi.

Een schone stad.

27 april 2015

Uit welk raam we vandaag ook kijken, op welk dakterras we ook staan, steeds zien we uit over de vlakte van Mesopotamië, een oorspronkelijk Griekse naam, wat "midden tussen de rivieren" betekent. Het tweestromenland dus. De rivieren zijn in dit geval natuurlijk de Eufraat en de Tigris. Het is wat heilig, waardoor het zicht niet echt scherp is, maar wel indrukwekkend.

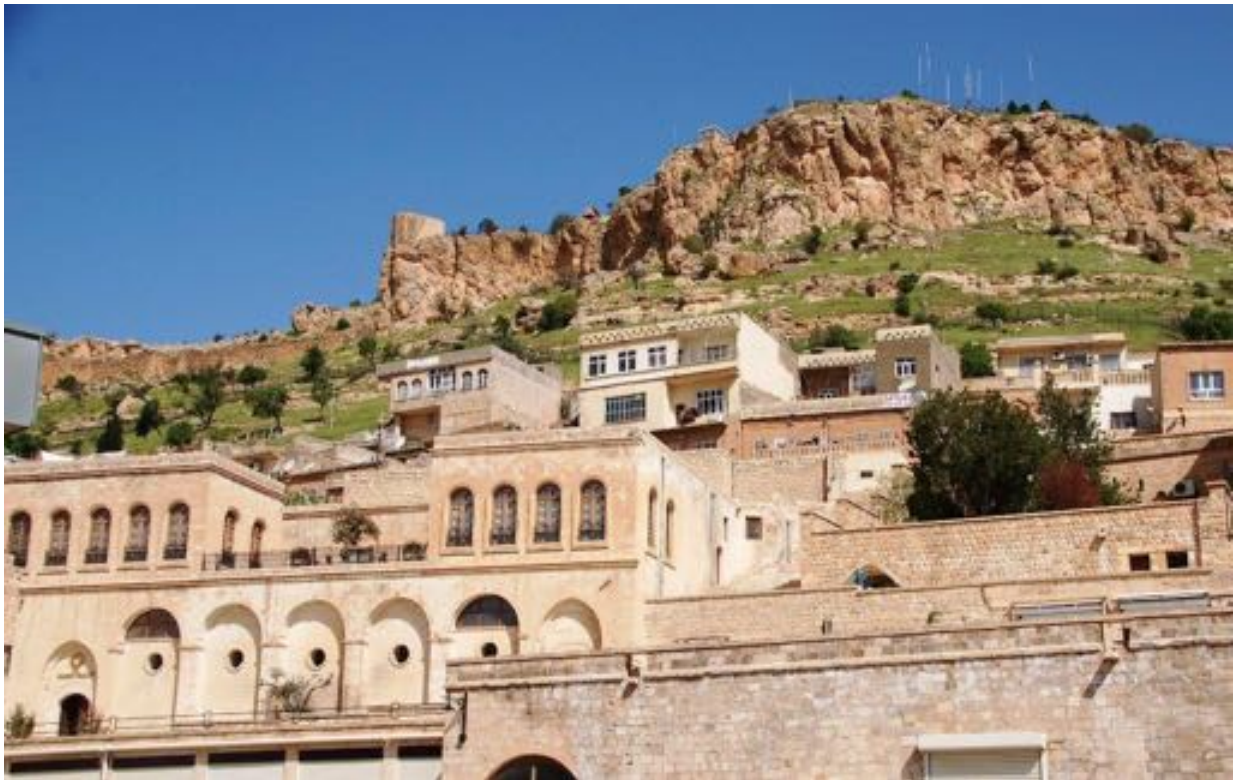

Het is een prachtig groene, vruchtbare vlakte, met her en der een plukje huizen. Ruim twintig kilometer verder ligt de grens met Syrië en ook de stad Kobani ligt hier niet ver vandaan. Deze werd onlangs, in februari dit jaar, door de Kurden bevrijd van IS en als we "geluk" hebben kunnen we vanavond het over en weer schieten naar elkaar horen en zien, zo wordt ons verteld. Maar wij zien liever de vliegers, hoog aan de lucht bij het vallen van de avond. Dit is een favoriet tijdverdrijf hier, als gevolg van de sterke winden die rond de klif dwarrelen. Vanmiddag zagen we er al enkele.

We zijn in Mardin. Laag na laag gestapelde oude huizen in lokale bouwstijl, moskeeën en kerken, alles in honingkleurig zandsteen en op een enorme rots met een citadel die uit de vlakte verrijst, vormen samen de oude stad.

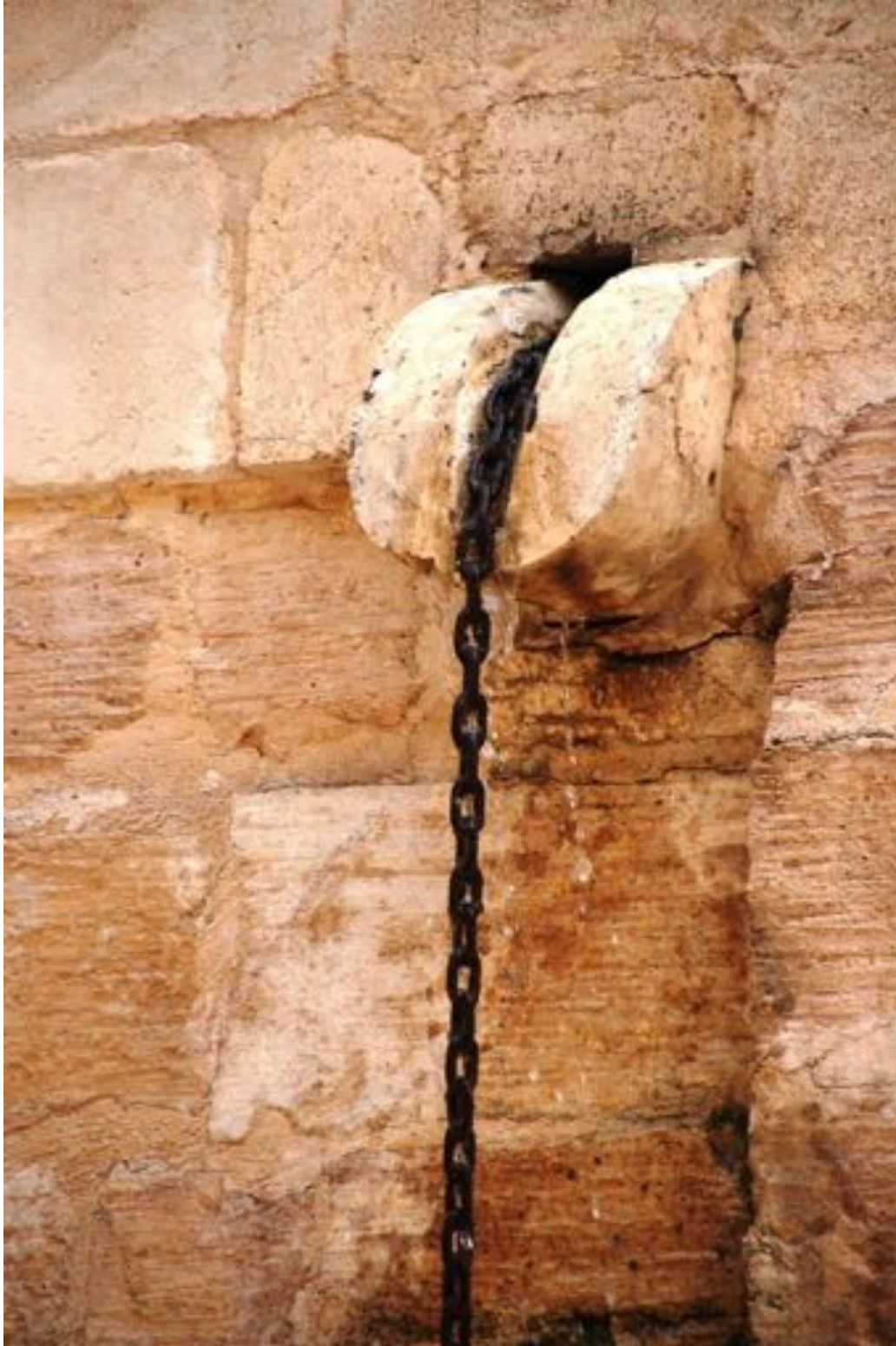

Het is veel klimmen geblazen wanneer je wat wilt zien. Trappen en steile weggetjes leiden je naar de vele historische bezienswaardigheden die de stad rijk is. Zo veel mooie details sieren elk pand, zowel binnen als buiten. Een lust voor het oog.

Opvallend zijn de vele kettingen die vanuit de hemelwaterafvoerpunten in de muur naar beneden hangen, tot op de grond. Dit zijn de zogenaamde zincirler. Het doel van deze kettingen is om het water recht naar beneden te geleiden, soms naar een verzamelpunt, zodat het geen eigen weg kiest en alle kanten op spat.

Mardin staat al van oudsher bekend om zijn natuurlijke, handgemaakte zeep, wat wel de zeepsensatie uit Zuid-Turkije wordt genoemd. Tijdens onze wandeling komen we dan ook terecht in het zeepwinkeltje van Mehmet Dede.

Mehmet vertelt dat hij de oudste zeepmakerij van Mardin bezit en dat zijn zeep verzonden wordt door heel Turkije. Krantenknipsels aan de muur zeggen dat hij hoog bezoek heeft gehad uit landen als Japan, Spanje en Italië. De winkel is werkelijk tot de nok toe gevuld met stukken zeep, vierkante en ronde bonkige brokken. Sommige soorten liggen gewoon op een hoop, andere keurig opgestapeld op planken.

De groene, witte en gele zeepstukken worden het meest verkocht. In de groenkleurige wordt de olie van de vruchten van de pistacia terebinthus verwerkt. Deze olie staat door de eeuwen heen bekend om zijn tannine, essentiële oliën en harsachtige stoffen en is geroemd sinds de oudheid om zijn aromatische en geneeskrachtige eigenschappen. De gele zeep bevat o.a. abrikozenpitolie. Abrikozenpitolie bevat betacaroteen en beschermt de huid tegen rimpels en snelle veroudering van de huid. De amandelzeep is de witte en voorkomt een droge huid. Amandelolie trekt snel in de huid en is vrijwel reukloos. Daarom is het een klassieker in de natuurcosmetica. Gezien alle beloftes bij dit zeepgebruik slaan we van elke kleur wat stukken in.

Het is duidelijk te merken dat het toeristenseizoen nog niet is begonnen. Mardin is de afgelopen jaren een populaire plek geworden voor welgestelde Turken uit Istanbul, op ontdekkingsstocht in dat "merkwaardige oosten".

Men is zich hard aan het voorbereiden op de komende drukte in de zomermaanden. Er wordt geschrobd en geboend en aan groot onderhoud gedaan en in de Kervansaray Surur Hani zijn alle kelimkussens op een grote hoop gegooid. Een knul (waarvan ik denk waarom zit ie niet op school) slaat met een stok het winterstof en bij zichzelf het luie zweet er uit. Stofvrij en veel zeep, veel schoner kan een stad niet zijn.

Vakmanschap, meesterschap.

28 april 2015

De provincie Mardin staat bekend om haar telkari zilverwerk, vergelijkbaar met het filigrain zilverwerk zoals we dat in Europa kennen. Maar weet dat telkari-techniek al drieduizend jaar voor Christus in Mesopotamië werd gebruikt bij de vervaardiging van sieraden; het ambacht is dus zo'n 5000 jaar oud. Omdat er inmiddels in Mardin tientallen zilverwinkels zijn en nog maar een enkele vakman, is het duidelijk dat niet alle sieraden nog hier gemaakt worden. Naar schatting 90% wordt inmiddels geïmporteerd uit Thailand, iets waar Suphi Hindi Yerli zich erg boos over maakt.

In zijn kleine atelier werkt Suphi als meester met één leerling, en dat is Ibrahim. Wij lopen er langs en nadat we nieuwsgierig naar binnenkijken zitten we even later gezamenlijk aan de thee. Aan de muur hangt een spreuk van Atatürk: "Een volk dat geen ambachten meer heeft, is een volk waarvan een slagader is gesprongen; daar zit geen leven meer in".

Suphi begint te vertellen over zijn passie. Het basismateriaal voor de telkari techniek is dun zilverdraad dat in mooie vormen wordt gebogen. De verfijning en vervolmaking van die vormen en het vastleggen ervan middels het zilversmeden, dat is schoonheid voor de eeuwigheid en de kern van telkari. In de steden Mardin en Midyat wordt dit ambacht het beste uitgevoerd.

Telkari is al met al het resultaat van arbeid, geduld en elegantie. Het is volgens Suphi zo mooi dat je er naar moet blijven kijken. Van oudsher is zilverwerk hier erg belangrijk omdat Oost-Turkije strategisch op de zijderoutes is gelegen. Zilver heeft blijvende waarde en schoonheid, dat was, is en blijft zo!

We geven Suphi gelijk, het vakmanschap dat hij in zijn atelier van 3 bij 3 meter laat zien is inderdaad verbluffend. Met oude gereedschappen en gasbrander, zuren en andere (al)chemicaliën onder handbereik wordt er driftig geknipt, gebogen, gesoldeerd, gepoetst, geborsteld en wat dies meer zij.

Ibrahim, de leerling, werkt nijver door, hij heeft de verhalen van zijn meester al vaker gehoord.

Terwijl Suphi nog over zijn achtergrond als Suryani (Syrisch Orthodox Christen) vertelt, legt hij de laatste hand aan een fraaie hanger die wij bij hem gekocht hebben. Dat is niet alleen een sieraad, maar meer nog een dierbare herinnering aan de vriendelijkheid en ambachtelijkheid van Suphi en Mardin.

Heilige, vette vis.

29 april 2015

Wat het geneeskrachtige water van Lourdes voor de katholieken is, is de vijver met de heilige vissen in Şanlıurfa voor de moslims. Elke dag bezoeken drommen pelgrims uit alle hoeken van de wereld de vijver in deze stad. Ze voeren er de bijna zwarte karpers in de hoop op Allah's hulp bij het zwanger worden, het genezen van ziektes, het krijgen van een baan of het terugwinnen van een geliefde. Het vissenvoer kan voor een paar lira's gekocht worden bij enkele verkopers langs de oever van de vijver. Ook die varen er wel bij.

Terwijl het voer uitgestrooid wordt boven het groene water, worden de noden en vragen aan Allah prevelend prijsgegeven. Ondertussen vecht een school wild spartelende karpers om het voer.

Holger en ik lopen daar vandaag als enige ongelovigen te genieten van het Balıklıgöl, zoals de lange rechthoekige vijver heet. Het is een onderdeel van een omvangrijk complex met moskeeën, medresses, begraafplaatsjes, graftombes en theetuinen. Het geheel ligt in Gölbaşı, een groot park, wat een oase van rust vormt in de verder wat hectische stad Şanlıurfa.

Voor veel islamitische gelovigen is Şanlıurfa de plek waar aartsvader Abraham geboren is. Abraham wordt door moslims Ibrahim genoemd en gezien als een profeet. Volgens de lokale, islamitische overlevering sloeg Abraham in een tempel in Şanlıurfa de beelden van de zonne- en maangod kapot, omdat die naar zijn mening heidense afgoderij opriepen. Hij wekte hiermee de woede van koning Nimrod. Deze koning gaf vervolgens opdracht om aan de voet van een heuvel een vuur te ontsteken en liet Abraham vanaf de heuveltop in de vlammen werpen. Maar God veranderde het vuur in water, de brandende stukken hout in vissen, en hij zorgde er voor dat de profeet ongedeerd in een bed van rozen belandde. Hopelijk zonder doornen, dacht ik toen ik het verhaal las. De karpers in de vijver worden daarom als heilige dieren beschouwd en ieder die er een opeet, schijnt blind te worden of een vreselijke vergiftigingsdood te sterven. We zien niemand het risico nemen.

Veel vrome bezoekers van de vijver nemen deze islamitische versie van de geschiedenis van Abraham zeer letterlijk. Immers, de vissen zijn niet voor niets zo zwart. Dat komt natuurlijk door het vuur.

Voor ons is Şanlıurfa geen bedevaartsoord, maar een stad die onmiskenbaar de sfeer heeft van het Midden-Oosten. De bevolking is overwegend Kurdisch, maar er is ook een grote, Arabische minderheid. In de bazaars wemelt het van de gesluierte, met henna getatoeëerde vrouwen en mannen in wijde broeken met traditionele hoofdtooiën en hier kijken wij graag naar.

Çay içer misiniz?

30 april 2015

"Çay içer misiniz", wordt ons vandaag om de paar meter gevraagd tijdens onze stadswandeling door het oude Şanlıurfa. Als we alle ons aangeboden thee aannemen levert dat een theïne-vergiftiging op, dus dat doen we maar niet. Bovendien zouden we dan ook niet erg vorderen met onze wandeling. Maar het gebaar is zó aardig en het geeft aan hoeveel tijd mensen hier nog tijd en aandacht voor elkaar hebben.

Voor de net geopende winkeltjes zitten mannen lekker met elkaar te kletsen op de voor Şanlıurfa zulke karakteristieke houten krukjes.

Deze krukjes heb ik nooit eerder gezien in Turkije en ik ben er al snel verliefd op. Je ziet ze werkelijk overal. Buiten bij moskeeën, voor winkeltjes, op pleintjes en ook voor de verse-sinaasappelsap-kramen, zodat je op je gemak de dagelijkse vitamines tot je kunt nemen.

In de plaatselijke bazaar, waar nog veel ambachten worden uitgeoefend, worden ze in het "houtstraatje" nog met de hand gemaakt, maar de oudere exemplaren zijn meer doorleefd en dus mooier, vind ik. Bij een timmerman staat een exemplaar in de hoek van zijn werkplaatsje en ik vraag of 't meubelstukje te koop is. Voor een habbekrats mag ik 'm meenemen en voor dit bedrag slaat hij ook nog wat spijkers her en der dieper het hout in, zodat we bij er gebruik zonder kleerscheuren van af komen.

Het belooft een warme dag te worden, dus we starten vroeg. Het is heerlijk slenteren door een stad, die langzaam tot leven komt. Kinderen lopen naar school, winkeltjes gaan of zijn net open, oude mannen staan even stil om elkaar een goedemorgen te wensen en er worden boodschappen gedaan.

We worden vriendelijk aangesproken door een Arabisch uitziende man en we vertellen hem dat we zijn hoofdband zo mooi vinden. Hij legt ons uit dat ze te koop zijn in de bazaar en dat we dan moeten vragen naar een "egal". Dat onthouden we. Hij poseert met plezier voor een foto en biedt zelfs aan om een egal voor ons te kopen.

We bedanken hem voor zijn intentie maar slaan zijn aanbod af. Het illustreert echter wel, hoe ontzettend vriendelijk de mensen hier zijn en dat is misschien wel de belangrijkste oorzaak van het plezier waarmee we deze reis maken.

Onze eerste geplande stop is bij het voormalige, gerestaureerde woonhuis van Hacı Hafız Efendi, waar nu een galerie voor schone kunsten in is gehuisvest. Dit blijkt echter al weer verleden tijd te zijn. De ambtenaren van een afdeling van het Provinciaal Ministerie van Toerisme zijn er nu werkzaam en zijn verantwoordelijk voor de cultuur-historische restauratie van de stad. Een bijzonder mooie taak op een bijzonder mooie werkplek. Het leukste detail is een kastje in de muur tussen de twee binnentuinen, waarin een rond draaideurtje zit. In dit kastje kon in het geheim zaken van allerlei aard neergelegd worden. Door het deurtje te draaien kwam de opening aan de andere kant van de muur terecht en zo kon de beoogde ontvanger het er uit pakken. Een romantisch en mysterieus geheel dus en ik stel me zo voor dat het met name om hofmakerij-zaken ging.

Verder op weg naar de Ulu Camii, met zijn opmerkelijke minaret. Deze heeft namelijk meer weg van een klokkentoren, iets wat je niet dikwijls ziet bij een moskee.

Op het binnenplein van de moskee wemelt het van de poezenbeesten in alle soorten en maten. Vooral op de begraafplaats is het kennelijk goed toeven. De graven, waarvan ik de verticale grafstenen altijd op een soort trouwe dodenwachters vind lijken, worden veelvuldig als kattenbak gebruikt of als kraampek voor een nest kittens, maar het deert de moskeebewaarder niet. Hij is erg gek met zijn beesten en die varen er duidelijk wel bij.

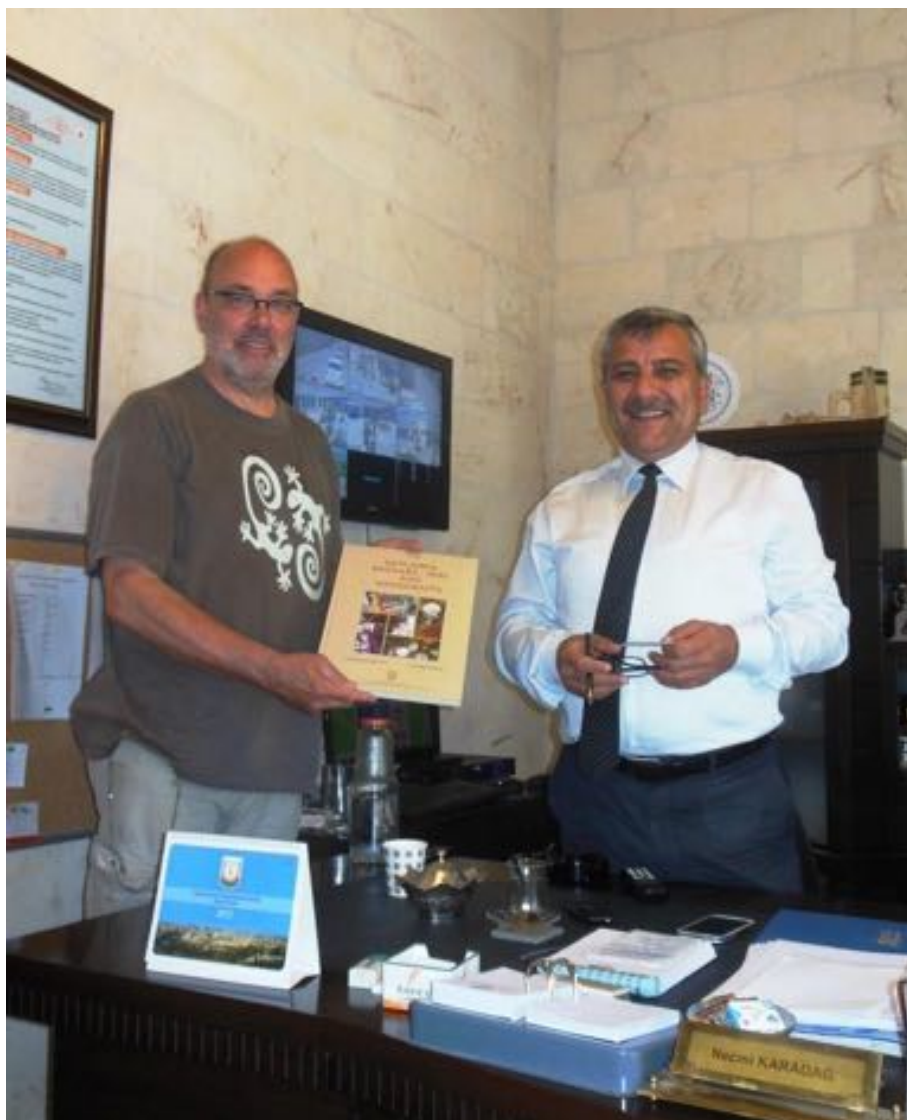
Via smalle achterafsteegjes, waar net een handkar met tomaten, uien en komkommers door kan, struinen we verder, op zoek naar het Museum in de Mahmutoğlu-toren. Het vinden van deze trekpleister valt echter niet mee. Het is vrij nieuw en de plaatselijke bevolking heeft geen idee. Deze is duidelijk niet betrokken geweest bij het ontwikkelplan en ontstaanproces.

Hoewel het om een toren gaat, kunnen we deze maar niet ontwaren. De straatjes zijn té nauw om voldoende afstand te kunnen nemen, maar na veel draaien en keren staan we er plotseling zo maar voor. Nee, we hoeven geen kaartje te kopen, integendeel. We worden eerst uitgenodigd voor een glas koud water en een glaasje warme thee bij de Müdür van het geheel, Necmi Karadağ. De directeur dus.

We praten wat en ondertussen worden we overladen met cadeaus. Een prachtig boek over de ambachten van Urfa, waarin hij met veel genoegen een opdracht voor ons schrijft. Dit cadeau valt Holger ten deel, evenals de mooi uitgevoerde memory-stick met digitale informatie over de cultuurgeschiedenis van Şanlıurfa. Voor mij heeft Nemci echter ook een verrassing. Een boek met recepten uit de eeuwenoude keuken van Urfa en een nazar boncuk, het bekende oog tegen het kwaad. Mezelf kennende zal ik dat laatste hard nodig hebben, als ik een gerecht uit het kookboek ga uitproberen!

Al met al was het weer een heerlijke wandeling, door een stad met een bijzonder aardige en gastvrije bevolking en ondanks de warmte van vandaag zijn we zeker niet uitgedroogd!

1 Mayıs, een beladen, nationale Turkse feestdag.

1 mei 2015

"De Turkse politie maakt vandaag korte metten met betogingen. Traditiegetrouw gaan veel Turken op 1 mei de straat op. Grote marsen worden aangepakt, het Taksimplein in Istanbul is hermetisch afgesloten en vijf mensen zijn al opgepakt omdat ze gasmaskers bij zich hadden.

De politie gebruikte vervolgens traangas en rubberkogels, toen betogers vanaf het Beşiktaş-plein naar het Taksimplein probeerden te komen. Ook zo'n dertig leden van de Communistische Partij werden met geweld tegengehouden toen zij tegelijk vanuit een hotel richting het plein sprintten. Slechts een beperkt groepje betogers mag het plein op. Twee vrouwen die wel toegang hadden, werden opgepakt toen ze een spandoek wilden ontvouwen.

Oppositiepartijen, die zich elders in de stad verzamelen, wilden ook demonstreren op het plein. Ze willen naar eigen zeggen geen confrontatie met de politie. Van premier Ahmet Davutoğlu mogen ze demonstreren, maar dan alleen symbolisch. Grote marsen, zo maakte hij duidelijk, worden aangepakt", aldus een artikel in de liberaal kritische krant Hürriyet van vandaag.

Hoewel 1 mei in Turkije een nationale feestdag is, wordt het meestal een dag vol confrontaties tussen demonstranten en oproerpolitie. De meest bloederige viering in de recente geschiedenis is die van 1977. 500.000 Arbeiders kwamen destijds naar Taksim, het inmiddels bekende "Plein van Protest" in Istanbul. Na de toespraak van de voorzitter van de progressieve vakbond DISK, Kemal Türkler, werd er vanuit de omliggende gebouwen door de politie het vuur op de menigte geopend.

Er vielen 37 doden en meer dan 200 gewonden. In de jaren daarna werden officiële 1 mei-bijeenkomsten verboden, maar hier werd natuurlijk niet altijd gehoor aan gegeven, met als gevolg dat er ieder jaar wel doden en gewonden vielen. Hoewel 1 mei in 2010 is uitgeroepen tot een officiële feestdag, is het Taksim plein sinds 2013 wederom tot verboden gebied verklaard door Erdoğan. De Nederlands Consulaat-generaal geeft voor de Nederlanders die in Turkije verblijven dan ook de volgende zinnige adviezen:

- Wanneer politie en waterkannonnen in grote aantallen aanwezig zijn, is dit een indicatie dat er onrust zou kunnen ontstaan;
- Wanneer een stroom van mensen in tegenovergestelde richting van u loopt, kan dit een indicatie zijn dat er iets mis is;
- Als er veel mensen aan het rennen zijn, is er vrijwel zeker iets mis;
- Als het onrustig is/wordt, schuil dan ergens – het gevaar om in verdrukking te geraken is groot;
- Kijk uit voor traangas – het is zeer onvoorspelbaar;
- Als u thuis bent, houd dan ramen en deuren gesloten. Sluit de airconditioning en blijf binnen;
- Volg het lokale nieuws op tv, radio en internet;
- Houd uw telefoon bij de hand;
- En: Blijf veilig!

Het moge duidelijk zijn dat wij deze raadgevingen "zeer ter harte nemen". We zijn vandaag in Adiyaman aangekomen en bij het binnenrijden komt ons een demonstratie tegemoet. Wat te doen? We besluiten maar gewoon rustig door te rijden, wat natuurlijk geen gevaar oplevert. Adiyaman is een kleine, welvarende provinciestad, wat in geen enkel opzicht te vergelijken is met grote steden zoals Istanbul, Ankara of Izmir.

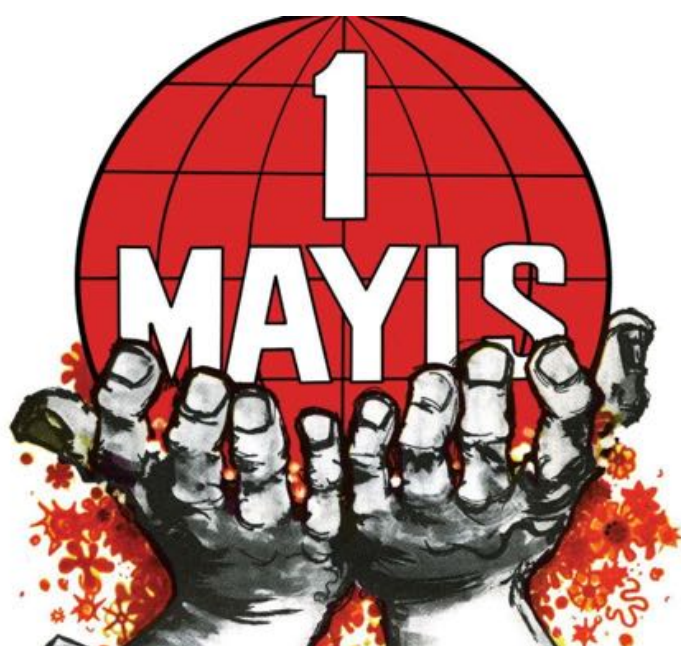

De stad hangt vol met vaantjes van verschillende politieke partijen. Naast ons hotel is een afdelingskantoor van de CHP en een enorme hoeveelheid vlaggetjes wapperen vrolijk in de lucht. Het is de partij waar Holger mee sympathiseert en hij kan het dan ook niet laten om deze keer een speldje op te halen, dat hij de rest van de dag met gepaste trots draagt.

Dat aandacht voor de Dag van de Arbeid voor de Turkse arbeider geen overbodige luxe is, blijkt uit het gegeven dat velen elke dag onder mensonwaardige omstandigheden werken, zonder overuren- of ongemaktoeslagen. Sociale verzekeringen voor werknemers zijn niet vanzelfsprekend en je kunt altijd nog zonder opgaaf van redenen ontslagen worden. Werken onder veilige omstandigheden is een uitzondering en in vele industrieën zwaaien koppelbazen nog immer de scepter. Dit kwam inmiddels bijna een jaar geleden op 13 mei 2014, tijdens de mijnramp in Soma zo pijnlijk naar voren.

Nemrut Dağı, toppunt van hoogte, geluk en schoonheid.

2 mei 2015

Nemrut Dağı, toppunt van hoogte omdat het met 2150 meter de hoogste berg is van noordelijk Mesopotamië.

Nemrut Dağı, toppunt van geluk omdat het laatste stuk van de weg er naar toe en de top van de berg pas sinds een week geopend zijn. Voor die tijd lag er nog té veel sneeuw en de westelijk "koude" kant van de berg is dan ook op dit moment nog gesloten. De oostelijke "warme" kant, die voor ons meer moois te bieden heeft, was bijna sneeuwvrij en daarom net weer opengesteld. Net op tijd voor ons dus!

Nemrut Dağı, toppunt van schoonheid omdat het onvergetelijk is wat je op deze bergtop te zien krijgt.

Bovenop deze top moeten we zien te komen vandaag, wat een hele klim blijkt te zijn. Adıyaman, ons vertrekpunt, ligt op ruim 600 m hoogte en we moeten dus zo'n 1500 m stijgen, een flink stuk boven de boomgrens. Onderweg worden we verwend met schitterende vergezichten, rotsen in fraaie kleuren en bepakte of onbepakte ezels met vaak accessoires in mooie tinten.

Op de top van de berg, in een 50 meter hoge piramidevormige grafheuvel, een zogenaamde tumulus, ligt waarschijnlijk de megalomane koning Antiochus Theos (60-38 v.C.), heerser van het Commagene-rijk begraven. Je kunt wel stellen dat dit het resultaat is van de grootheidswaanzin van slechts één man.

Ter eer en glorie van zichzelf, van zijn bewind én om dichter bij de goden te staan hakte hij drie enorme terrassen uit de bergtop, waarvan er heden ten dage nog twee te zien zijn. Kolossale beelden van hemzelf en de grote goden van dat moment werden op de terrassen geplaatst, evenals een offertempel. Het complex werd een heiligdom waar Antiochus werd vereerd en later dus waarschijnlijk begraven. Waarschijnlijk, want een graf is er nooit ontdekt.

Op de dag van Antiochus' verjaardag en op de gedenkdag van zijn kroning liepen de onderdanen van Commagene achter elkaar de berg op om de zonsopkomstceremonie bij te wonen en offers te brengen, precies volgens de Griekse inscripties op de achterkant van de koninklijke beelden. Het daarvoor gebruikte zandstenen offeraltaar staat nog altijd, in goede conditie, voor de beelden en de tumulus.

Het Commagene-rijk besloeg slechts een klein gebied, van Adiyaman tot Gaziantep, twee huidige Turkse provincies. Alleen omdat Antiochus ervoor koos deze graftombe mét offertempel te bouwen als immens monument voor zichzelf, is het mini-koninkrijkje nu nog altijd bekend.

Na de indrukwekkende autorit is het nog zo'n 20 minuten en 600 meter klimmen, te voet. Langzaam komt de tumulus, opgebouwd uit miljoenen keien, steeds dichterbij. En dan, na een bocht, sta je plots op een terras, oog in oog met zes door aardbevingen onthoofde, zittende beelden van zo'n acht meter hoog.

Voor deze afgeknotte figuren staan de losse hoofden op een rij, elk hoofd voor het bijbehorende lichaam. Van links naar rechts representeren ze Antiochus, Fortuna (symbool van het koninkrijk Commogene), Zeus, Apollo en Hercules.

Ze worden geflankeerd door hun symbolische beschermers, in de vorm van twee adelaars, heersers van de lucht en een leeuw, heerser van de aarde. Door de positie die de beeldenrij inneemt konden de goden op het oostelijk terras als eerste in het koninkrijk de zon op zien komen en de goden op het westelijk terras konden als laatste de zon onder zien gaan.

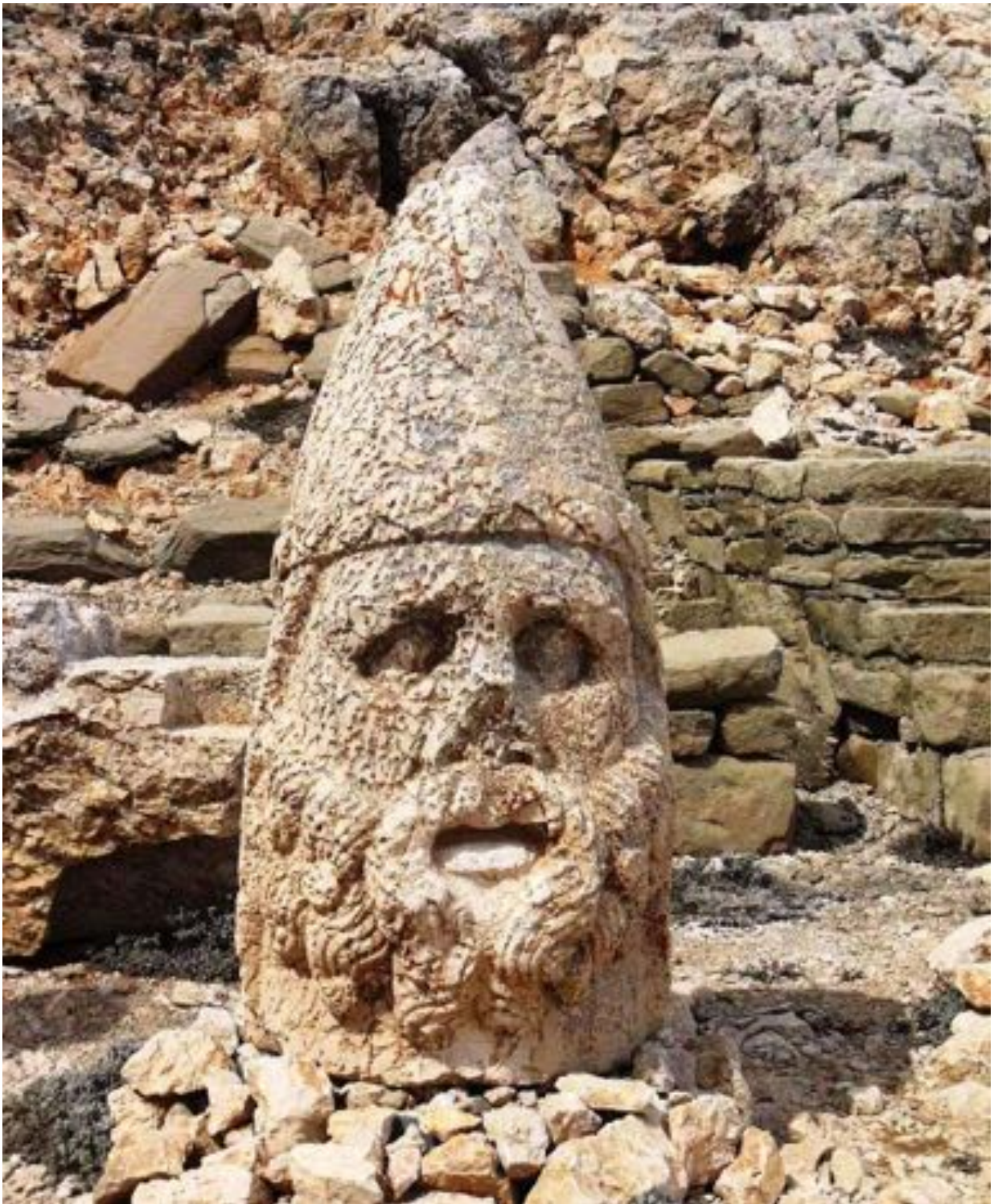

De bedoeling van deze godenbeelden was om gelijksoortige goden uit andere culturen te verenigen. Dat paste in het principe van het syncretisme, dat Alexander de Grote aanhing, om eenheid te kweken tussen de verschillende volken van zijn keizerlijk wereldrijk. Wat mij betreft kan dit principe wel weer nieuw leven ingeblazen worden.

Kijkend naar de koppen, krijg je de indruk dat verschillende beeldhouwers met een diversiteit in stijl hieraan gewerkt hebben. De koppen van Fortuna, Zeus, Hercules en de leeuw zouden zo uit een Griekse tempel kunnen komen.

De koppen van Apollo en Antiochus echter zijn, net als de adelaars meer gestileerd en doen veel oostersers aan qua stijl.

Zoals op de foto's te zien is, zijn de beelden ondanks het extreme klimaat in deze regio, nog in heel goede staat. Behalve Zeus, wiens hoofd dan ook voorzien is van een soort metalen vogelkooi, wat 'm niet eens misstaat. Gek genoeg werd het heiligdom pas in 1881 herontdekt door een Duitse ingenieur en nog veel later, in 1953, startte onder leiding van een Amerikaans team het archeologisch onderzoek.

Nemrut Dağı staat sinds 1986 op de UNESCO werelderfgoedlijst en het wordt wel het 8ste wereldwonder genoemd. Geheel terecht, naar onze mening!

Van de verdrinkingsdood gered.

3 mei

Het gigantische Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), oftewel het Zuidoostelijk Anatolië Project, werd in 1974 opgestart om de economische situatie in het sterk verarmde en qua ontwikkeling achtergebleven zuidoosten van Turkije te verbeteren.

Het project van zo'n slordige 32 miljard dollar draait om de omvangrijke Atatürk-dam, de op drie na grootste ter wereld, die het water van de Eufraat en Tigris omleidt zodat immense stroken van het daarvoor zo dorre land geïrrigeerd worden én de broodnodige waterkracht wordt opgewekt.

Het project heeft duidelijk ook een politiek doel. Doordat de situatie voor de in dit gebied grotendeels Kurdische bevolking verbetert, hoopt de overheid dat de steun voor de separatistische Arbeiderspartij van Kurdistan (PKK) afneemt. De PKK, ook niet dom, heeft zich altijd fel gekant tegen het project, om zo de steun van de achterban te behouden.

De verbeterde lokale landbouw als gevolg van het GAP is voor ons de afgelopen dagen dat we door dit gebied trekken duidelijk zichtbaar. Pistache- en olijfantages, katoenvelden en fris groen gras alom, waaraan de kudde schapen, geiten en koeien zich te goed doen.

Toch schijnen vooral de grootgrondbezitters te profiteren van het project. Zij maken gebruik van de staatsleningen voor de aanschaf van landbouwmachines en kunstmest, terwijl de keuterboeren er weinig mee opschieten. Velen hebben dan ook het boerenleven vaarwel gezegd en zijn naar de stad getrokken in de hoop op meer en beter werk.

Milieuactivisten wijzen op andere nadelen van het project. Lokale klimaatveranderingen door verdamping van het water uit de stuwmeren, uitputting van de grond door overmatig kunstmestgebruik en ernstige inbreuk op het woongebied van de plaatselijke fauna. Ook zijn er veel dorpen zo goed als onder water komen te staan en is de minaret vaak het enig duidelijk zichtbare van wat eens was.

En dan is er nog de archeologische ramp, die gelukkig deels is voorkomen. Grote delen van de antieke stad Zeugma zijn namelijk in 2000 verzwolgen door het Birecik stuwmeer. Na alarmerende berichten in de pers kwam er een campagne op gang om te redden wat er nog te redden viel. Dankzij financiële steun van derden en een petitie van Turkse archeologen en architecten, kon in vijf maanden tijd een flink aantal vloermozaïeken op de valreep worden verwijderd, onder barre omstandigheden. Besloten werd om ze in een gloednieuw museum onder te brengen. De achtergebleven kunstwerken werden onder een beschermende zandlaag bedolven en later zijn ze onder water verdwenen. Het Zeugma Mozaïekmuseum is inmiddels klaar en bevindt zich in Gaziantep, de stad waar we vanmorgen zijn aangekomen. Het museum ligt buiten het stadscentrum en we besluiten eerst hier een bezoek aan te brengen. De tentoonstellingsruimte beslaat ruim 7000 m² en het herbergt een zeer uitgebreide verzameling vloermozaïeken en andere kunstvoorwerpen uit Zeugma.

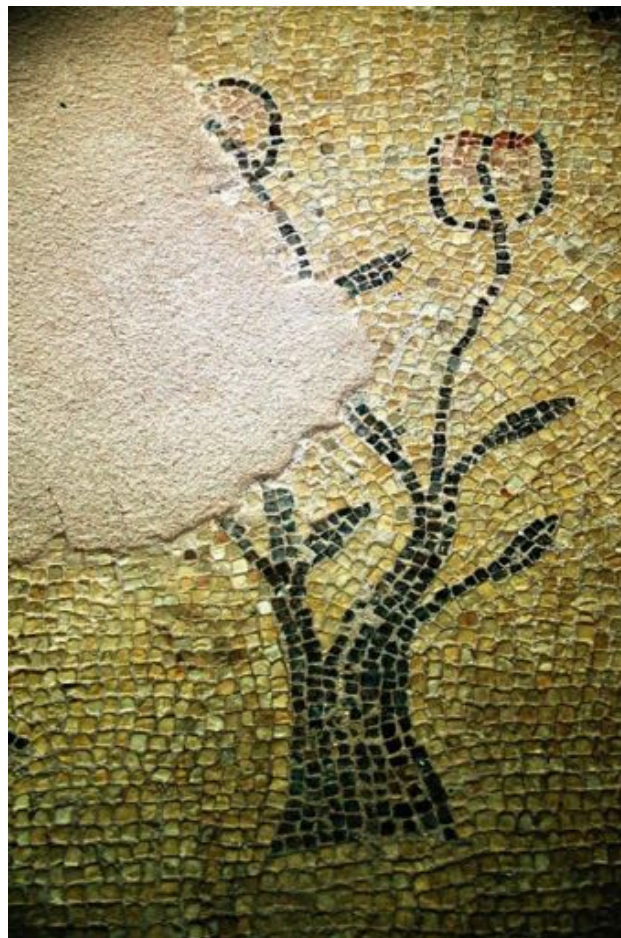
De focus van het museum ligt op de meer dan 1700 m² Hellenistische mozaïeken. Ondanks de grootschalige plunderingen die zich voor de reddingsoperatie voorgedaan hebben, was wat restte nog meer dan voldoende om de grootste collectie antieke mozaïeken ter wereld bijeen te brengen. Met lichteffecten worden de leeggeroofde plekken opgevuld. De mozaïeken worden zoveel mogelijk getoond in hun oorspronkelijke context. Zeer welgestelden bewoonden villa's die langs de Eufraat gebouwd waren. Meestal bestonden deze riante woningen uit drie etages en bijna alle ruimtes waren voorzien van zo'n wonderschone mozaïekvloer, met een thema passend bij de betreffende ruimte. Liefdesgod Eros werd slaapkamervloeren aangetroffen, Neptunus op de bodem van een grote vijver en afbeeldingen van riante eetfestijnen in eetzalen. De villa's zijn deels gereconstrueerd in het museum, waardoor er ook 150 fresco's, bronzen en marmeren standbeelden, stenen reliëfs, fonteinen en zuilen te bezichtigen zijn.

De afbeeldingen die in de mozaïeken verwerkt zijn, variëren van scènes uit de Griekse mythologie, thema's uit flora en fauna en geometrische patronen.

Op bovenstaande foto is de ontvoering van Europa te zien. Zeus neemt de vorm aan van een witte stier en mengt zich in de kudde van koning Agenon. Zijn dochter Europa, zeer onder de indruk van de schoonheid van de witte stier, klimt op diens schouders en vervolgens zwemt de stier Zeus met Europa op zijn rug naar Kreta, voor een korte maar heftige mei-vakantie, schat ik zo in.

Voor de mozaïeken werden gekleurde stenen langs de oevers van de Eufraat verzameld. Vervolgens werden ze op maat in kleine vierkante blokjes gehakt (tesserae) en op kleur gesorteerd. Alle nuances van zwart, grijs, bruin, bruinrood, beige en geel komen in deze streek voor en zijn ideaal om thema's uit flora en fauna mee te leggen.

Kleuren die men niet in de natuur zelf vond werden in glasateliers gemaakt. Voor de fijne oogcontouren, stofplooien en schaduwlijnen werden ook hele kleine, niet vierkante stukjes gebruikt.

De mozaïek kunstenaars hadden hun repertoire in een boek, een portfolio avant la lettre, waaruit de opdrachtgever een keuze kon maken. De voorstelling werd op ware grootte overgebracht op een strakgespannen doek, waarop de tesserae in de juiste vormen gerangschikt werden. Vervolgens werden de steentjes op het doek geplakt met een fijn gezeefde kalkmassa en aangelengd met water en eiwit.

De panelen werden in handzame stukken op houten borden geschoven en naar de plaats van bestemming gedragen, alwaar ze op de daarvoor voorbereide ruimte omgekeerd in een stevige natte kalklaag werden gedrukt. De verschillende hoogten van de steentjes werden door de weke massa geneutraliseerd en ingesloten. Als alles gedroogd was werd het doek met het oorspronkelijke ontwerp met warm water verwijderd. Wat zullen er een oh's en ah's op zo'n moment geklonken hebben!

We zijn erg onder de indruk van de getoonde stukken, maar het klapstuk is toch wel Het Zigeunermeisje, in mijn ogen de Mona Lisa van Turkije. Zij heeft een grote, donkere zaal helemaal voor zich alleen. Voordat je oog in oog met haar staat, word je eerst door een schaars verlicht doolhof geleid, en dan opeens is ze daar. Het gaat om een jong meisje met een baret op het hoofd, met loshangend haar aan weerszijden van het gezicht. Opmerkelijk zijn de details en de subtiële tinten van de gebruikte steentjes, waardoor het detailniveau van een olieverfschilderij benaderd wordt. De ogen doen levensecht aan en volgen je tot je de zaal verlaten hebt, zij het met een trieste blik. Zou ze eeuwig treuren om dat wat ze is kwijt geraakt als gevolg van de aanleg van de Atatürk-dam met de daarbij behorende stuwmeren?

Antep fistik, op handen gedragen

4 mei 2015

De fistik-boom, oftewel de pistache-boom, groeit in grote getale rond Gaziantep. Het klimaat is erg gunstig voor deze boom en de grond is er voedselrijk. De boom kan wel 10 m hoog worden en de bladeren bestaan uit één tot vijf eivormige deelblaadjes. Deze zijn grijsgroen van kleur en vallen in de winter af. De vruchten zijn eivormig, circa 2,5 cm lang en hebben een harde schil. Ze bevatten groene zaden. De boeren plukken de noten meestal in september, maar als ze voor baklava bestemd zijn, worden ze een maand eerder geplukt. Het vetgehalte is dan namelijk lager en het eiwitgehalte juist hoger, waardoor de smaak net iets anders is en beter geschikt voor de baklava.

Proef de pistache in Gaziantep en je weet meteen waarom dit nootje zo favoriet is. Hoewel over smaak niet valt te twisten, is Gaziantep echt favoriet bij alle pistache-eters. De smaak is intens en de kleur zó groen, dat er nooit en te nimmer kunstmatige smaak- en kleurstoffen aan te pas hoeven te komen! De kleur paars is trouwens ook mooi, het gaat dan om pistaches in hun schil.

Hoewel veel mensen denken dat het nootje zo groen is door kleurstoffen, is eigenlijk de gedachte dat dit zo zou zijn al een belediging voor de telers in Gaziantep. Men heeft hier een gezamenlijke trots over de pistache die al generaties lang zo ervaren wordt. Die trots leidt ook tot het jaarlijkse pistache-festival en wordt mooi verbeeld door het standbeeld van de gouden pistache door vier handen gedragen in het centrum van de stad. Het is algemeen bekend dat een mooi meisje in Turkije ook *Fistik Gibi Kız* genoemd wordt ter ere van die lekkere pistache uit Gaziantep! Zelfs Het Zigeunermeisje in het Zeugma-mozaïekmuseum, wordt in de volksmond al zo genoemd!

Waar je ook bent in Turkije, veel winkels verkopen pistaches en ook al zijn er veel soorten, iedereen wil de beste, en dat is dus de pistache uit Gaziantep. We proeven ze regelmatig want veel winkeliers en groothandelaars staan er op dat we hun beste nootjes tenminste één keer proeven en geven ons dan een handjevol cadeau.

In spanning afwachten of we het lekker zullen vinden gebeurt niet, zo zeker zijn ze van hun zaak en van onze glimlach na het proeven. Naast de aangeboden nootjes en de daaruit voortkomende zoetigheden, is in elke fistik-nering ook een speciaal voor deze nootjes ontworpen krakertje te koop, zodat ook de onwillige exemplaren open te krijgen zijn.

In 2013 was er even grote onrust bij de baklavabakkers in Istanbul omdat het gerucht rond gonsde dat de pistaches uit Gaziantep vermengd werden met Syrische noten, en dat zou de kwaliteit van hun bakkersproduct serieus naar beneden halen. Het gerucht bleek niet te kloppen maar het is een bewijs voor de naamsbekendheid van de Antep-pistache door heel Turkije!

De meeste pistaches worden in zoetigheden als baklava en marsepein, in stevige gelei, in potten met honing en tot ijs verwerkt.

Maar we komen ze in Gaziantep ook tegen in de lahmacun (Turkse pizza) en in verschillende soorten kebab. En eerlijk is eerlijk, het smaakt allemaal heerlijk! Misschien wel té lekker!

Geef ons heden ons dagelijks brood.

5 mei 2015

Niets wijst er op dat er zulke mooie foto's te zien zijn als we langs het Hacı Ömer Sabancı Kültür Merkezi lopen. We zijn net gearriveerd in Adana waar we helaas te horen krijgen dat alle musea gesloten zijn wegens renovatie en centralisatie. Dus we besluiten om dit culturele centrum, geschonken aan de stad door de steenrijke en hier geboren Hacı Ömer Sabancı, binnen te gaan.

In een ruime hal, waar verder geen kip te bekennen is, hangen prachtige en sfeervolle foto's aan de wand. De serie, bestaande uit zo'n 25 foto's, geeft het totale proces weer van het in tandır gebakken brood. De tandır is een oven in de vorm van een put en het brood wordt tegen de binnenwand van de oven gebakken. Tot nu toe kennen Holger en ik dit alleen van de lavas, een Armeens brood in de vorm van dunne vellen, waarop we in Kars nog enkele malen heerlijk zijn getrakteerd door de bakker om de hoek van ons hotel.

De eerste beelden laten zien hoe de tandırlar gemaakt worden, namelijk van leem, vermengd met stro. Tijdens het kijken naar deze foto's realiseer ik me dat de gefotografeerde vrouw eigenlijk iets heel bijzonders kan, zonder dat zij zich daarvan bewust is. Het eindresultaat, niet met behulp van een draaischijf maar slechts gebruik makend van handen en voeten(!), is jaloersmakend voor menig pottenbakker.

De volgende fase is de voorbereiding op het bakken zelf. Het meel wordt gezeefd, zodat er geen tanden breken door een verdwaald steentje in je simit, wanneer je daar gulzig hap van neemt. Op grote schalen wordt het deeg naar de oven gedragen.

Bij de voorbereiding hoort ook het stoken van een flink vuur, waar brandhout voor is verzameld.

Vervolgens wordt getoond hoe vrouwen het brood bakken, waaronder de simit, puf-ekmeği en ook de lavas. Het is geen licht werk. De ovens hebben geen afvoerkanaal, wat een serieuze bedreiging voor de longen betekent. Men werkt bij open vuur en de rook met dwarrelende asresten wordt doorlopend ingeademd. Een Arbo-wet, hoewel broodnodig, geldt hier niet. Als het brood klaar is en uit de tandır gehaald moet worden, is soms een exemplaar wat naar beneden gezakt. De vrouwenarmen blijken dan in dat geval dikwijls aan de korte kant te zijn en aan het gezicht is af te lezen hoeveel moeite het kost om het brood van verbranding te redden.

Op de laatste foto's is duidelijk te zien hoe heerlijk warm, vers brood smaakt, voor jong en oud, waar je ook bent op de wereld.

Aan de muur bij de ingang hangt een indrukwekkend cv van de fotograaf. We zijn hier net een studie van aan het maken, als er een dame op ons afkomt die de maker van deze foto's blijkt te zijn, Canan Yaşar. Natuurlijk raken we aan de praat en ze vertelt dat de foto's voor deze expositie gemaakt zijn in een tandirbakkerij in Batman, een stad niet ver van Diyarbakır. Ze doet veel van dit soort projecten. Ambachtelijk werk, doorleefde gezichten zonder opsmuk, lichtvervulde kinderen, dit alles vertelt de kijker hoe hard het leven kan zijn voor veel mensen in het zuidoosten van Turkije, het gebied waar wij de afgelopen weken doorheen zijn getrokken. Ik denk dat de foto's van Canan ons zo aanspreken omdat wij haar betrokkenheid met deze regio delen. Haar werk geeft aan hoezeer zij deze mensen respecteert en bewondert om hun enorme vakmanschap en overlevingskunst..

BATMAN'da TANDIR staat als titel op de uitnodiging die we even later van haar krijgen. Of we alsjeblieft vanavond om half 6 bij de opening van haar expositie aanwezig willen zijn. Die eer laten we natuurlijk niet aan ons voorbij gaan en we nemen de uitnodiging met plezier aan.

Dus aan het eind van de middag gaan we "gewassen en gestreken" nogmaals richting cultureel centrum. Canan is blij verrast dat we gehoor hebben gegeven aan haar uitnodiging.

Bij de entree staat een prachtig bloemstuk in de hoek, geschonken door de burgervader van Adana en onder het genot van een bekertje Cola, Sinas of 7Up en wat zoutjes en zoetjes wordt de tentoonstelling geopend verklaard. Zeer ongedwongen en informeel gelukkig.

's Avonds vinden we op haar FB-pagina het bericht hoe blij Canan is dat twee Hollanders de eerste bezoekers van haar expositie zijn geweest. Dit genoeg is wederzijds!

Wat is het toch heerlijk dat in dit land deuren altijd open staan, waar je zo maar naar binnen kunt lopen en dan ook nog warm welkom geheten wordt. Zo komen we bijna dagelijks voor een aangename verrassing te staan!

Veel ambachten, geen ongelukken.

6 mei 2015

Het geluid van hamer op koper weerkaatst door de smalle steegjes van de overdekte bazaar. We lopen door het straatje van de koperslagers. Ze zijn er nog maar voor hoe lang nog, zoals ze zichzelf afvragen. Het is een uitstervend beroep of beter gezegd, ambacht. Want het eindeloos gehamer om de gewenste vorm te krijgen of die ene prachtige gravering, vereist kennis van zaken én veel geduld. De komende generatie heeft daar geen oren meer naar. Maar nu vind je ze nog, in elke stad in zuidoost Turkije en elke vrouw die haar eigen huishouden start, is een zeer welkome klant voor deze handarbeiders. De schalen, borden, bakjes, lepels, in alle soorten en maten, worden sinds jaar en dag gebruikt in de Turkse keuken.

Soms kom je nog voorwerpen tegen uit de Ottomaanse periode, wat absolute technische hoogstandjes zijn. De huidige koperslagers kijken er dan ook met veel bewondering naar en vertellen er met groot ontzag over, alsof ze nauwelijks kunnen geloven dat dit, lang geleden, met de hand vervaardigd is.

Gemaakt van koper dus, maar gebruiksvoorwerpen bestemd voor de keuken dienen vertind worden, wat weer een vak apart is. Bij een open vuur ondergaat een roodkoperen bord, ketel of schaal razendsnel een ware metamorfose met behulp van een staaf tinsoldeer, een wit chemisch poedertje en een pluk poetskatoen .

Het is echt een feest om al die ambachtslieden nog aan het werk te zien en een kijkje in hun keuken te nemen. Het tonen van belangstelling voor hun vak en kennis ervaren ze als een groot compliment en, meestal onder het genot van een kopje thee, vertellen ze honderduit. Dit gaat met veel passie en terechte trots gepaard.

Zo waren we bijvoorbeeld vandaag op bezoek bij een nettenboeter. Enorme visnetten in allerlei kleuren en met voor elke vissoort weer een andere maasgrootte, hangen aan de wand te wachten tot ze eindelijk worden verkocht en te water kunnen worden gelaten.

Dan is er even later die vreselijk aardige kleermaker. Hij heeft mooie şalvarlar buiten hangen, de traditionele Kurdische herenbroeken. Adana is misschien wel de laatste stad waar we deze dracht veelvuldig zien en ik besluit er een te kopen. Mooie, dikke zwarte stof, het lijkt wel laken, en de kleermaker bezweert me dat hij onverslijtbaar is.

Aan zijn werktafel werkt hij de broek verder af, trekt met een dikke houten naald een koord door de tunnel in de broekband en vertelt en passant dat hij, ondanks zijn hoge leeftijd, nog steeds moet werken. Hij heeft de zorg op zich genomen voor een aantal van zijn aan de universiteit studerende kleinzoons, omdat twee vaders momenteel niet meer in beeld zijn.

Maar hij klinkt niet verbitterd en ook hier is het weer een genot om in zijn ateliertje rond te kijken. Er is niets aan luxe of chic te ontdekken en toch maakt hij de mooiste broeken met zeer vakkundig gepaspeleerde zakken.

Even later lopen we langs Kardeşler Tespih Dünyası, een winkeltje dat vol hangt met tespihler. Een tespih is het bekende door moslims gebruikte gebedssnoer, verwant aan de katholieke rozenkrans en boeddhistische mala. De kralen van de tespih worden vaak van hout gemaakt maar ook wel van olijfpitten, ivoor, parels, glas, edel- en halfedelsteen, en plastic. Meestal bestaan ze uit 11 of 33 kralen.

We besluiten even een blik te werpen en worden uitgenodigd te gaan zitten en een glaasje thee te drinken. Het is een komen en gaan van klanten die soms voor een nieuwe, maar meestal met een gehavende tespih binnenkomen. De ene is gewoon versleten, de andere in de handjes van een kleinzoon terecht gekomen. Met een enorme vingervlugheid en vakmanschap weet Mustafa, een van de broers van Kardeşler Tesbih Dünyası, ze weer als nieuw de winkel uit te laten gaan.

Zijn werkplek is een tafeltje van ruim één vierkante meter. Alles heeft hij binnen handbereik; de bakjes met kralen, de doosjes met zilverwerk, garen in alle kleuren van de regenboog, een aansteker, pincetten en knip- en buigtangetjes. Het is echt priegelwerk, maar hij vertelt dat hij zijn werk met ontzettend veel passie doet. En dat merk je.

Op verzoek maakt Mustafa met veel liefde en aandacht een tespîh voor ons van het mineraal turkoois, prachtig diep van kleur. De zilveren afwerking maakt het helemaal af. De tulpjes die onder aan het bidsnoertje bungelen zijn een eerbetoon aan mijn vader zaliger.

Als we een tijdje later weer buiten lopen horen we een vrolijk bel-achtig geluid. Het is de şerbetçi in zijn authentieke outfit en met de mooie, grote koperen kan op zijn rug en op zijn buik de glazen en een veel kleinere kan met afwaswater. Rinkelend met zijn schaaltes probeert hij de aandacht van de voorbijgangers te trekken en hen te verleiden tot het kopen van een glaasje zoethoutdrank.

We staan even met Metin te praten en hij legt uit hoe gezond het goedje is dat hij verkoopt. Maar dan stoppen plots twee agenten en komen op hem af. Ik voorzie al problemen met ventvergunningen of zo iets, maar wat blijkt? Ze hebben dorst en kopen een bekertje van het donkerbruine vocht en vervolgens bieden ze ons er ook één aan. Ik heb onmiddellijk spijt van mijn slechte gedachte en geniet van de koele versnapering. Het is inmiddels ruim 30 graden, dus meer dan welkom.

We maken een foto en beloven Metin deze op FB te plaatsen. Holger schrijft zijn naam op, zodat zijn kinderen op FB voor hem kunnen zoeken. Metin vertelt dat hij sinds zijn tiende şerbetçi is. Hij is inmiddels de derde generatie en naast het verkopen van het natje is hij ook degene die het bereidt. Met spijt in zijn stem vertelt hij dat zijn zoons niet van plan zijn om zijn eenmanszaakje over te nemen en hij is dus de laatste in deze familietraditie. Ook dit beroep is geen lang leven meer beschoren, vrees ik.

In een achterafstraatje bij de oude bazaar worden we naar een etalage vol mooi gepresenteerde lokum en helva getrokken.

Yeni Uğur Helvacısı is al generaties lang gespecialiseerd in deze zoetigheden en het bijzondere is, dat behalve de verkoop ook de productie in dit pand plaatsvindt. We mogen overal kijken, praten en fotograferen. Wat een bedrijfstransparantie!

In de ene hoek wordt tahin geproduceerd, een pasta gemaakt van sesamzaad vermengd met limoen- of citroensap en een belangrijk ingrediënt voor de helva. Even verder zit de pistache-deskundige die de goede en slechte nootjes van elkaar weet te scheiden.

In een aparte ruimte zijn de lokum-bereiders druk doende. Met honing, suiker en verschillende nootsoorten wordt een stroopachtige substantie gevormd, wat op grote platen in dikke lagen uitgesmeerd wordt.

Het goedje moet dan uitharden in de daarvoor bestemde rekken, waarna het naar de volgende tafel wordt gebracht. Hier wordt de lokum in de gewenste vorm gesneden en eventueel gerold, door kokos of pistache-pulp gewenteld en op een aantrekkelijke wijze in de winkel gepresenteerd.

Ook al is het een oud bedrijf, ze gaan wel met hun tijd mee. Zo is er een lokum genaamd Madonna, als eerbetoon aan de zangeres die ooit het nummer Turkish Delight zong. En ook Barack Obama wordt in de lokumwereld van Yeni Uğur Helvacısı geëerd met een heel eigen soort Turks Fruit. Natuurlijk proeven we "gedwongen" veel soorten lokum en wat mij betreft steekt Obama er echt met kop en schouders boven uit.

Ik weet niet of de ambachten, die we vandaag "ervaren" hebben in Adana, nog toekomst hebben. Ik hoop in ieder geval van wel omdat het de sfeer in een stad enorm verhoogt en het hierdoor zeer aantrekkelijk maakt om er rond te lopen en er je boodschappen te doen.

Misschien is dat wel het geheim voor de middenstand in Nederland. Zichtbaar maken hoe en waar de producten die je verkoopt ontstaan en gemaakt worden. Dat maakt winkels weer interessant, sociaal én duurzaam. Want is er iets kapot, dan weet de winkelier tenminste hoe het weer te repareren, hij heeft het immers zelf vervaardigd. En je kunt er gewoon op wachten onder het genot van een heerlijk kopje verse thee!

Bloeitijd.

7 mei 2015

Komt dit jaar de lente in Nederland met horten en stoten, tijdens onze reis is dat niet anders. De eerste week leek het nog wel ergens op. Na de grens Turkije - Georgië zien we bijvoorbeeld opeens veel blauwe regens in bloei.

In Tbilisi staan veel prunussen volop in bloesem en hoewel de blauwe regen en prunus ook in eigen land veelvuldig voorkomen, lijkt het in het buitenland toch meer bijzonder. Waarschijnlijk toch de andere omgeving?

Terug in Turkije is het uit met groei en bloei. Koning winter krijgt hier nog een staartje en dan maakt de flora even een stap op de plaats. Behalve in Van, daar worden we op de valreep nog verrast met een tulpenveldje. Prachtige lelie-achtige, vuurrood en met een geel hart.

Daar moeten we het weer een tijdje mee doen. Maar dan, rond Gaziantep.
Enorme velden met geel koolzaad en dieprode klaprozen. Voor ons vervangen ze
de bollenvelden dit jaar en we vinden het voor deze keer een prima alternatief.

We naderen we de Middellandse Zee en de temperatuur stijgt gestaag. Dat is te voelen én te zien. In de bermen volop bloeiende oleanders in alle tinten roze en mooie helderwitte, onze favoriet. In Adana staan de bijzonder gekleurde jacaranda's te pronken. We noemen 'm altijd de hyacintenboom, vanwege zijn typische kleur blauw en trossen met kelkvormige bloemetjes. Even schiet Zuid-Afrika door ons hoofd, waar we deze prachtbomen voor de eerste maal gezien hebben.

Maar ook de enorme dieppaarse bougainville is een lust voor het oog. We nemen foto's maar worden onmiddellijk aangesproken door een militair. Verboden. Als we uitleggen dat het ons slechts om de klimplant te doen is en zeker niet om militaire staatsgeheimen door te spelen aan derden, laat hij ons onze gang gaan. We zien inderdaad rollen prikkeldraad door de eindeloze hoeveelheid bloemetjes gaan, een mooie houvast voor deze immense klimmer. Wel een wat vreemde camouflage voor een militair object.

Als laatste nog een heel speciale boom die we veel tegenkomen vanaf Diyarbakır tot Adana, de bloei steeds in een verder gevorderd stadium. We hebben bomen deze nooit eerder ergens gezien en willen dus graag weten wat het is. Maar dat valt nog niet mee. Als we iemand vragen naar de naam krijgen we het antwoord ağaç, wat gewoon boom betekent. Of ze halen hun schouders op en weten niet hoe snel ze weg moeten wezen, bang voor nog meer vragen waarop ze het antwoord schuldig moeten blijven.

Maar dan krijgen we het antwoord bij de Turist Info in Gaziantep, waar ook weer een aantal van deze bloeiende bomen voor de deur staat. Pavlonya, schrijft de dame voor mij op een papiertje en als we dit 's avonds invoeren op Google Translate krijgen we Paulownia als vertaling. Zoeken we dan verder op Google blijkt het volgende. Het gaat hier om de Paulownia Tomentosa, oftewel de Anna Paulownaboom, de enige boom binnen de familie van de leeuwenbekachtige. De elegante bloemen lijken nog het meest op die van vingerhoedskruid en staan in aren. Ze geuren heerlijk naar viooltjes. De bloemen verschijnen voor het blad, waardoor ze extra goed uitkomen.

De Anna Paulownaboom is een zogenaamde prinsessenboom. Dit geslacht van een tiental soorten bomen is genoemd naar de dochter van tsaar Paul I van Rusland, Anna Paulowna Romanov (1795 – 1865), die in 1816 trouwde met onze koning Willem II (1792 – 1849). Wie de Hermitage in Petersburg ooit heeft bezocht moet het toegeven: de Romanovs hadden smaak en oog voor mooie voorwerpen. Niet verwonderlijk dus, dat Anna Paulowna Romanov oog had voor bijzondere, extravagante bomen en heesters, die zo mogelijk ook een plaatsje in de tuinen van haar paleizen moesten krijgen. Niet dat de tuinen toegankelijk waren voor het gewone volk. Paleizen en tuinen waren er vooral om de afstand tot het volk juist te vergroten. Of de Paulownaboom ooit een plaatsje in een paleistuin in Nederland heeft gekregen, weet ik niet. Een bloeiende Paulownaboom, met schitterende, paarsblauwe trompetvormige en heerlijk aangenaam geurende bloemen heeft in ieder geval wel een koninklijke uitstraling, vind ik.

Bijzonder, dat aan een voor ons totaal onbekende boom bij nader inzien toch een Nederlands luchtje blijkt te zitten.

Het eeuwige leven van de sarcofaag.

8 mei 2015

De Middellandse zee kust van Turkije is nog altijd een schatkamer voor wat betreft archeologische vondsten. En ook al zijn we hier jaren terug al meerdere malen geweest, ook nu zien we weer nieuwe oudheden. Selahattin, de manager van het hotel in Kizkalesi, waar we verblijven, adviseert ons, na het zien in wat voor auto we rijden, via de Koningsweg naar Olba te gaan. Dat doen we en via kleine, bochtige, steile maar vooral erg mooie weggetjes met afwisselende vegetatie en landschap rijden we weg van de kust, het Taurusgebergte in.

We zijn het dorp nog niet uit of we rijden door een necropolis. De sarcofagen staan links en rechts van de weg en vele hebben een nieuw nut gevonden, zoals een waterdepot, te zien op de foto. Maar ook doen ze dienst als koelkast, stutting voor een muur van een er tegenaan gebouwd huis, opbergruimte of gewoon als vuilnisbak. Terwijl de laatste toch in overvloed staan langs de kant van de weg!

Onderweg stoppen we regelmatig en proberen ons voor te stellen welke functie de gebouwen hebben gehad waarvan we de overblijfselen overal om ons heen zien. Te groot voor een huis, dus misschien een tempel, bibliotheek of een herberg? Wie het weet mag het zeggen, maar mooi is het in elk geval, zelfs na meer dan 1500 jaar toen hier de stedelijke ontwikkeling op zijn hoogtepunt was.

Olba was van oorsprong een oude Griekse plaats in Cilicië, nabij het huidige Uzuncaburç in de Turkse provincie Mersin. Het was gedurende meerdere eeuwen een stad van belang en had diverse tempels en later ook kerken. Bij de stad lag een belangrijk heiligdom, de tempel van Zeus. Zo'n 25 km van de kust gelegen op een plateau op ruim 1000 meter boven zeeniveau, tussen de oude steden Kyinda en Soloi in, was het op een prachtige plek gesitueerd. Olba wordt tegenwoordig gekenmerkt door enkele bijzondere ruïnes. De meeste bouwwerken stammen uit de Romeinse keizertijd. De stad was zeker tot in de 13e eeuw zetel van een bisschop.

Destijds alleen te voet, te paard of per kameel bereikbaar, nu kunnen we er veel gemakkelijker en sneller komen! Vol bewondering staan we bij de resten van een aquaduct, dat hier nog steeds meer dan vijftig meter hoog reikt.

Ook in die tijd was het water van de rivier Limonlu van groot belang om te kunnen overleven en vandaag de dag is dat nog steeds zo, maar nu voor de plaatselijke kleinschalige landbouw.

Het aquaduct is inmiddels vervangen door buizen parallel aan de weg, die het water van boven naar beneden transporteren.

Water blijft van belang, dus ook de opslag ervan. Onderweg zien we hiervan, naast de eerder genoemde sarcofaag, nog een mooi voorbeeld bij het theehuisje in Uzuncaburç. Daar worden eeuwenoude waterbekkens nog steeds voor dat doel gebruikt. Gemoderniseerd, dat wel, door ze van een kraantje, een deksel en een laagje witte verf te voorzien.

Bij het wandelen door het oude Olba komen we in gesprek met een oude vrouw, die ons verteld over haar leven daar. Ze heeft één maal de zee gezien en is nooit verder dan vijftig km weg geweest van haar huis, dat midden tussen de restanten van Olba staat, mét uitzicht op het podium van het amfitheater.

Na ons gezellig onderhoud over gewrichtspijntjes en andere lichamelijke kwaaltjes, kinders en kleinkinderen, stopt ze bij het afscheid haar mollige hand diep in de zak van haar şalvar en haalt daar een klein opgerold zwart lapje stof te voorschijn. Hier blijken drie oude muntjes in opgeborgen te zitten, die ze ons met een gulle lach cadeau geeft. Die vind je bijna elke week wel, zo vertelt ze. Gelukkig hebben we ook een cadeautje voor haar dat veel indruk maakt. Een paar kleine Hollandse porseleinen klompjes. Je ziet haar denken, da's een goeie ruil want wat heb je toch aan die oude meuk, waar ik m'n hele leven al tussen woon?

We gaan weer terug richting kust maar maken eerst nog een stop bij Cambazlı, waar de resten van een grote, twee verdiepingen hoge Byzantijnse kerk uit 475 AC bewaard zijn gebleven. Binnen in de kerk zien we nog een rij bogen op zuilen en rondom de kerk zijn nog wat restanten van huizen en graven te zien.

Het is heel bijzonder om al deze oudheden tegen te komen en de rust te ervaren op het moment dat je in het achterland van de zo hectische en toeristische Middellandse zee kust bent. Alsof hier de tijd écht heeft stilgestaan.

Stairway to heaven.

9 mei 2015

Je zou verwachten dat de hemel ergens ver boven ons te vinden is maar vandaag ervaren we dat dit helemaal niet het geval is. We bezoeken de bekendste van de zogeheten Korykosgrotten, de Cennet ve Cehennem Mağaraları, voor ons de Hemel en Hel grotten, die zich beide in een behoorlijke diepte bevinden.

Vanaf nu hebben we dus een toegangsticket voor de Hemel of Hel, wat we desgewenst altijd kunnen tonen. Wij hebben inmiddels Petrus aan de poort ontmoet en wat denk je? Zijn naam is Ömer.

Het zijn eigenlijk geen echte grotten maar twee dolinen. Een doline is een komvormige put, een sinkhole, die ontstaat doordat de bodem van kalk langzaam oplost in koolzuurhoudend water en tegenwoordig, veel moderner, door zure regen.

De Hemel is de grootste van de twee, zo'n 260 m lang, 110 m breed en 70 m diep. Om de Hemel te bereiken moeten we 452 oude, in rotsen uitgehouwen, ongelijkmatig gevormde treden aflopen, waar we om diverse redenen van af zien.

Maar de Hemel op gepaste afstand bewonderen is ook heel indrukwekkend. Vanwege het voorjaar zijn vogels druk in de weer tussen de prachtige, groene begroeiing in de kloof en ze tsjilpen er vrolijk op los, wat mooi weerkaatst tegen de steile rotswanden.

Op de bodem van de kloof stroomt een rivier, die zich onderaards een weg heeft uitgeslepen. Sommigen veronderstellen dat het hier de Styx betreft, de rivier die in de Griekse mythologie naar het dodenrijk, de Hades, voert.

Ruim 100 m ten oosten van de Hemel ligt de Hellegrot, welke je niet in kunt omdat het erosieproces hier nog altijd doorgaat. Daardoor zijn de wanden van de Hel hol en het is dus te gevaarlijk om in deze kloof af te dalen. De hel is veel kleiner dan de hemel, 50 m doorsnee, maar wel aanzienlijk dieper, namelijk 128 meter!

En dat is niet voor niets want volgens de Griekse mythologie leeft hier het monster Tayfun, de vader van de hellehond Cerberus, die de onderwereld bewaakt.

Tayfun, oftewel Typhon, is een reusachtige, honderdkoppige, vuurspuwende hagedisachtig monster met fonkelende ogen en een afschrikwekkend stemgeluid. Hij is verbazingwekkend groot zodat hij met zijn hoofd tot in de sterren en met zijn uitgestrekte handen van het oosten naar het westen reikt.

Zijn ultieme streven is om heerschappij te verwerven over goden en mensen maar wanneer Typhon samen met Echidna probeert de Olympus aan te vallen, verslaat Zeus hem na een vreselijke strijd. Zeus sluit het monster voor straf op onder de grond, in de hel. En geloof het of niet, we horen hem nóg brullen! Alhoewel we weten dat het hier om het geraas van de ondergrondse rivier gaat, het klinkt zeer indrukwekkend en zelfs een beetje angstaanjagend!

De keus tussen Hemel en Hel kun je zelf maken, zoals je aan de bewegwijzering ziet. Als ik zou moeten kiezen, dan tóch maar de hel. Ik vind de kloof mooier, overzichtelijker en intiemer.

Maar liever blijf ik met mijn Holger nog een tijdje op deze aardbol, waar nog zo veel moois te zien en te ontdekken valt.

De Kalaycı van Konya.

10 mei 2015

"Kom, we gaan even deze kant op," zeg ik tegen Holger als hij de weg over wil steken richting Mevlana Müzesi. We zijn net aangekomen in de stad Konya en maken een wandeling naar het museum, waaraan we morgen een bezoek gepland hebben. We willen checken of het op maandag is geopend.

Maar in de straat waar we zo juist op zoek zijn geweest naar een hotel voor de komende 3 dagen, heb ik een winkeltje gespot dat mijn aandacht vasthoudt. Opletten of je iets bijzonders ziet, dat is de niet onbelangrijke taak van de bijrijder.

Ik meen vanuit mijn ooghoek gezien te hebben dat er een schilderij in het raam en schildersezels voor het pand staan.

En ja, er blijkt een lijstenmaker in gehuisvest te zijn en natuurlijk mogen we binnenkomen. Ismail Kanaç is de naam en hij is niet alleen lijstenmaker maar tevens kunstschilder, autodidact. Daarnaast geeft hij zomercursussen aan docenten. Zijn werk richt zich helemaal op de dansende derwisjen waar Konya zo beroemd om is. Het zijn mooie doeken die hij maakt, maar erg donker, met opzet zo gekozen om het mystieke van deze islamitische stroming te treffen.

Het kunstzinnige talent van Ismail is duidelijk erfelijk want zijn zoon, Ali Rıza Kanaç, heeft ook eigen werk hangen in het wat armoedige, stoffige en rommelige werkplaatsje van zijn vader. Hij volgt een opleiding aan de kunstacademie van de Selçuk Üniversitesi van Konya, iets waar Ismail erg trots op is. Het werk van Ali Rıza is sfeervol, maar ook erg somber, zoals op onderstaande foto is te zien.

Onze aandacht echter wordt het meest getrokken door een doek in veel sprekendere kleuren. Het is de kopervertinner (kalaycı) aan het werk, zoals we ze onderweg veel hebben gezien in de bazaars van Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep en Adana. In ons blog van afgelopen woensdag is dit ambacht nog uitgebreid beschreven. In Şanlıurfa heb ik zeker een minuut of twintig gefascineerd staan kijken naar zo'n kalaycı en dat werpt nu zijn vruchten af. Zowel Ismail als Holger zien er een bakker in maar ik houd voet bij stuk en na mijn uitleg zijn beide heren overtuigd. Geen bakker maar een kopervertinner, een kalaycı.

Onder het genot van een vers gezet glaasje thee vertelt Ismail wie dit doek heeft geschilderd. Het blijkt Ünal Demir, een medestudent van zijn zoon te zijn die enkele jaren geleden een aantal schilderijen heeft laten inlijsten door Ismail. Omdat hij geen geld had, heeft hij in natura betaald met dit doek, wat sindsdien dus in het atelier van Ismail hangt. Wij zijn de eerste geïnteresseerden.

Over de prijs zijn we zijn het snel eens, dus reist de kalaycı vanaf nu met ons mee om straks te pronken aan de muur in onze woonkamer. Voor ons een mooie herinnering aan de oude Turkse ambachten én aan Konya, en voor Ismail, eindelijk na jaren, de betaling voor zijn destijds verrichte inlijstwerk.

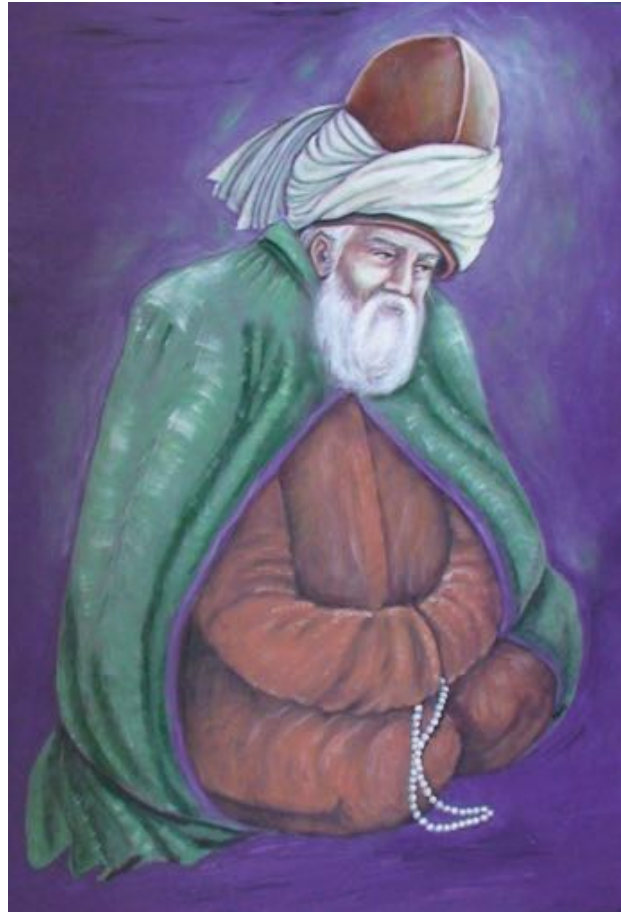
De kracht van Mevlâna.

11 mei 2015

- *Word als stromend water in vrijgevigheid en hulpvaardigheid.*
- *Word als de zon in compassie en mededogen.*
- *Word als de nacht in het bedekken van andermans tekortkomingen.*
- *Word als de dood in woede en fanatisme.*
- *Word als de aarde in bescheidenheid en nederigheid.*
- *Word als de zee in verdraagzaamheid.*
- *Word zoals je jezelf voordoet of doe je voor zoals je bent.*

Mevlâna Rûmî (1207-1273 AC)

Celaleddin Rûmi, later bekend als Mevlâna, werd geboren in het huidige Afghanistan, maar zijn familie was genoodzaakt te vluchten naar Konya vanwege de oprukkende en alles verwoestende Mongolen. Zijn vader was een vooraanstaand prediker en werkte bij het Seljuk gerechtsgebouw, welke positie Mevlâna na diens dood overnam. Later ontmoette Mevlâna een dichter, Semseddin genaamd en zij werden hechte vrienden. Geïnspireerd door Semseddin begon Mevlâna gedichten te schrijven over de almachtige liefde. Als een dichter, filosoof, mysticus en oprichter van de Derwisjen heeft Mevlâna grote invloed gehad op de geschiedenis van Turkije.

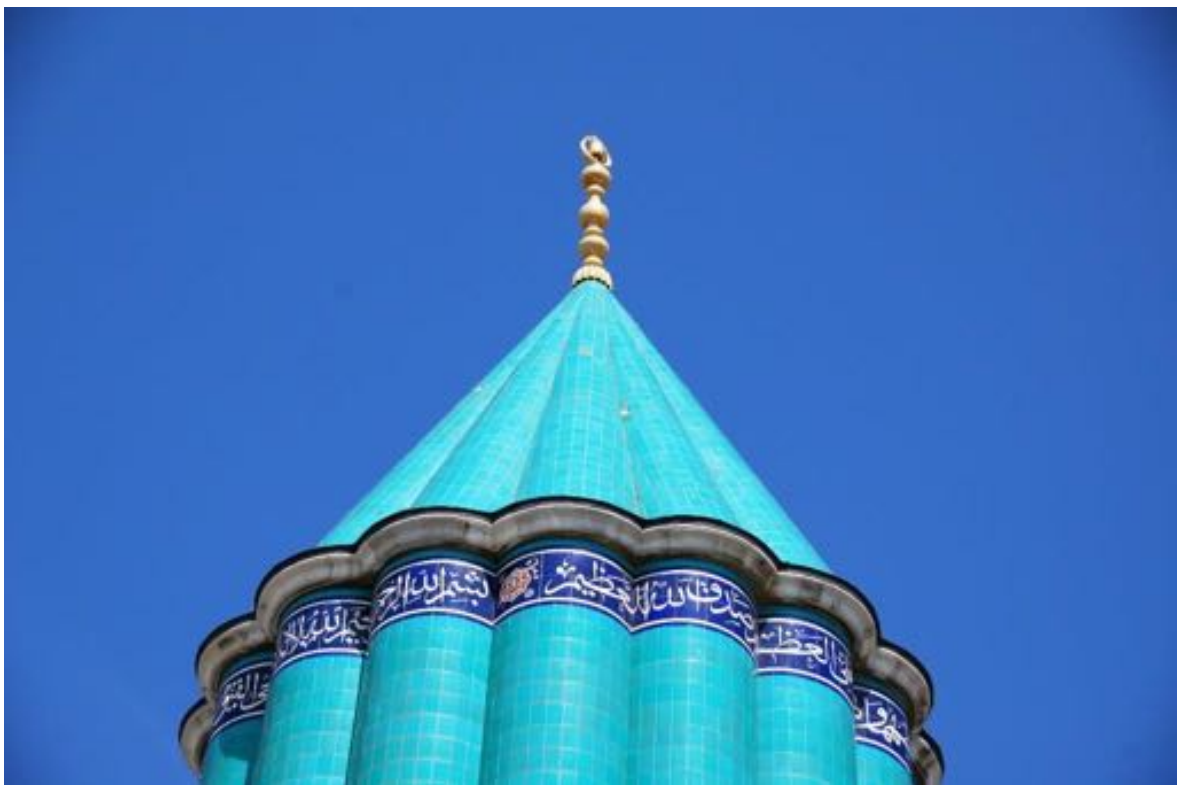

Mevlâna predikte vrijheid om jezelf te uiten ongeacht je geslacht, ras, leeftijd of religie en gaf zijn volgelingen opdracht zich te wijden aan alle uitingen van waarheid en schoonheid en om eindeloze tolerantie, liefde en liefdadigheid te betrachten. Hij veroordeelde slavernij en bepleitte monogamie en een grotere rol voor vrouwen in de religie en het openbaar leven. Zijn volgelingen gaven hem de naam Mevlâna, wat Grote Meester betekent.

Zijn ideeën zijn nooit volledig geaccepteerd binnen de islamitische orthodoxie, maar voor westerlingen en liberale moslims vormen ze een aantrekkelijk aspect van de islam.

Hij ligt begraven in het vandaag door ons bezochte Mevlânamura, een voormalige tekke. Een tekke is een klooster van de Mevlevî-derwisjen, onmiddellijk te herkennen aan de opvallende geribbelde turkooizen toren die boven de graftombe van Celaledin Rûmi werd gebouwd.

De tekke groeit kort na Rûmi's dood uit tot een plek van mystiek onderricht, meditatie en ceremoniële dans. In 1925 werd de tekke gesloten, nadat Atatürk alle soefi-orde had verboden. In de loop der eeuwen hadden deze ordes namelijk grote politieke macht verworven en dus vormden ze een bedreiging voor Atatürks seculiere hervormingen.

De meeste gebouwen van het complex werden eind 15de en begin 16de eeuw gebouwd door de sultans Beyazit II en Selim I.

Aan de oostzijde van de binnentuin liggen de cellen, kleine kamertjes, elk voorzien van een eigen koepeltje. Hier baden en mediteerden de derwisjen. Aan de andere kant van het binnenplein kom je in de voormalige moskee van het complex waar het mausoleum is met de tomben van Mevlâna, zijn vader en andere invloedrijke leden van de orde. Tegenwoordig is het een belangrijke bedevaartsplaats voor moslims.

En dan de dans, de sema, waar de Mevlevî-derwisjen beroemd om zijn. Het is een methode om je vrij te maken van de aardse betrekkingen en je over te geven aan Gods liefde. De kleding die de derwisjen tijdens dit ritueel dragen, heeft een symbolische betekenis. De hoed, gemaakt van kamelenhaar staat voor de grafsteen, de zwarte cape voor het graf zelf en de witte rok voor het begrafenis kleed. Tijdens de ceremonie wordt de cape ter zijde geworpen, waarmee de derwisjen symbolisch uit het graf en aan alle aardse banden ontsnappen. Ze draaien rond met een hand naar boven en de andere hand naar beneden. Op deze manier proberen zij contact te maken tussen de aarde en de almachtige God.

De muziek is een afgeleide van de muziek van de hemellichamen en de wervelende derwisjen staan voor de hemellichamen zelf. Elke beweging en ieder geluid van de ceremonie heeft een bepaalde betekenis.

De soefi-muziek klinkt door het hele Mevlânámuseum en na verloop van tijd is het voelbaar dat de mysterieuze klanken je in een soort van trance kunnen brengen. We kunnen hier thuis nog ruimschoots van genieten want tijdens ons bezoek aan de Turizm *Danışma*, de Turkse VVV, zeg maar, hebben we een prachtige box met dvd's en cd's cadeau gekregen!

Konya is een echte bedevaartplaats en talloze moslims uit alle windstreken, bezoeken de begraafplaats van hun leermeester. Dat de Mevlâna nog altijd grote toewijding oproept, is te merken aan het huilen en koortsachtig bidden van de vele pelgrims bij zijn tombe. Maar ook niet-moslims worden met respect behandeld en zelfs verwelkomd. Dat is helemaal in overeenstemming met het dictaat van Rûmi over religieuze tolerantie.

Denkend aan de zeven life-style-adviezen van Rûmi, die aan het begin van dit blog vermeld staan, realiseer ik me dat ik nog een lange weg te gaan heb voor ik dit ideaal heb bereikt.

Maar om vandaag een stap in de goede richting te maken, besluit ik op een vrouw af te lopen die al een tijdje mijn aandacht trekt. Ze is zeer bedekt gekleed, maar op een bewuste, weloverwogen manier. Al haar kledingstukken zijn goed op elkaar afgestemd en er is duidelijk over nagedacht. Zwart, wit en grijs tinten gecombineerd. Ze is mooi, vooral door haar uitstraling, en ik wil haar hier graag een compliment voor maken. Ze is blij verrast als ik haar vertel dat ze er prachtig uit ziet. Ze komt uit Pakistan, maar woont momenteel in de U.K. We praten even met elkaar en ondanks dat we uit twee volkomen verschillende werelden komen, voelen we een verbondenheid met elkaar. Als we weer elk onze eigen weg gaan, geef ik haar een hangertje van een dansende derwisj, als herinnering aan onze ontmoeting. Enkele minuten later word ik op mijn schouder geklopt en de donker geklede schone staat weer naast me. Ze wil graag mijn telefoonnummer, voor het geval ze een keer naar Holland komt én ze wil een foto van ons beiden, die Holger met plezier maakt. Ze geeft me drie zoenen bij het afscheid. Holger en ik zijn echt ontroerd door haar reactie en op de één of andere wijze voelen we Mevlâna heel dichtbij. Een bijzondere en mooie ervaring!

Kismet in Konya.

12 mei 2015

Kismet is grof gedeuid lotsbestemming. Maar in Turkije betekent het meer, het is onderdeel van de cultuur. Kismet, zo genoemd van Turkije tot in India, is een macht die de toekomst mede bepaalt. Kismet is ook een levenswijze om bepaalde gebeurtenissen een goede plek in je leven te geven. Blijde, droevige of ingrijpende gebeurtenissen. Vandaag was het Kismet voor ons in Konya. We zijn onderweg naar de vrouwenmarkt. Van oudsher verkopen vrouwen hier hun groenten, vruchten en zelfgemaakte zuivel- en handwerkproducten. Maar zoals wel vaker wijken we af van ons pad om iets moois te bekijken. We zien een kleine gebedshuis met een opmerkelijk puntdak en slaan het smalle straatje in, waar de ingang van deze moskee aan ligt.

Maar dan zien we tegenover de moskee een Ottomaanse medresse met een mooi binnenhof, waar we nieuwsgierig naar binnen lopen. Het is een winkel, opslagplaats en leefgemeenschap in een. Mensen, katten, kippen, kelims die buiten hangen, balen kruiden onder geitenharen kleden zodat de regen er geen vat op kan krijgen en zakken met gesponnen wol, in allerlei kleuren is wat we zien.

De eigenaar heet ons hartelijk welkom, en Lia grapt dat het wel een broer van Ali Sinop zou kunnen zijn; zijn lach, manier van lopen en praten doen haar sterk aan hem denken. Als hij ons vraagt waar we vandaan komen en we zeggen uit Nederland, vertelt hij dat zijn broer, nu gepensioneerd, daar heeft gewerkt. Dan is dat zeker Ali Sinop zeg ik, want nu weten we het zeker!

En jawel, we praten met Yafes, de jongere broer van Ali die het familiebedrijf nu runt en die we in 1979, bij ons eerste bezoek in Konya aan Ali ook al hebben ontmoet. Kismet in Konya!

Toen ik in 1976 begon met het geven van Nederlandse les aan gastarbeiders, zoals onze Turkse, Spaanse en Italiaanse Deventernaren destijds genoemd werden, was Ali Sinop één van de eerste die zich hiervoor aanmeldde. Ik begreep in eerste instantie niet goed waarom want Ali al sprak erg goed Nederlands, iets wat hij voor een groot deel door zelfstudie had geleerd. Al gauw bleek dat niet alleen de taal maar ook het sociale en culturele aspect redenen voor hem waren om de lessen te volgen en telkens wanneer er een nieuwe cursus van start ging was Ali weer van de partij.

Ali, inmiddels al lang met pensioen, werkte bij Auping waar hij operator van de matrassenvlechtmachine was. Hij was een zeer gewaardeerd werknemer daar. Ali was geen doorsnee gastarbeider. Het ging hem niet om zijn portemonnee te vullen, maar zijn hoofd. Het was intellectuele honger wat hem had doen besluiten naar Nederland te gaan. Hij kende dan ook elke uithoek van ons land en daarnaast maakte hij regelmatig stedentrips in diverse Europese landen. Ali is een van de meest bijzondere cursisten die ik ooit in de les heb gehad en ik ben blij dat we altijd het contact hebben met elkaar hebben gehouden.

Natuurlijk beginnen we met een kopje thee. Maar dan wel een gezonde kruidenmix uit eigen zaak, want de hoofdnering van Yafes ligt in de verkoop van allerlei kruiden en plantenwortels. Lekker én geneeskrachtig.

Zijn winkel bevat meer dan honderd soorten en bij elk kruid kan hij uitleg geven over de herkomst, de bereidingswijze, de smaak en de geneeskracht. Yafes heeft het vak geleerd van zijn vader Kemal. Zijn dochter Azize is inmiddels afgestudeerd aan de universiteit in natuurlijke geneeswijzen en kan ons ook nog de nodige toelichtingen geven. Zij is op termijn zeker een waardig opvolger van haar vader in het familiebedrijf.

Natuurlijk wordt Ali meteen gebeld dat "zijn" Nederlandse vrienden er zijn. Wij hebben al een afspraak met Ali voor de volgende dag gemaakt, maar kismet regelt dat de ontmoeting vandaag al plaatsvindt. We worden natuurlijk uitgenodigd voor het eten, gegaard lamsvlees met pilav en Turkse truffel, die domalan heet.

Het is om je vingers bij af te likken zo lekker en we eten er gezamenlijk met veel plezier van. Ook de aanwezige dames dragen bij aan het koken, maar eten verder gescheiden van ons. Een enorme watermeloen uit Jemen van ruim 10 kilo wordt door de dochter van Ali geslacht en opgediend als dessert.

Naast kruiden handelt Yafes, en eigenlijk de hele familie Sinop, ook in tapijten, tegenwoordig alleen nog kilims. Deze produceert Yafes in eigen beheer. Met zelfgesponnen en -geverfde wollen garens van zowel schaaap als geit worden de tapijten geweven.

Op de binnenplaats van het bedrijf liggen her en der de prachtig getinte kilims in de zon, wat nodig is om de natuurlijke verf nóg intenser te maken en beter aan de wol te laten hechten.

Ondertussen gebruiken de kippen met kuikens en de poezen met kittens de kleden als zachte ondergrond en koesteren zich zo heerlijk in de zon. Het is een mooi beeld, waar we eigenlijk niet op uitgekeken raken.

Maar Yafes heeft in zijn bedrijf ook nog een haast complete etnografische tentoonstelling. Hij verzamelt met veel plezier allerlei voorwerpen uit vervlogen Ottomaanse tijden. Je zou met zijn collectie een museumhal kunnen vullen en Lia en ik genieten hier ook weer met volle teugen van.

Vandaag is echt een dag, waarop alles bij elkaar komt wat we op onze reis zo mooi vinden. Aardige mensen, geschiedenis, cultuur, lekker eten, kleuren en geuren en een goed gesprek. Bij het afscheid geeft Ali ons nog een boek dat hij enige tijd terug in Konya voor ons heeft gekocht, "Mevlâna en Erasmus", in het Nederlands nota bene. Hij schrijft er een opdrachtje in voor ons, als herinnering aan deze gouden dag.

Inderdaad, Kismet is ons goed gezind in Konya!

Scherven brengen geluk.

13 mei 2015

Zo'n passie en gedrevenheid als Enver Akgün voor zijn werk heeft, kom je niet dikwijls tegen.

We ontmoeten Enver als we het Archeologisch Museum van Konya bezoeken. Hij loopt rond in de museumtuin die vol staat met allerlei Romeinse, Byzantijnse en Seldjoekse vondsten. Het museumgebouw is echt van de oude Turkse stijl, nogal kaal, sfeerloos en spartaans maar dat maakt niet uit. Wat buiten en binnen getoond wordt maakt alles goed. De collectie is erg rijk aan goed bewaard gebleven marmeren sarcofagen. Het klapstuk is misschien wel de sarcofaag waarop de twaalf werken van Hercules zijn afgebeeld. Het is grappig om te zien dat bij elke volgende opdracht zijn baard steeds langer en voller wordt.

Enver is archeoloog én directeur van het museum. Hij wil graag het één en ander over zijn werk aan ons kwijt en na het gelegde contact in de museumtuin én de eerste regendruppels, nodigt hij ons uit in zijn werkkamer.

Bij het betreden van de nogal kleine ruimte, weten we niet wat we zien. We moeten echt uitkijken waar we lopen en voorzichtig manoeuvrerend op onze tenen bereiken we ieder een stoel, zonder ook maar een scherf te breken. De vloer, tafel en vensterbanken liggen namelijk bezaaid met aardewerken scherven, waar voor ons, zo op het eerste oog, geen potje van te plakken is.

Maar Enver is een aanhouder en doorzetter en is er van overtuigd dat het ooit zo ver komt dat hij uit al deze brokstukken uiteindelijk een compleet historisch servies weet te maken. Her en der liggen al wat potten in wording, waarvan de stukken voorlopig met tape aan elkaar zijn geplakt. Ik zie ook notities liggen, waarvan sommige dateren uit 2005 en gezien de resultaten tot nu toe, zal het nog wel even duren voordat het servies in gebruik kan worden genomen. Aan de andere kant is het geluk, met zo veel scherven in zijn nabijheid, wel aan Envers zijde.

Momenteel is hij bezig met opgravingen in Turkmenistan. Zijn grote doel is het (her)ontdekken van de graftombe van Alp Arslan, de tweede sultan der Seldjoeken en een belangrijk voorvader van alle Turken. Onder het Sovjet bewind zijn echter meer dan 1300 graftombes en andere belangrijke Islamitische plekken vernietigd of opnieuw onder de grond verdwenen. Hij laat ons wat foto's uit het onderzoeksveld zien, iets wat wel een beetje bijzonder is want tot nu toe is er nog geen publiciteit gegeven aan dit onderzoek.

Volgende week reist hij weer af naar Turkmenistan om zijn opgravingswerk voort te zetten. Ook in dit geval is Enver ervan overtuigd iets van grote betekenis te zullen vinden. We geloven hem grif, want hij is tijdens onze ontmoeting al niet te stuiten in zijn enthousiasme, laat staan als hij daadwerkelijk aan het werk is.

Aangestoken door deze archeologische koorts rijden we vandaag naar Kilistra, een oude, uit rotsen gegraven stad en zo'n 45 kilometer verwijderd van Konya. Het is een soort mini-Cappedocië, waar we echt weer de enige bezoeker zijn. Na een prachtige rit komen we aan in Gökyurt, zoals Kilistra tegenwoordig heet. Pronkstuk voor ons is een compleet uit de rotsen uitgehouwen kerkje, dat de herkenbare vormen van een kerk heeft, maar zo mooi verscholen staat tussen de andere rotsen dat het alleen van boven af te herkennen is.

Kilistra lag aan de beroemde Koningsweg die van Persepolis (Iran) naar Izmir liep. De Koningsweg werd in de 5^e eeuw na Christus aangelegd door de Perzische koning Darius. Onderdeel van de weg is een bruggetje, dat nu al zo'n 1800 jaar functioneert en nog steeds in goede staat verkeert. Prima bouwmeesters en vaklieden dus in die tijd!

De oudheden van Kilistra liggen verspreid rond en in het huidige Gökyurt. De plaatselijke kruidenier wijst ons telkens de weg naar de verschillende bezienswaardigheden, die verder niet of nauwelijks worden aangegeven. Zo rijden we naar het Şarap Evi, het oude wijnhuis. Een uit rotsen gehouwen depot, dat nog steeds gebruikt zou kunnen worden als wijnkelder.

Maar er zijn veel plekken die, na bijna tweeduizend jaar, nog steeds van nut zijn, hier een opslaghokje van een boer om zijn houten werktuig schoon en droog te houden!

Al met al de moeite waard en we voelen ons vandaag ook een beetje archeoloog, aangestoken door het enthousiasme van Enver!

Blijft Turkije seculier?

14 mei 2015

*"Aya Elena liet deze mooie kerk in het jaar 327 bouwen, uit naam van Mihail Arhankolos. De derde reparatie werd gefinancierd door Sultan Mahmud, georganiseerd door de administrateur Epitropos en uitgevoerd door de juwelier Haci Iliya. Door het behulpzame gebed van Mihail Arhankolos zal God degenen die lijden en om hulp roepen bijstaan.
18 Februari 1833."*

Aldus een inscriptie boven in het binnenportaal van de Aya Elena kerk in Sille, onder de rook van Konya. Ook lezen we dat de vierde restauratie plaatsvond onder het bewind van Sultan Mecid (1839-1861) met behulp van alle christenen en tot slot dat in 1998 en 2002 de gemeente Selçuklu en de provincie Konya de laatste restauraties voor hun rekening namen.

Op deze Hemelvaartsdag bekijken en bewonderen we de Aya Elena. Binnen zijn veel fresco's die uit 1880 stammen. Enkele nog origineel, andere gerestaureerd. De originele fresco op onderstaande foto oogt nogal sober.

Maar kijk je naar de koepel van de kerk dan zie je een kleurrijke caleidoscoop, zo'n overvloed aan beschilderingen! Het aantal apostelen en heiligen is getalsmatig erg groot, maar daarom niet minder indrukwekkend.

Daarnaast is ook het houtwerk van het altaar en preekstoel weer in originele staat en kleur teruggebracht. Vakmanschap, een geluk dat dat hier nog bestaat!

De Aya Elene is een van de eerste kerken in Turkije. Dat de overheid meerdere malen is bijgesprongen om deze kerk in al haar glorie te bewaren is geen uitzondering. Het geloof heeft altijd nog een belangrijke plek in de Turkse samenleving en de tolerantie ten opzichte van andere godsdiensten is voelbaar aanwezig.

Atatürk heeft het laïcisme (laiklik) als een van de pijlers van de Turkse Republiek vastgelegd. Laïcisme is een situatie waarin kerk en staat zijn gescheiden, waarbij de staat zich niet bemoeit met de kerk en de kerk niet met de staat. Bovendien zijn uitingen van religieuze overtuiging in het publieke domein (zoals overheidsgebouwen en openbare scholen) verboden. Laïcisme is dus een vorm van secularisme maar gaat een stap verder in het verbannen van religie uit het openbare leven. Laïcisme impliceert vrijheid van godsdienst maar weigert een speciale positie aan welke godsdienst dan ook toe te kennen.

Het bovenstaande staat enigszins in contrast met de huidige houding van president Recep Tayyip Erdoğan, die meer en meer afstand van deze vorm van secularisme lijkt te nemen. Weliswaar is de staat niet formeel actief op religieus gebied maar deze controleert wel het Diyanet Vakfı, de instantie die zich in Turkije bezighoudt met religieuze zaken; van onderwijs en bouw van moskeeën tot aan het actief beïnvloeden van de in hun ogen gewenste religieuze culturele gedragingen. Ook vandaag weer verschijnt Erdoğan op televisie met de koran in zijn hand om zo, in het kader van de komende verkiezingen, het volk in Van toe te spreken.

Menig Turk heeft echter bedenkingen bij het gedrag van Erdoğan als het gaat om de volgende twee zaken: het afstand nemen van het laïcisme en het ondermijnen van de rechtstaat. Wellicht geeft onderstaande cartoon dit het beste weer: de carrière van Erdoğan van eerste minister tot president neemt vormen van Sultanesk gedrag aan en daar houden niet alle Turken van. Daarom zijn we benieuwd naar de uitslag van de verkiezingen van volgende maand. Dan zal blijken hoe men in Turkije over deze ontwikkelingen denkt!

Tegelwijsheid.

15 mei 2015

Al snel nadat we Kütahya zijn binnengereden, zien we 'm. Hij staat er nog altijd, midden op het Zafer Meydanı, het centrale plein van de stad. De reusachtige vaas met motieven die het aardewerk uit Kütahya zo'n bekendheid hebben gegeven. Zo te zien wordt hij momenteel gerestaureerd, reden dat de fontein tijdelijk is drooggelegd.

Zijn gouden eeuw als tegel- en keramiekcentrum beleefde Kütahya in de Ottomaanse tijd toen sultan Selim I pottenbakkers uit het Perzische Tabriz dwong om zich in deze stad te vestigen, nadat hij de Perzen in 1514 bij Çaldıran had verslagen. Ik heb het dan over de 16de en 17de eeuw. Overigens heeft Kütahya destijds de stad Iznik van de eerste plaats verdrongen, welke al sinds 1420 de hoofdrol speelde in de "keramiekindustrie".

De fijnste keramiek kwam in die tijd hier vandaan, voornamelijk tegels en tegeltableaus, maar ook borden, vazen en kommen. Kenmerkend is de vaak kobaltblauwe kleur op de melkwitte achtergrond, maar ook rode, groene en soms gele details komen voor in de gebruikte motieven en patronen.

De tegels die nu in Kütahya worden vervaardigd zijn echter wat scheller en grover in vergelijking met die uit de Ottomaanse tijd. De wijsheid en kennis over en van de pigmentmengsels die de tegels hun subtiële en delicate glans gaven, is lang geleden verloren gegaan. Een té goed bewaard gebleven geheim helaas. De tegels van nu vinden aftrek in heel Turkije en worden veel gebruikt bij het restaureren van de Ottomaanse moskeeën, ter vervanging van de dikwijls oorspronkelijke Izniktegels. Maar ook voor nieuw te bouwen moskeeën zijn talloze vierkante meters mozaïektegels nodig, dus voorlopig is dit oude ambacht nog levensvatbaar, hoewel de fabrieken en ateliers, waar alles met de hand wordt getekend en beschilderd wel drastisch in aantal zijn teruggelopen.

Lopend door de stad zie je mooie voorbeelden van het tegelmozaïekwerk, zowel oud als nieuw. Zo is er de Ulu Camii, een 15de eeuwse moskee in het hart van de oude stad, waar in de buitengevel een aantal mooie sierranden zijn aangebracht.

Maar ook in een achterafstraatje, iets voorbij de Ulu Camii, is een voorgevel van een woning tot op de laatste millimeter beplakt met een restpartij tegeltjes. Vrolijk, dat wel, maar ook heel veel.

En dan bij het Kütahya Çini Müzesi, daar hangen buiten op de veranda prachtige keramieken bollampen aan een ketting. Turkoois met een warm oranje-gele wand als achtergrond. Zó simpel, maar zó mooi!

Na wat informeren her en der blijkt er nog een fabrieksatelier te zijn waar tegels, tegeltableaus en wat serviesgoed ontworpen en ingekleurd worden, met de hand, wat een ongelooflijk monnikenwerk is. Daar komt nog bij dat tijdens het bakken de boel kan springen, barsten of breken en in dat geval al het werk voor niets is geweest.

Natuurlijk gaan we daar een kijkje nemen.

In het atelier van de Evliya Çelebi Çini Fabrikası zijn zo'n tien vrouwen geconcentreerd aan het werk. Ieder is met een ander item bezig. Een aantal vrouwen werkt aan tableaus voor een moskee, waar ook Arabische Koranteksten in verwerkt worden. De tegels moeten naadloos op elkaar aansluiten om een mooi resultaat te krijgen. Behalve aan de tegels wordt er ook aan de bijpassende sierlijsten gewerkt.

Eerst wordt het patroon voorlopig op de tegels getekend en dan met een soort ecoline en een dun kwastje definitief aangebracht. Daarna wordt het patroon ingekleurd met een glazuur, stukje voor stukje, lijntje voor lijntje en kleur voor kleur. Het geheel ziet er dan nog erg flets uit. Na het bakken zie je pas hoe sprekend en helder de kleuren écht zijn.

Sommige ontwerpen zijn van de vrouwen zelf en het is duidelijk dat ze blij zijn met dit stukje vrijheid. Hierdoor blijft het werk afwisselend en wordt het dus géén saaie en geestdodende lopende-band-bezigheid.

We willen net vertrekken als er een "thuiswerker", door haar man gebracht, de fabrieksbaas komt verblijden met een tiental tableaux, die zij zelf ontworpen en gemaakt heeft. Kennelijk is dat haar specialiteit want ze vertelt slechts één dag nodig te hebben voor één tableau, die uit zes tegels bestaat. Nou heeft een Turkse werkdag wel minimaal 12 uur, maar dan nog.....Eén van haar tableaux spreekt ons erg aan. Lelieachtige tulpen, een zachtgele cipres in het midden, wat symbool staat voor het leven, en erg mooi van kleur. Hier zwichten we voor en we kopen 'm van haar. Zij blij én wij blij.

De motieven die veel gebruikt worden op de tegels, tableaus en het serviesgoed zijn bloemen, bomen en grafische vormen. Immers, mensen worden nooit afgebeeld in de islamitische wereld en zeker niet in moskeeën. De tulp is de meest voorkomende bloem en dan met name de ranke, sierlijke en bijna dansende lelieachtige tulp, met de smalle, hoge kelken en de puntige kroonbladeren. Dat is ook de reden dat Holger en ik altijd al een beetje verliefd zijn op het Kütahya porselein.

Terwijl we door de smalle straatjes achter de Ulu Camii struinen, zien we in een ongelooflijk rommelwinkeltje een mooi keramieken hangobject voor het raam, zoals vroeger in Ottomaanse huizen hing. Zo'n 25 cm lang, aan een wol met paardenharen gevlochten band. Mét tulpjes!

De winkelier, ver in de 70, moet al klauterend en klimmend via zijn koopwaar, halsbrekende toeren uithalen om het ding naar beneden te krijgen. Met wat hulp van Holger en een stok met haak lukt het hem en komt hij uiteindelijk ook weer veilig op zijn pootjes terecht. Na de inspanningen van de oude baas kunnen we de koop natuurlijk niet meer weigeren en ook deze bijzondere kegelvormige bal gaat met ons mee, in de auto naar huis. Al met al hebben we vandaag een hoop tegelwijsheid opgedaan!

Tulpentijd.

16 mei 2015

Nederland mag dan bekend staan om zijn tulpen maar Turkije blijft op dit gebied zeker niet achter. De oorsprong van de tulp ligt in het Ottomaanse rijk van sultan Süleyman I die leefde van 1494- 1566. Süleymans rijk bestond uit geheel Klein-Azië, een groot deel van de Balkan, landen rondom de Zwarte Zee en strekte zich verder uit tot aan de Perzische Golf en langs de zuidelijke oevers van de Middellandse Zee.

Süleyman was een bijzonder getalenteerd vorst. Hij stond bekend als een groot rechter en een rechtvaardig heerser. In het Turks werd hij ook wel Kanuni Süleyman genoemd, wat de wetgever betekent. Süleyman koos zijn vertrouwelingen op basis van intelligentie en niet op basis van afkomst, sociale status of populariteit. De naam Süleyman zelf is een afgeleide van Salomo, de koning die in de Koran en de Bijbel wordt gezien als de ultieme rechter. De sultan was een groot liefhebber van alles wat groeide en bloeide maar het meest gecharmeerd was hij toch wel van de tulp. Niet voor niets werd dit dan ook de meest favoriete bloem aan het hof en de tulp bloeide weldadig in de paleistuinen aan de oevers van Istanbul's Gouden Hoorn, de Haliç.

De officiële naam voor tulp is Tulipa, afkomstig van het Perzische woord tulipan wat tulband betekent. Als je de afbeelding van Süleyman I bekijkt, is verdere uitleg eigenlijk overbodig. Zijn tulband heeft inderdaad veel weg heeft van de tulpenbol én van de -bloem.

De tulp is een veel voorkomend gebruikt motief in de islamitische wereld. In bijna elke moskee zijn afbeeldingen van tulpen te vinden in de met tegels beklede wanden, mihrab (gebedsnis in de muur) en de minbar (preekstoel), hoewel het soms goed zoeken geblazen is tussen de overweldigende kleurige motieven op de immense hoeveelheid aanwezige tegels. Maar als dochter van een bloembollenkweker en opgegroeid tussen de bollenvelden, heb ik daar wel oog voor.

Maar niet alleen in tegelmotieven kruist de tulp ons pad. Gedurende de afgelopen weken zijn we heel wat tulpensoorten in diverse hoedanigheden tegengekomen. In hoofddoeken, smeedijzer, aardewerk, gasflessen, sieraden, bedrijfslogo's, Ottomaans koperwerk en archeologische vondsten. In het hekwerk voor het raampje hieronder bijvoorbeeld, is met veel liefde een tulp gesmeed.

Of in het hek, zoals op deze foto .

Ook in het Archeologisch Museum in Kütahya zien we een tulpenbloem, van een ontroerende eenvoud, in marmer gehouwen.

En wat te denken van de metalen afvalbakken die in Iznik overal langs de wegen geplaatst zijn.

Zo zijn er nog talloze andere voorbeelden, soms door ons op de foto gezet, vaak ook niet. We zijn in Iznik, waar het tegelwerk van Turkije begonnen en ontwikkeld is, zoals gisteren vermeld in ons blog.

Mijn favoriete straat ontdek ik al snel, namelijk de Lale Sokak wat letterlijk de Tulpstraat betekent. Er hangt natuurlijk een mooi straatnaambordje te pronken wat de verder wat verwaarloosde weg toch nog het nodige cachet geeft.

Vanmiddag, in Iznik dus, wordt ons uitgelegd waarom de tulp in de islamitische wereld zo veelvuldig als symbool gebruikt wordt. "Uit een tulpenbol komt slechts één bloem, die zich gericht naar boven opent, zoals een moslim zich aan Allah openstelt", aldus Ilyas Inal, in wiens bedrijfje we gevraagd zijn even te komen kijken. Hij heeft ruim 30 jaar als journalist voor diverse Turkse kranten gewerkt en is inmiddels met pensioen. Het hectische Istanbul heeft hij nu ingeruild voor Iznik mét een woning aan het Meer van Iznik, waar dit stadje aan gelegen is. Hun zaak ligt in het centrum en hier wordt op kleinschalige basis keramiek vervaardigd en verkocht.

Sevgi, zijn vrouw, heeft inmiddels de tweejarige vakopleiding Seramik Cam ve Çinicilik afgerond, waar je leert om keramiek, glas en tegels te ontwerpen. Ilyas kleit en bakt, Sevgi verfraait. Rijk hoeven ze er niet van te worden, dat zijn ze al. Het is meer als hobby bedoeld.

Hij neemt ons mee naar zijn werkruimte en vertelt uitgebreid hoe hij te werk gaat. Na de uitleg van gisteren in Kütahya, is dit een interessante aanvulling. Ik vind het porselein na de eerste bakronde erg mooi, ook al ziet het er niet altijd even goed gelukt uit. Het oogt zo maagdelijk wit en teer.

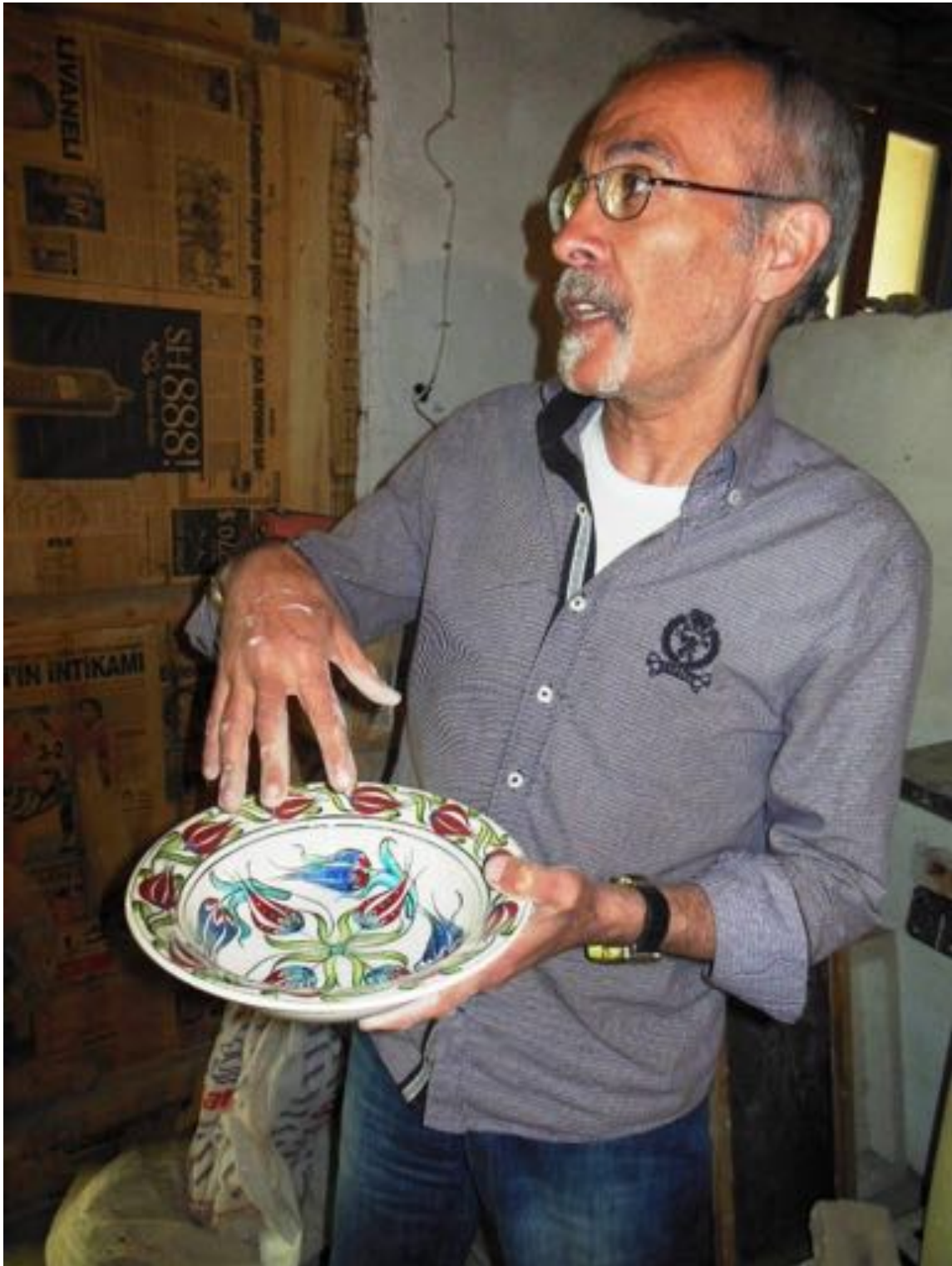

In zijn atelier liggen heel wat mislukkelingen. Oorzaken zijn het uitvallen van de stroom tijdens het bakken in de elektrische oven, luchtbelletjes in de glazuurlaag of gewoon een spontane barst of breuk tijdens het bakproces.

Het is dus zaak om het eindresultaat uiterst nauwkeurig op imperfecties te controleren en hij neemt er een afgekeurde tulpenschaal erbij als voorbeeld, die er zo op het eerste gezicht prima uitziet. Maar schijn bedriegt.

Tijdens zijn uitleg worden we gewezen op de glazuurlaag die her en der wat doffe plekje's vertoont. Afgekeurd dus, deze gaat niet mee naar de winkelruimte maar blijft samen met de andere kneusjes achter in het atelier. Het geconcentreerd kijken, met veel kennis van zaken doet me denken aan het zogenaamde ziekzoeken in de bloembollenteelt. Virussen, bacteriën en schimmels vormen continu een bedreiging voor de in bloei staande tulpenbollen. Een ware ellende voor de kweker. Om dit tegen te gaan loopt de ziekzoeker wekenlang, met een grote paraplu en snotkoker bedachtzaam door de

kilometerslange bloembedden, spiedend naar een ziek of afwijkend exemplaar, wat te zien is aan bladverkleuringen en vergroeiingen. De paraplu moet de zon tegen houden om zo beter zicht te hebben op mogelijke ziekte in de gewassen. Met de snotkoker wordt de zieke bol uit de grond gedraaid en in een emmer gegooid. Speciale beenkappen zorgen ervoor dat eventuele ziektes zich niet verder verspreiden.

Als eerbetoon aan deze voor bollenkwekers belangrijke mannen staat in Noordwijkerhout een standbeeld van De Ziekzoeker.

Goeie ziekzoekers zijn zeldzaam, het is een vak apart. En dat geldt wat ons betreft ook voor alle Turkse ambachtslieden, die zulke prachtige dingen kunnen maken met de tulp als hoofdmotief. Al die tulpen onderweg vormen een mooie, tijdelijke vervanging van onze wekelijkse bos tulpen die we elke zaterdag op de markt halen.

Mag ik een handtekening van u?

17 mei 2015

Met een dubbel gevoel rijden we via de 1074 m lange Boğaziçi-brug over de Bosporus. Op het moment dat we Azië verlaten, rijden we Europa binnen.

Aan de ene kant geeft het zien van Istanbul altijd weer een thuisgevoel, zeker voor Holger. Maar vandaag betekent het ook dat we beginnen aan de terugreis naar Nederland en dat dus het einde van een fantastische reis nu met rasse schreden nadert. Ik moet erg wennen aan dit idee.

Als je, komend vanaf de Aziatische kant, boven op de brug links naar beneden kijkt, ligt daar de historische wijk Sultanahmet, met het prachtige Topkapı Sarayı wat lange tijd de residentie van de Osmaanse sultans in Istanbul is geweest.

Sultan Mehmet II gaf in 1459 de opdracht tot het bouwen van dit paleis, waarna het van 1465 tot 1853 hét centrum van de Osmaanse heerschappij was. Het complex is gelegen op Sarayburnu, tussen de Gouden Hoorn en de Zee van Marmara en met uitzicht over de Bosporus. Het is misschien wel het mooiste plekje op de wereld om te wonen!

In de wijk Sultanahmet, genoemd naar sultan Ahmet I, bevinden zich naast het paleis ook de Aya Sofiya, de Sultan Ahmet Moskee, het Hippodroom, de Basilica Cisterne (Inferno van Dan Brown!) en veel mausolea van diverse sultans, hun familieleden en andere belangrijke bestuurders uit het Ottomaanse Rijk. Als je hier rondloopt, waan je echt in een andere wereld.

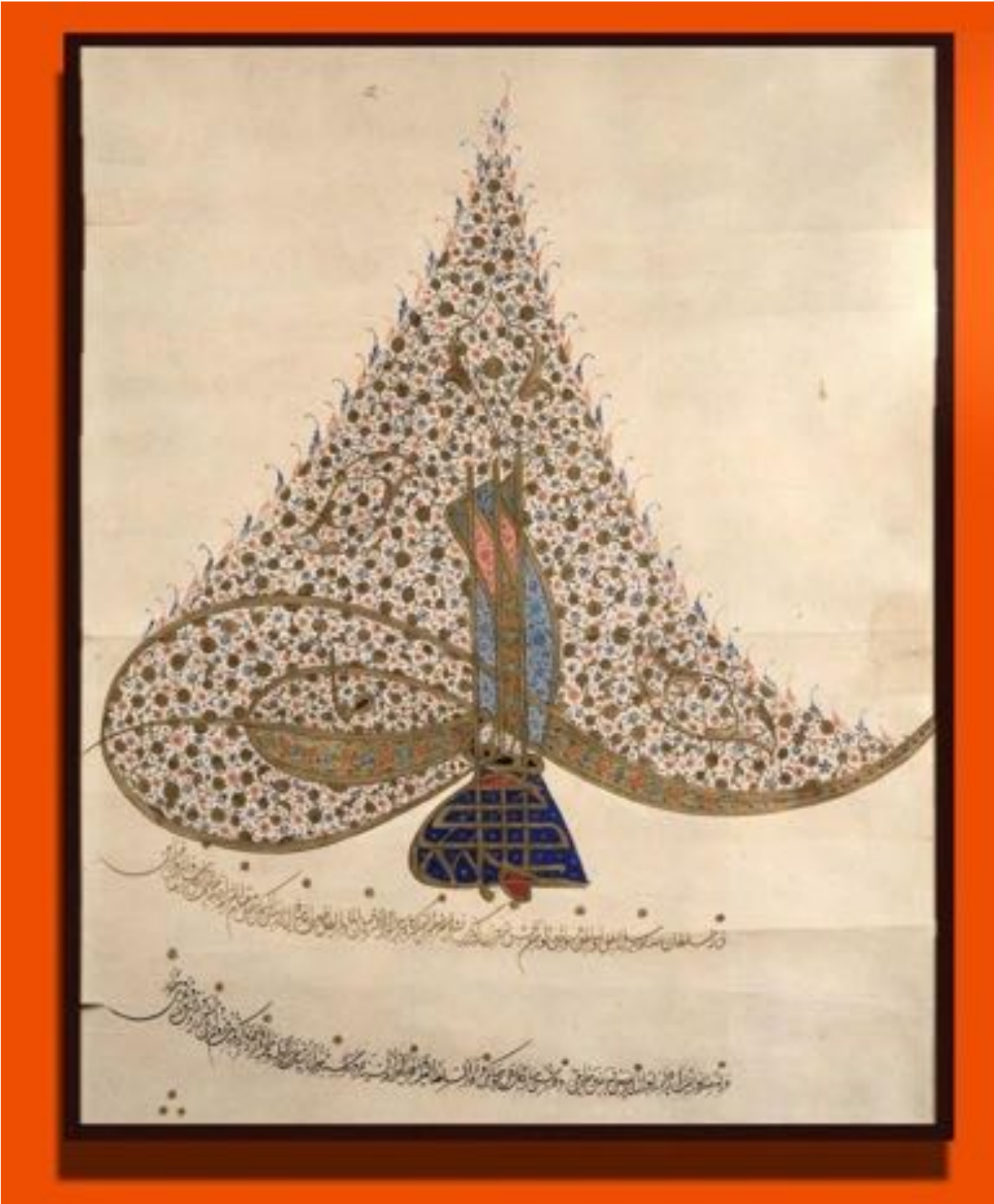

Wat ons altijd erg geboeid heeft uit de tijd van de sultans is de Tuğra. Dit is een uiterst kunstig gekalligrafeerde handtekening, speciaal voor de op dat moment regerend vorst ontworpen.

Met de door schoonschrijvers geschreven Tuğra werden besluiten, verdragen en brieven "ondertekend". Soms zette de vorst wel zelf de aanzet voor zijn handtekening maar de schrijvers maakten de ingewikkelde tekening dan af.

Ook op munten werd niet de beeltenis van de heersende sultan afgebeeld want dit zou bij vrome moslims ergernis opgewekt hebben. Men koos daarom ook hier voor de Tuğra, die later tevens op ridderorden en postzegels kwamen te staan. Ook werd de handtekening vaak in officiële gebouwen gebruikt, vooral boven poorten, ramen en deuren.

Tuğra's zijn opgebouwd uit de naam van de sultan, de naam van de vader van de sultan, de titel van Chan en de toevoeging die voor de betreffende sultan werd gebruikt, zoals De Veroveraar, De Grote of De Magnifieke.

Mahmud Han bin Abdülhamid muzaffer daima

De "paardenstaart" die zo herkenbaar is in de Tuğra werd ooit gezien als een decoratie, tegenwoordig echter is men van mening dat het hier om de letter A gaat.

De Tuğra's worden uiteraard van rechtsonder naar linksboven gelezen, maar omwille van de sierlijkheid en de artistiekeit worden kleine afwijkingen van deze hoofdregel in het Arabisch schrift aangetroffen.

Tegenwoordig kom je de Tuğra nog altijd veel tegen. Als sieraad of sleutelhanger, op tegels, t-shirts en telefoonhoesjes, als versiering op auto's en bungelend aan bidkettinkjes. Ook bij ons thuis is een koper exemplaar aan de voordeur geschroefd.

Dit alles zeker niet omdat men terug wil naar de tijden van de sultans. Maar wel uit bewondering voor de ongelooflijk ingenieuze kalligrafische ontwerpen, die tijdloos mooi blijven om naar te kijken en van te genieten.

De afstand tussen sultan en volk werd in het Ottomaanse Rijk met opzet erg groot gehouden, dus hem zal toentertijd niet vaak door een bewonderaar om een handtekening gevraagd zijn. Tegenwoordig hoef je er niet eens om te vragen, maar zijn ze "overaltijd" verkrijgbaar. Het was fijn om vanmiddag in Istanbul, zij het maar heel even, de sfeer van toen weer geproefd te hebben!

Wie zorgt er eigenlijk voor al die poezen?

18 mei 2015

“Wat ik me nog goed herinner van de eerste kennismaking met je ouders was dat je moeder mij vroeg van wie toch de katten waren, die in hun tuin woonden en wie er voor ze zorgde. Ik was verbaasd, want natuurlijk waren die beesten van niemand. Sommige mensen hadden een waakhond, maar katten, die leefden op straat en ze waren niemands verantwoordelijkheid,” aldus bayan Lokmangözüyan, de vroegere buurvrouw van Holger en zijn ouders tijdens hun Turkse jaren in Yeşilköy. Wat ze vertelt is op de kop af 50 jaar geleden.

We zitten in het voertuigje bij haar woning met haar man en zoon en krijgen koffie met heerlijke zelfgebakken cake. Holger belt zijn moeder om de twee voormalige buurvrouwen nog een keer met elkaar in contact te brengen. Mevrouw Lokmangözüyan is inmiddels 87 en mam bijna 93 en ze spreken elkaar in het Frans toe. Wereldvrouwen!

We zijn gisteren, na een flitsbezoek in Istanbul, aangekomen in Yeşilköy, het dorp op steenworp afstand van de grote stad, waar Holger vroeger met zijn ouders woonde. Yeşilköy betekent groen dorp en die naam is niet onlogisch gekozen. Elke straat is aan weerskanten beplant met bomen, wat in combinatie met de wind van zee een verkoelend effect heeft.

De mooie houten huizen van vroeger zijn bijna allemaal verdwenen en hebben plaats gemaakt voor betonnen appartementcomplexen. Sinds een jaar of tien mogen de oude huizen van overheidswege echter niet meer worden afgebroken. Een aantal staat te koop en moet door de toekomstige nieuwe eigenaar in de oude staat teruggebracht worden, wat ongetwijfeld een lieve duit zal kosten.

Maar het resultaat is dan ook de moeite waard en naar verluidt zijn deze panden momenteel tussen de 10 en 15 miljoen dollar waard. Maar dan woon je ook op een plek dicht bij Istanbul én bij de Zee van Marmara, mét veel groen om je heen. Het snelle, nieuwe geld van Turkije heeft zich inmiddels voor een deel in dit dorp gesetteld wat, volgens de autochtone inwoners, de sfeer niet altijd ten goede komt.

Ook voor de straatkatten van weleer is er veel veranderd. Ik kan me nog goed herinneren dat dieren in Turkije, zoals honden en katten, vroeger niet erg welkom waren in en om het huis. Maar als we vandaag door het dorp wandelen en Holger mij allerlei plekken laat zien waar zijn voetstappen en herinneringen liggen, zien we op de voormalige, inmiddels geruimde Italiaanse begraafplaats, een Kedi Parkı.

In een omheind parkje staat een groot kattenhuis waar poezen naar eigen believen in en uit kunnen lopen. Er staan bakjes met brokjes en water en er liggen wat kussens voor een zacht slaapplekje. Ook in het parkje zelf liggen heren der wat katten te slapen in het ochtendzonnetje. Prima uit te houden, wel negen levens lang dacht ik zo. Zowel het park als het kattenhok valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente Bakırköy, waar Yeşilköy onderdeel van uit maakt.

Maar de gemeente blijkt niet de enige te zijn die zich geroepen voelt om voor de dak- en thuisloze poezenbeesten zorg te dragen. Op heel wat plekken in het dorp liggen brokjes en staan bakjes water.

Groot en klein maken dankbaar gebruik van deze openbare voorzieningen. De poezen zien er goed gevoed uit, hooguit kunnen ze een wasbeurtje gebruiken. Maar ze hebben een prima leven en ik vermoed dat een bijkomend voordeel is voor Yeşilköy dat vuilnisbakken en vuilcontainers, die dikwijls open staan, nu door de poezen met rust gelaten worden.

Geen bedelende katten dus bij de restaurants en terrassen, het afval blijft daar waar het hoort en tevreden spinnende poezen alom!

Mam, na 50 jaar hebben we het antwoord op je vraag van toen. De mensen in het dorp én de gemeente zorgen samen voor de katten. Ze zijn gewoon van iedereen.

Een feestelijk einde!

19 mei 2015

Waar we ook kijken, overal wappert vandaag de Turkse vlag. Van héle grote, gespannen tussen twee hoge flatgebouwen, tot héle kleine als vaantjes in de straten. Soms zelfs met een afbeelding van Atatürk.

19 mei 1919 wordt gezien als het begin van de onafhankelijkheidsstrijd in Turkije.

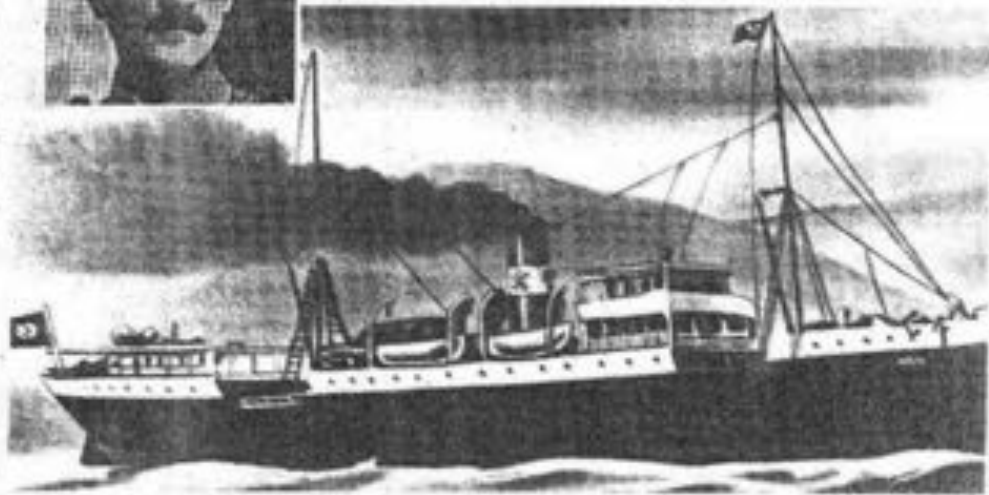
Na de Eerste Wereldoorlog zijn grote delen van Turkije, het gehele Europese deel en een behoorlijk stuk van Anatolië, verdeeld onder de winnende landen te weten het Verenigd Koninkrijk, Italië, Frankrijk, Griekenland en Armenië. Om Turkije uit die situatie te redden organiseert Atatürk een opstand tegen zowel de geallieerde bezetters als tegen de Ottomaanse sultan Mehmet VI Vahideddin en hij gaat op 16 mei 1919 met de "Bandırma Vapuru" (een stoomboot) vanuit Istanbul naar Samsun, een plaats aan de Zwarte Zeekust. Echter niet voordat hij afscheid van zijn moeder heeft genomen, zo staat te lezen in onderstaand artikel in de Revolutionaire Oorlogskrant van zaterdag 17 mei 1919.

ANNESINI ZİYARET ETTİKTEN SONRA

MUSTAFA KEMAL PAŞA DÜN SAMSUN'A GİTTİ

Bandırma vapuru, hareketinden önce Kızkulesi önünde bir İngiliz birbaşası tarafından kontrolden geçirildi. Karadeniz'de şiddetli fırtına hüküm sürüyor

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a gittiği Bandırma vapurunu aynı halde gösteren temsilî resim...

DÜŞÜNÜCÜ Onda mühtezablığı ve ta-yin edilmiş olan Mustafa Kemal Paşa ile mühtezablığı kadromuzun mühtezablığıdır ve askerî memur dâim süren Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareket etmekteydi.

Mustafa Kemal Paşa, dün sabah Akademiye girdiği anlaşılmış ve öylece...

Paşa ile mühtezablığı ve kadromuzun mühtezablığıdır ve askerî memur dâim süren Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareket etmekteydi.

Genel hareketinden sonra, Düşünücü devinimi askerî makamların kumandanları kapılara uğruşarak Kızkulesi açıklarında demir atıp ve bir süre bekletmişlerdir. Kontrol için gemiye çıkan bir İngiliz birbaşası, yarındaki temsilî resimdeki Erenseli muhtezablığı ile birlikte bir hayli heyecanla karşılamış ve muhtezablığına...

Muhtezablığı ismi:

İngiliz birbaşası ile Mustafa Kemal Paşa'nın salıvermesi üzerine, Muhtezablığı Kurmay Başkanlığı'na tayin edilmiş olan Mırsalâ Kâzım Bey kumandanıdır.

Muhtezablığı ismi bir ayı sâhibi yarındadır. Nihayet genel Karadeniz'e doğru hareket etmiştir.

Bandırma'nın muhtezablığı İsmail Hakkı Bey'dir. O, diğer emri olan vapuru muhtezablığına da "biraz bozuk" olduğu söylenmektedir.

Dün Karadeniz'de şiddetli bir fırtına hüküm sürmekteydi.

Mühtezablığı kadrosu:

Özellikle muhtezablığı, 18 kişilik "Düşünücü Onda Mühtezablığı" kadromuzun mühtezablığıdır.

1. Mırsalâ Râhid Bey (Düşünücü Kolonda Komandanı)
2. Mırsalâ Kâzım Bey (Düşünücü Kurmay Başkanlığı)
3. Kaymakam Mâhmut Arif Bey (Kurmay Başkanlığı)
4. Mırsalâ Hüseyin Bey (Düşünücü Şube Mühtezablığı)
5. Mırsalâ Kemal Bey (Tayın Komandanı)

6. Mırsalâ Dâvud İbrahim Bey
7. Mırsalâ Dr. Râhid Bey
8. Reprer Yâşar Davud Bey
9. Yâşar Mâhmut Bey
10. Yâşar İsmail Hakkı Bey
11. Yâşar AT Şevket Bey
12. Yâşar Mâhmut Bey
13. Çatışkan Hayatı Bey
14. Çatışkan Abdülkâdir Bey
15. Çatışkan Mâhmut Bey
16. Çatışkan Mâhmut Bey
17. Süre Râhid Fâik Bey
18. Süre Mâhmut Mâhmut Bey

4 TÜRK SUBAYI ŞEHİT EDİLDİ

Süleyman Fethî Bey, Yunan askerinin "Zito Venizelos" diye bağırması ve Venizelos'u selâmlaması, ellerini kaldırmaması için yaptığı sert ihtarlara aldırmamış ve nihayet:

"— Bir Türk askeri ancak milletinin büyüklerine ihtiram için elini kaldırır ve ağzını açar",
diye cevap verince de birkaç süngü darbesi ile şehit edilmiştir.

Süleyman Fethî Bey, Yunan askerinin "Zito Venizelos" diye bağırması ve Venizelos'u selâmlaması, ellerini kaldırmaması için yaptığı sert ihtarlara aldırmamış ve nihayet:

"Bir Türk askeri ancak milletinin büyüklerine ihtiram için elini kaldırır ve ağzını açar".
Diye cevap verince de birkaç süngü darbesiyle şehit edilmiştir.

Kahraman şehidimiz Albay Süleyman Fethî

Kahraman şehidimiz daha önce de Yunan işgaline karşı daha sert tedbirler alınması için Mırsalâ Paşa nezdinde teşebbüslerde bulunmuş, fakat karadimci düzenlenmeler, Özgünlüğünü göze, bu vatanın müdafisi için hayatını feda etmiş ve karadimci kumandanların saldırılarına uğramış, Aralık tarihinde Samsun'da şehit edilmiştir.

Arzu edildiği gibi şehitler arasında Kurmay Başkanlığı Yarbay Süre ve Çatışkan Mâhmut beyler de vardır.

DÜN sabah yapılan istisnaî görüşme diğer mühtezablığı olan emri kadrosu içinde "Zito Venizelos" diye bağırması sebebiyle diğer mühtezablığı olan emri kadrosu içinde Albay Süleyman Fethî Bey olduğu bildirilmektedir.

Op 19 mei zet hij voet aan wal in Samsun en hiermee is de onafhankelijkheidsstrijd officieel begonnen. Na een oorlog van drie jaar tegen de Europese en de sultan-gezinde troepen worden de landen die Turkije bezetten verdreven en ook de afzetting van Mehmet VI wordt in 1922 een feit. Op 29 oktober 1923 wordt dan de republiek Turkije uitgeroepen. Volgens de wens van Atatürk is sinds 1938 19 mei jaarlijks een nationale feestdag, genaamd Gençlik ve Spor Bayramı (Jeugd- en Sportdag).

Atatürk houdt veel van de jeugd. Hij vertrouwt op ze en schroomt niet om de toekomst van Turkije in hun handen te leggen. Hij heeft met de woorden "Voor sterke mentale activiteiten is een fysiek sterk lichaam nodig!" benadrukt dat je, om succesvol te kunnen zijn, een goede gezondheid nodig hebt. Om dat te bereiken is het van belang om veel te sporten. Dit geldt overigens voor jongens én meiden.

Ieder jaar wordt 19 mei dan ook groots gevierd door in de stadions grote sportmanifestaties te houden.

Maar niet alleen in de stadions. In de grensstad Edirne, waar Holger 6 weken geleden Turkije binnenreed en we vandaag verblijven, zijn in de winkelhoofdstraat allerlei sportieve activiteiten georganiseerd voor de jeugd. Van handboogschieten tot tafeltennis en van volleybal tot judo.

Er klinkt overal muziek, er is enorm veel volk op de been, de terrassen zitten vol en de zon schijnt uitbundig. Kortom, alles werkt mee om van onze laatste Turkse dag een succes te maken.

En met deze nationale feestdag eindigen we ons blog van een geweldig mooie reis, welke heel anders is verlopen dan we gepland hadden. Totaal niet erg, want immers "the journey is our destination" en dat is meer dan gelukt.

Met een hoofd vol prachtige herinneringen aan mensen, steden, landschappen, muziek, lekker eten, geuren, kleuren en een gevoel van enorme vrijheid rijden we morgen weer richting huis.

